

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
EKONOMIKOS KATEDRA

Alma LIGEIKIENĖ
Ekonomikos studijų programos studentė

**DARBO JĖGOS EMIGRACIJOS POVEIKIS LIETUVOS
MAKROEKONOMINIAMS RODIKLIAMS 2004-2013 M.**

Magistro darbas

Šiauliai, 2015

**ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
EKONOMIKOS KATEDRA**

Alma LIGEIKIENĖ

**DARBO JĖGOS EMIGRACIJOS POVEIKIS LIETUVOS
MAKROEKONOMINIAMS RODIKLIAMS 2004-2013 M.**

Magistro darbas
Ekonomika (L100),

Darbo vadovė:

doc. dr. Solveiga SKUNČIKIENĖ

Teigiu, kad magistro darbas, kurį teikiu Ekonomikos studijų krypties magistro kvalifikaciniam laipsniui įgyti yra originalus autorinis darbas.

(Studento parašas)

SANTRAUKA

Alma Ligeikienė

Darbo jėgos emigracijos poveikis Lietuvos makroekonominiams rodikliams 2004-2013 m.

Magistro darbas.

Magistro darbe išsamiai nagrinėjama darbo jėgos emigracijos svarba ir poveikis Lietuvos ekonomikai. Remiantis Lietuvos ir užsienio autorių atliktais įvairiais tyrimais, įstatymais, mokslinės literatūros šaltiniais, teorinėje darbo dalyje pristatomos darbo jėgos emigracijos teorinės prielaidos: pateikta tarptautinės migracijos esmė, klasifikavimas, apibrėžiamos tarptautinės migracijos teorijos bei aiškinamasi, kaip emigracija įtakoja Lietuvos darbo rinkos ir ekonomikos pagrindinius rodiklius, koks ryšys yra tarp šių kintamųjų. Palyginta, kaip dešimties metų perspektyvoje gali kisti aptartieji rodikliai, darant prielaidą, kad emigracija juos įtakoja. Patvirtinta autorės suformuota mokslinio tyrimo hipotezė, kad, pagrindinė darbo jėgos emigracijos priežastis yra makroekonominių rodiklių skirtumas kilmės ir tikslo šalyse. Analitinėje darbo dalyje remiantis statistikos duomenimis ir pritaikius koreliacinės regresinės analizės metodą nustatyta darbo jėgos emigracijos įtaka šiems makroekonominiams rodikliams: BVP tenkančio vienam gyventojui, nedarbo bei užimtumo lygiui, darbo užmokesčiui, vartotojų kainų indeksui, individualaus vartojimo išlaidoms, laisvų darbo vietų skaičiui, bei socialinės pašalpos gavėjų skaičiui ir privačių asmenų piniginiams perlaidoms. Atliktas makroekonominių rodiklių prognozavimas 2014-2016 metams, kurio pagrindu numatytos galimos ekonomikos raidos perspektyvos.

SUMMARY

Alma Ligeikienė

The impact of labor emigration to Lithuanian's macroeconomics indicators 2004-2013

Master's work.

The importance of labor emigration and the impact to Lithuanian economy have been analyzed in the Master's work. According to Lithuanian and foreign authors from the various studies, law, scientific literature, in the theoretical part of the labor emigration presents theoretical assumptions: the essence of international migration, classification, defined international migration theory and examine how emigration affects Lithuanian labor market and the most important economic indicators, what is the connection between these variables. Assuming that emigration was influenced to them, it was compared how may vary the above discussed indicators for the ten-year term. Approved by the author's research formed the hypothesis that the main cause of emigration is the difference between macroeconomics indicators of origin and destination countries. In the

analytical part of the work based on statistical data and adapted correlation and regression analysis methods showed the influence of labor emigration to these macroeconomic indicators: GDP per capita, unemployment and employment rates, wages, consumer price index, individual consumption expenditure, number of vacancies, social benefit recipients and then number of private individuals cash remittances. The prognostication of macroeconomic indicators was done for 2014-2016, and on the basis of it, is provided the economic development perspectives.

TURINYS

IVADAS.....	8
1. TEORINIAI DARBO JĖGOS EMIGRACIJOS PROCESO ASPEKTAI.....	12
1.1. Emigracijos samprata ir tipai.....	12
1.2. Darbo jėgos emigraciją lemiantys veiksniai.....	16
1.3. Emigracijos teorijų analizė.....	24
1.4. Darbo jėgos emigracijos ekonominės priežastys.....	31
2. DARBO JĖGOS EMIGRACIJOS ANALIZĖ 2004-2013 METAIS.....	35
2.1. Darbo jėgos emigracijos ir prognozių pagrindimo tyrimo metodologija.....	35
2.2. Darbo jėgos emigracijos rodiklių dinaminė analizė Lietuvoje 2004-2013 metais.....	42
2.3. Darbo jėgos emigracijos ir makroekonominių rodiklių ryšių analizė.....	53
2.4. Darbo jėgos emigracijos mažinimo priemonių analizė.....	55
3. DARBO JĖGOS EMIGRACIJOS PERSPEKTYVOS 2014-2016 METAMS.....	58
IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS.....	61
LITERATŪRA.....	63
SĄVOKŲ ŽODYNĖLIS.....	68
PRIEDAI.....	69

LENTELĖS

1.1. lentelė. Emigracijos apibrėžimai.....	12
1.2. lentelė. Emigracijai įtaką darantys veiksniai su juos apibūdinančiais rodikliais.....	23
1.3. lentelė. Emigracijos teorijų analizė.....	27
2.1. lentelė. Tyrimo metodai taikomi emigracijos temai analizuoti moksliniuose darbuose.....	35
2.2. lentelė. Koreliacijos koeficiento ryšio stiprumo nustatymai.....	40
2.3.1. lentelė. Emigrantų skaičiaus ir kitų ekonominių socialinių rodiklių Lietuvoje 2004-2013 m. koreliacinio ryšio įvertinimas.....	54
2.3.2. lentelė. Lietuvos ilgalaikės strategijos, programos emigracijai mažinti.....	56
3.1. lentelė. Heteroskedastiškumo diagnostikos rezultatai.....	59
3.2. lentelė. Prognozuojamas emigrantų skaičius 2014-2016 metais.....	60

PAVEIKSLAI

1.1. pav. Migracijos tipai.....	15
1.2. pav. Veiksniai, turintys įtaką apsisprendimui emigruoti.....	17
1.3. pav. Emigraciją lemiantys veiksniai.....	19
1.4. pav. Darbo jėgos emigracija remiantis migracijos teorijomis.....	29
2.1. pav. Tyrimo etapai.....	37
2.2.1. pav. Emigracijos ir imigracijos srautai 2004-2013 m.....	43
2.2.2. pav. Gyventojų skaičiaus Lietuvoje ir Europos Sąjungoje 2005-2013 metais pokytis, proc.....	44
2.2.3. pav. Emigrantų skaičiaus pokytis Lietuvoje ir Europos Sąjungoje 2005-2013 metais, proc.	45
2.2.4. pav. Nedarbo lygis Lietuvoje ir Europos Sąjungoje 2005-2013 metais, proc.....	46
2.2.5. pav. BVP tenkantis vienam gyventojui to meto kainomis pokytis Lietuvoje ir Europos Sąjungoje 2005-2013 metais, proc.	47
2.2.6. pav. Užimtumo lygio pokytis Lietuvoje ir Europos Sąjungoje 2005-2013 metais, proc.....	48
2.2.7. pav. Lietuvos Respublikos piliečių, gyvenančių užsienio valstybėse, skaičius 2013 metais	49
2.2.8. pav. Minimalus darbo užmokestis Lietuvoje ir Europos Sąjungoje 2004-2013 metais, eurai per mėn.....	50
2.2.9. pav. Jaunimo nedarbo lygis proc. Lietuvoje ir Europos Sąjungoje 2004-2013 m.....	51
2.2.10. pav. Skurstančių gyventojų skaičius proc. nuo bendro gyventojų skaičiaus Lietuvoje ir Europos Sąjungoje 2005-2013 metais.....	52

IVADAS

Temos aktualumas ir jos pagrindimas. Ekonomikos terminų žodyne, *darbo jėga* apibrėžiama kaip fiziniai ir protiniai žmonių gebėjimai, kuriuos galima panaudoti ekonominėje ar kitoje visuomeniškai naudingoje veikloje (Bagdanavičius J. ir kiti, 1999). *Darbo jėgos* sąvoka vartojama dvejopa prasme: kaip visuminis žmonių gebėjimas dirbti, arba, kaip statistinis rodiklis, apibūdinantis ekonomiškai aktyvių gyventojų skaičių. Darbo jėgos emigracija yra viena svarbiausių ir labiausiai diskutuotinių šių dienų problemų. Apie emigracijos mastą ir kokios lemia priežastys analizuojama plačiai, tačiau mažiau - apie šio reiškinio sukeltas socialines - ekonomines pasekmes. Emigraciją iš Lietuvos sunku vertinti, tačiau galima teigti, kad emigracijos pasekmės trumpuoju laikotarpiu yra teigiamos: mažėja nedarbas, auga atlyginimai, nors ilguoju laikotarpiu gali pasitvirtinti ir nepalankūs pokyčiai.

Tarptautinė emigracija stipriai veikiama vykstančių globalizacijos procesų, suintensyvėjo visame pasaulyje, pakeitė savo pobūdį, kryptis, struktūrą. Nors emigracijos problematika Lietuvai ypač aktuali ir daugelio autorių nagrinėjama, tačiau vis dar stokojama išsamių emigracijos proceso tyrimų. Emigracijos problemą nagrinėjo: A. Sipavičienė (2011), R. Čiarnienė (2009), R. Glinskienė (2009), V. Kumpikaitė (2012), K. Matuzevičiūtė (2010), V. Pukelienė (2011), M. Butkus (2010), D. Beržinskienė (2010), Ž. Stočkuvienė (2011), M. Dapkus (2008), S. Karpavičius (2006), G. Kasnauskienė (2010) ir kiti.

A. Stulgienė ir A. Daunorienė (2009) kiekybinės analizės pagalba, tyrė emigracijos poveikį darbo jėgos rinkos pusiausvyrai. Tyrimas parodė, kad kiekvienais metais didėja emigrantų su didžiausią darbo paklausą turinčios profesijos procentas. Darbo jėgos trūkumas tampa Lietuvos problema. D. Raškinis (2008) darbo jėgos trūkumo Lietuvoje problemą siūlė spręsti: spartinant darbo jėgos imigraciją, vidutinės gyvenimo trukmės didinimu bei turimų žmogiškųjų išteklių panaudojimo efektyvumo didinimu. Tyrimo autorius darbo jėgos trūkumo problemą siūlo spręsti taikant tiesioginio ir netiesioginio (kompleksinio) poveikio priemones. Tiesioginio poveikio priemonėms autorius priskiria neaktyvių šalies gyventojų ir socialinės atskirties grupių atstovų integravimą į darbo rinką, pensinio amžiaus didinimą, potencialios darbo jėgos, neatitinkančios darbo rinkos keliamų reikalavimų perkvalifikavimą ir efektyvesnį turimų darbo išteklių paskirstymą. Netiesioginio poveikio priemonės – emigracijos mastų mažinimas, emigravusios darbo jėgos grįžimo skatinimas bei vidutinės šalies gyventojų gyvenimo trukmės didėjimas. Atlikta (D. Raškinis, 2008) makroekonominių ir socialinių rodiklių analizė parodė, kad mažėjantis darbo jėgos aktyvumo lygis atspindi ekonomiškai neaktyvių gyventojų, kurių darbinis potencialas nėra išnaudojamas, skaičiaus didėjimą, ir gilina atotrūkį tarp darbo jėgos paklausos ir pasiūlos šalies darbo rinkoje.

J. Karalevičienė ir K. Matuzevičiūtė (2009) tarptautinės emigracijos ekonominių priežasčių analizėje nustatė, kad svarbiausia emigracijos priežastis – žemas darbo užmokesčio lygis. Autorės nagrinėjo makroekonominis rodiklius, ekonomines priežastis, lemiančias nuolat didėjančią tarptautinę emigraciją iš Lietuvos, tokias kaip: bendras vidaus produktas, nedarbo lygis, minimalus darbo užmokestis, vidutinis metinis gyventojų skaičius. Išanalizavę emigracijos priežastis M. Dapkus ir K. Matuzevičiūtė (2008) įvertino lūkesčių įtaką emigracijos srautams. Pritaikant sprendimų priėmimo teoriją emigracijos analizei, autoriai teigė, kad lūkesčiai, kylantys vertinant situaciją kilmės ir tikslo šalyse, yra vienas iš svarbiausių emigracijos sprendimą įtakančių veiksnių. M. Butkus ir K. Matuzevičiūtė (2009) įvertinę emigraciją ir reemigraciją Lietuvoje nustatė, kad emigracija tiesiogiai priklauso nuo bendros ekonominės situacijos, ir kol yra gyvenimo ir pajamų skirtumas, tol bus paskatos emigruoti.

Pagrindinės neigiamos emigracijos pasekmės: bendro vidaus produkto mažėjimas, vidaus paklausos sumažėjimas, kvalifikuotų žmonių emigracija, mokesčių mokėtojų mažėjimas. Žmonėms išvykstant, prekių ir paslaugų vis mažiau suvartojama, todėl ir mažiau gaminama, mažėja ir bendrasis vidaus produktas. Taip pat ilgalaikė migracija žalinga tuo, kad prarandami kvalifikuoti specialistai, blogėja demografinė situacija šalyje. Į Lietuvos demografinę situaciją turi būti ypač atkreiptas dėmesys. Koks emigracijos poveikis Lietuvos makroekonominiams rodikliams - klausimas į kurį ir stengiasi atsakyti socialinę ir ekonominę politiką formuojantys specialistai, bei mokslininkai.

Temos problema. Viena iš aktualiausių problemų Lietuvoje - dėl didelio emigracijos masto kyla grėsmė socialiniam, bei ekonominiam stabilumui, kadangi jaučiamas *darbo jėgos* trūkumas kai kuriuose ekonomikos sektoriuose, stabdomas tiesioginių užsienio investicijų pritraukimas, bei stabdoma verslo plėtra. Pagrindinė tyrimo problema ir yra ta, kad darbo paklausos ir pasiūlos santykis šalies ūkyje yra nepakankamai subalansuotas, trūksta tam tikrų profesijų kvalifikuotų darbuotojų, o didelė dalis nekvalifikuotų darbuotojų nėra pasirengę įsitraukti į darbo rinką. Taip pat keičiasi nedarbo ir užimtumo rodikliai.

Viena pagrindinių priežasčių, kurios lemia oficialiai fiksuojamą darbuotojų trūkumą, yra Lietuvos gyventojų emigracija. Manytina, kad dėl didesnių atlyginimų masiškai išvykstant Lietuvos gyventojams buvo aiškiai jaučiamas darbo jėgos trūkumas.

Mokslinėje literatūroje dažniausiai nagrinėjamas imigracijos poveikis ekonomikai, nes su imigracijos problemomis daugiausia susiduria didžiosios valstybės, turinčios daugiausia išteklių ir naudojamos patikimus statistinius duomenis. Emigraciniai procesai aktualesni mažiau besivystančioms šalims, kurioms būdingas mažiau aiškus šių procesų nagrinėjimas ir analizavimas. Migracija veikia daugelį ekonomikos sričių. Daugiausia nagrinėjama imigracijos poveikis darbo

užmokesčiui, bei įtaka valstybės finansams. Emigracijos poveikis ekonomikos augimui mažiau ištirtas reiškinys.

Darbo objektas – darbo jėgos emigracijos poveikis makroekonominiams rodikliams.

Darbo tikslas - atlikti darbo jėgos emigracijos analizę ir nustatyti poveikį šalies makroekonominiams rodikliams.

Darbo uždaviniai:

1. Pateikti darbo jėgos emigracijos sampratą teoriniu aspektu.
2. Atlikti 2004-2013 m. laikotarpio darbo jėgos emigracijos analizę Lietuvoje.
3. Statistiniais matematiniais skaičiavimais atlikti emigracijos bei makroekonominių rodiklių ryšių analizę.
4. Pateikti darbo jėgos emigracijos perspektyvų analizę.

Hipotezė

- Pagrindinė darbo jėgos emigracijos priežastis yra makroekonominių rodiklių skirtumas kilmės ir tikslo šalyse.

Darbo metodai. Mokslinės literatūros analizė, sisteminimas bei apibendrinimas. Atsižvelgiant į darbo tikslą ir iškeltus uždavinius, darbą sudaro trys dalys. **Pirmoje** dalyje pateikiama teorinė emigracijos masto analizė, įvertinami įtakos tam turintys veiksniai. **Antroje** dalyje analizuojamas ir įvertinamas emigracijos poveikis makroekonominiams rodikliams: bendrajam vidaus produktui, vartotojų kainų indeksui, nedarbo ir užimtumo lygiui, bei darbo užmokesčiui, individualaus vartojimo išlaidoms, laisvų darbo vietų skaičiui, privačių asmenų piniginiams perlaidoms ir socialinės pašalpos gavėjų skaičiui. Analizei naudojami 2004-2013 m. laikotarpio statistiniai duomenys. **Trečioje** dalyje atliekamas stipriausią ryšį su darbo jėgos emigracija turinčių makroekonominių rodiklių prognozė 2014-2016 metų laikotarpiui.

Pagrindiniai duomenų šaltiniai: Statistikos departamento, Eurostat bei Lietuvos darbo biržos duomenų bazės.

Tiriamosios dalies analizės metodai. Siekiant atskleisti darbo jėgos emigracijos poveikį makroekonominiams rodikliams, magistro baigiamajame darbe ir bus atliktas tyrimas, kurio metu, remiantis koreliacine analize, bus nustatomi ryšiai tarp emigracijos masto ir pagrindinių šalies ekonominių rodiklių: bendrojo vidaus produkto, vartotojų kainų indekso, nedarbo ir užimtumo lygio, vidutinio darbo užmokesčio, individualaus vartojimo išlaidų, laisvų darbo vietų skaičiaus, privačių asmenų piniginių perlaidų ir socialinės pašalpos gavėjų skaičiaus.

Strategija. Siekiant atlikti darbo jėgos emigracijos analizę ir perspektyvų pagrindimo tyrimą, magistro darbe sudaroma bendra tyrimo strategija, kurią sudaro trys etapai.

I etape atliekama mokslinės literatūros analizė, teoriniu aspektu aptariama darbo jėgos emigracija, jos tipai, lemiantys veiksniai, analizuojamos migracijos teorijos, bei kokios ekonominės priežastys veikia darbo jėgos emigraciją.

II etape renkami statistiniai duomenys iš Lietuvos statistikos departamento, Europos statistikos departamento, Lietuvos gyventojų tarptautinės migracijos, pateikiama metodika ir organizavimas, bei atliekama duomenų apie darbo jėgos emigraciją apibūdinančių rodiklių dinaminė analizė. Analizuojami ekonominiai rodikliai ir interpretuojami gauti rezultatai.

III etape atliekamas rodiklių perspektyvos numatymas, remiantis daugialypės regresinės analizės sudaryta lygtimi atlikta darbo jėgos emigracijos prognozė.

1. TEORINIAI DARBO JĖGOS EMIGRACIJOS PROCESO ASPEKTAI

Šioje magistro darbo dalyje pateikiami teoriniai emigracijos aspektai – migracijos samprata, tipai, kas lemia pačią darbo jėgos emigraciją, aiškinama, kokios yra migracijos teorijos, bei analizuojama, kokios pagrindinės emigracijos ekonominės priežastys sąlygoja gyventojų išvykimą.

1.1. Emigracijos samprata ir tipai

Teoriškai darbo jėgos emigracija pradėta nagrinėti daugiau nei prieš šimtmetį. E. Dž. Ravenstein'as 1885-1889 m. iškėlė idėją, kad žmonės migruoja dėl vyraujančių ekonominių galimybių skirtumų ir kad tolimo atstumo migracija paprastai esti nukreipta į didžiausius industrinius bei prekybos centrus. Jau šioje ankstyvoje studijoje aukštas ekonomikos lygis buvo suvokiamas kaip traukos veiksnys, o fizinis atstumas – kaip migracijos barjeras. Šios mokslininko idėjos buvo plačiai naudojamos vėlesniuose ir šiuolaikiniuose traukos modeliuose. Vėlesniuose darbuose, kuriuose buvo tyrinėjamos šalių emigracijos priežastys bei procesai, autoriai pabrėžė, kad *emigracija pasireiškia kaip atsakas į darbo jėgos paklausos ir pasiūlos disproporcijas, taip pat ir darbo užmokesčio neatitikimus tarp vietovių* (V. Pukelienė ir kiti 2007).

Nėra vienos konkrečios sąvokos, kuri apibūdintų migraciją. Analizuotų literatūros šaltinių autoriai šį reiškinį apibūdina kaip žmonių judėjimą, ar persikėlimą iš vienos vietos į kitą. Kaip teigia M. Butkus, K. Matuzevičiūtė (2010), emigracija yra individų ar grupių persikėlimas iš vienos gyvenamosios vietovės į kitą, turint tikslą naujoje vietovėje pasilikti pakankamai ilgą laiką. Kitas tikslesnis apibrėžimas, kurį pateikia autoriai yra tai, jog *migracija* yra asmenų persikėlimas santykinai ilgam laikui, gana dideliu atstumu. Tarptautinė migracijos organizacija (2003) *emigraciją* apibrėžia kaip asmens arba asmenų grupės judėjimą iš vieno geografinio vieneto į kitą, kertant administracines ar politines sienas, ir siekiant visam laikui ar laikinai įsikurti kitoje nei jų kilmės vieta.

1.1. lentelė

Emigracijos apibrėžimai

Mokslininkas, autorius	Apibrėžimas (apibūdinimas)
R. Rudžinskienė, L. Paulauskaitė (2014)	<i>Migracija</i> – įvairialypis, daugiasluoksnis jau ne vieną šimtmetį vykstantis procesas, kurio esminės (bet ne vienintelės) dalys yra emigracija ir imigracija.
A. Stulgienė, A. Daunorienė (2009)	<i>Emigracija</i> – dinamiškas ir įvairialypis procesas, susijęs su šalių sąlygomis, jų traukos ir stūmos jėgomis, veikiantis socialinę, ekonominę, politinę, demografinę ir kitas šalių sistemas, turintis įtakos jų gerovei bei vystymuisi.
Ž. Stočkuvienė (2011)	<i>Gyventojų migracija</i> – sudėtingas procesas, dažniausiai siejamas su skirtingų šalių socialinėmis-ekonominėmis sąlygomis.
Oksfordo žodynas	<i>Emigracija</i> apibrėžta kaip žmonių judėjimas į naują teritoriją ar šalį, siekiant surasti darbą arba geresnes gyvenimo sąlygas.
A. Damulienė (2013)	<i>Emigracija</i> - gyventojų persikėlimas iš vienos valstybės ilgam laikui į kitą valstybę.
M. Butkus, K. Matuzevičiūtė (2009)	<i>Emigracija</i> - dinamiškas ir įvairialypis moderniosios tarptautinės migracijos procesas, kuris nėra izoliuotas nuo pasaulyje vykstančio migrantų srautų judėjimo.

Sudaryta darbo autorės.

Emigracijos koncepcija apima erdvės ir laiko aspektus. Nors emigracijos apibrėžimai ir skiriasi ir gana neapibrėžti, tačiau juose vyrauja du pagrindiniai kriterijai: erdvės, kitaip tariant, gyvenamosios vietos pakeitimas, ir laiko - persikėlimas tam tikram laikui.

A. Sipavičienės, V. Stankūnienės (2011) manymu, *emigracija* yra daugiaplanis, sudėtingas, greitai kintantis, todėl sunkiai apibūdinamas ir išmatuojamas socialinis reiškinys. Siaurąja prasme *emigracija* apibrėžiama kaip pastovios gyvenamosios vietos pakeitimas tam tikram laikotarpiui, dažniausiai vieneriems metams ar ilgiau. Plačiąja prasme migracijos procesas yra sudėtingesnis, kuris prasideda migracijos nuostatų ir potencialo formavimusi ir baigiasi imigrantų integracija tikslo šalyse. Čia kalbama tik apie vieną migracijos formą – ilgalaikę migraciją, tuo tarpu migracijos formų ir tipų yra kur kas daugiau, neretai vienos formos perauga į kitas, įgauna ciklišką ar grįžtamąjį pobūdį: kai kurios yra iš anksto apibrėžtos, kitos vystosi etapais, palaipsniui.

R. Jančaitytė, N. Valevičienė ir kt. (2009) šį reiškinį apibūdina taip, jog *emigracija* yra daugialypis reiškinys, ir galime išskirti tiek jos privalumus, tiek trūkumus. Tas pats migracinis įvykis gali būti tiek teigiamas, tiek neigiamas. Imigracija į šalį, ypač turtingą, vertinama kaip pigios darbo jėgos šaltinis. Tokioje šalyje imigrantas dažniausiai išnaudojamas tiesiogine ir netiesiogine prasme. Jam galima mokėti minimalią algą, kuri yra keliskart didesnė nei vidutinė jo kilmės šalyje. Antra vertus, šis imigrantas, siųsdamas šeimos nariams piniginius pervedimus, prisideda prie kilmės šalies ekonomikos gerinimo.

A. Janušauskas ir kt. (2009) apibūdina šį reiškinį taip, kad tarptautinė *emigracija* yra mechanizmas, leidžiantis persikirstyti darbą. Vadovaujantis šiuo požiūriu tarptautiniai migrantai yra dirbantieji. Tokiu atveju ekonominės migracijos teorijos pirmiausia aiškina darbo migraciją lemiančius veiksniai. Viena pagrindinių ir seniausių šios teorijos idėjų yra ta, kad darbo migraciją formuoja skirtumai tarp įvairių vietovių darbo pasiūlos ir paklausos. *Emigracijos srautai* driekiasi iš žemo darbo užmokesčio šalių į aukšto darbo užmokesčio šalis. Daugumos žmonių siekimas geriau save materialiai aprūpinti yra svarbiausias veiksnys, sąlygojantis migraciją. Ekonominiai motyvai yra pirminiai migracijos motyvai.

Svarbu paminėti, kad Europos Sąjungos šalies pilietis, migruodamas į Europos Sąjungos (toliau ES) šalį, nėra laikomas migrantu. Toks asmuo įgyvendina vieną iš ES sukūrimo pamatinių principų – asmens galimybę laisvai judėti apibrėžtoje teritorijoje, t. y. ES teritorijoje. Visų ES šalių piliečių teisės ir pareigos yra vienodos, nes pagal Mastrichto sutartį ES šalių piliečiai laikomi ir visos ES piliečiais. Laisvas darbuotojų judėjimas įtvirtintas ES sutartyse, skatinamas priimant ES teisės aktus, kurie užtikrina, kad atvykę iš kitų valstybių narių darbuotojai nebūtų diskriminuojami, vykdomos įvairios darbuotojų mobilumo skatinimo programos.

Galima teigti, kad tarptautinė migracija traktuojama kaip iššūkis valstybių nacionalinėms politikoms bei tarptautinių santykių raidai, kadangi migracija pakeičia ne tik valstybės populiacijos

struktūrą, bet ir šalies vidaus politikos strategijas, nes į šalį atkeliavusių imigrantų galutinis tikslas yra integruotis į priimančios visuomenės ekonominį, socialinį ir kultūrinį gyvenimą (I. Matonytė, A. Klementjevienė 2011).

Remiantis Lietuvos laisvosios rinkos instituto analitikų teigimu, *migracija* keičia žmonių ir valstybių gyvenimus. Gyventojams migracija yra galimybė pagerinti savo gyvenimo sąlygas keičiant gyvenamąją ir darbo vietą, valstybėms - imigrantai naujos darbo jėgos šaltinis, migracija sprendžia ir kuria įvairias ekonomines, socialines ar demografines problemas. Tarptautinė migracija - judėjimas per valstybių sienas - paprastai valstybių kontroliuojama. Kai kurios valstybės sprendžia kiek, kaip ir kokių žmonių įsileisti. Tuo tarpu kitos valstybės sprendžia klausimus: kaip paskatinti arba kaip stabdyti migrantus.

D. Beržinskienė ir kt. (2010) savo darbe išskyrė teigiamą ir neigiamą emigracijos poveikį darbo rinkai. Didžiausią neigiamą poveikį darbo rinkai turi kvalifikuotos darbo jėgos mažėjimas. Kaip teigiamas pasekmes autoriai įvardijo nedarbo mažėjimą, vidutinio darbo užmokesčio ir gyventojų užimtumo lankstumo augimą. Pasak tyrėjų, emigracija – veiksminga darbo jėgos panaudojimo, siekiant padidinti efektyvumą, forma. Tam tikras kvalifikuotos darbo jėgos trūkumas yra vertinamas kaip teigiamas veiksnys, skatinantis darbdavius efektyviau naudoti darbo jėgą, didinti darbo našumą ir produktyvumą.

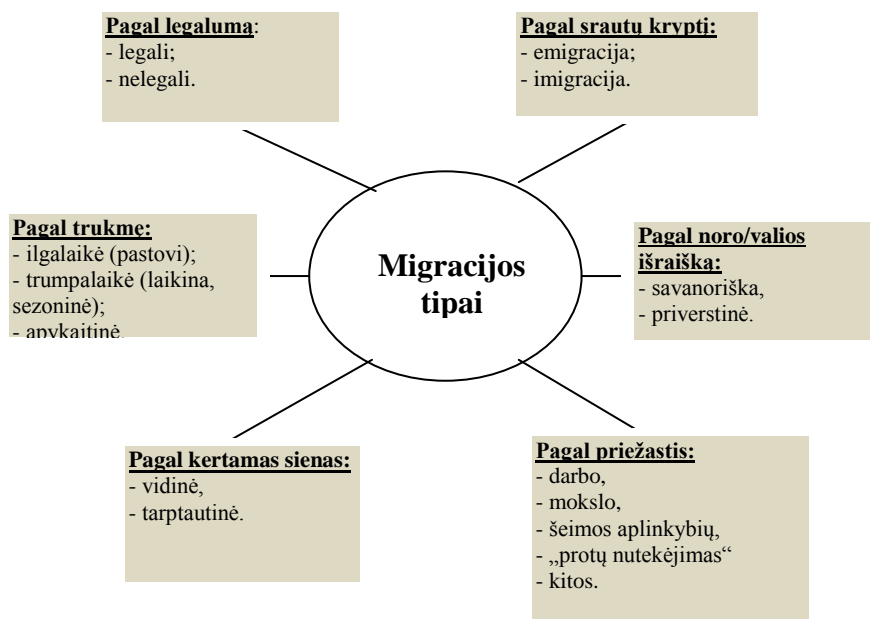
Kalbant apie ekonominės emigracijos politiką Lietuvoje, labai svarbu atsižvelgti į bendrą emigracijos ir imigracijos mastą šalyje bei gyventojų augimo ir mažėjimo tendencijas. Lietuva nuo pat nepriklausomybės laikų yra emigracijos šalis. Eurostato duomenimis, Lietuva turi vieną didžiausių neigiamų migracijos saldo visoje ES, vertinant vienam tūkstančiui gyventojų (A. Sipavičienė, M. Jeršovas 2010).

A. Sipavičienė (2006) nuomone, vienas šiuolaikinės visuomenės raidos bruožų yra nepaprastai išaugęs gyventojų migracinis mobilumas, ypač būdingas poskomunistinėms šalims, tarp jų ir Lietuvai. Kaip ir daugelyje Vidurio ir Rytų Europos šalių, Lietuvoje vykstantys politiniai, socialiniai bei ekonominiai pokyčiai padarė esminį poveikį tarptautinės emigracijos procesui. Iki 1990-ųjų stebėtą pastovų gyventojų prieaugį dėl emigracijos iš buvusios SSRS pakeitė masinė emigracija, praėjusį dvidešimtmetį siekusi vidutiniškai 20–25 tūkst. žmonių kasmet. Dėl įvairių priežasčių, tarp jų ir dėl emigracijos politikos liberalizavimo, ne tik išaugo migracijos mastas ir pasikeitė geografija, bet keičiasi ir jos tipai. Šalia „tradicinės“ emigracijos ar imigracijos vis labiau dominuoja trumpalaikė emigracija, atliekanti tik ekonominę funkciją, nenutraukiant socialinių saitų, nepilnos šeimos migracija. Tai turima omeny, kai tėvai išvyksta be vaikų, ar vienas iš sutuoktinių, plečiasi vadinamoji nereguliari migracija tiek į Lietuvą, tiek iš jos, pasireiškia ir kraštutinės tokios migracijos formos – prekyba žmonėmis, ypač moterimis.

Būtina pabrėžti, jog intensyvi ir įvairialypė emigracija daro labai didelę įtaką visoms Lietuvos gyvenimo sritims. Vertinant kiekybinius šio proceso aspektus, galima teigti, jog emigracija turėjo nemažos įtakos Lietuvos gyventojų skaičiaus mažėjimui, o netiesiogiai – ir kitiems demografiniams bei socialiniams ekonominiams procesams. Emigracijos didėjimas lemia darbo jėgos trūkumą ir tada tenka šią problemą spręsti darbuotojų importu iš kitų šalių.

Galima teigti, kad iki 1990 metų tarptautinės migracijos problema Lietuvoje buvo mažiau tiriama. Informacija apie tarptautinę migraciją ir net apie vadinamąją tarprespublikinę migraciją buvo tarnybinio naudojimo ar net slapta, tad jokie išsamesni demografiniai ar sociologiniai tyrimai šioje srityje nebuvo atliekami. 1989–1990 metais pradėta, galima sakyti, nauja socialinių mokslų kryptis Lietuvoje – tarptautinės gyventojų migracijos tyrimai.

Atlikus mokslinės literatūros šaltinių analizę nustatyta, kad migracija klasifikuojama pagal judėjimo priežastis, laiką, vietą, teisinį statusą ir pan. (Lietuvos laisvosios rinkos institutas 2006). Svarbios yra dvi dimensijos – geografinė erdvė ir laikas. Priklausomai nuo migracijos krypties konkrečios šalies atžvilgiu, yra skiriamos *emigracija* (išvykstantis srautas) ir *imigracija* (atvykstantis srautas). Tas pats žmogus šalies, iš kurios išvyko, požiūriu yra emigrantas, o šalies, į kurią atvyko, požiūriu – imigrantas (R. Jančaitytė, N. Valevičienė ir kt. 2009).



1.1. pav. Migracijos tipai

Šaltinis sudaryta darbo autorės remiantis: R. Jančaitytė, N. Valevičienė, R. Augutienė, R. Prakapas. (2009). *Tarpkultūrinės kompetencijos didinimas bei įvairovės valdymo gebėjimų stiprinimas*. Leveckytė E., Junevičius A. (2014). *Lietuvos migracijos politika trečiųjų šalių piliečių atžvilgiu: patirtis ir tendencijos*.

Kaip teigiama (Leveckytė E., Junevičius A. 2014) *trumpalaikė*, arba kitaip, *laikinoji migracija* – tai migracija, turinti konkretų motyvą ar tikslą (dirbti, mokytis, šeimos susijungimo tikslais ir kt.). Šiems motyvams išnykus, migrantai grįžta į kilmės valstybę arba persikelia į kitą. *Ilgalaikė*

(*pastovioji*) migracija nuo laikinosios skiriasi laiko atžvilgiu. Tokie migrantai atvyksta norėdami nuolat apsigyventi priimančioje valstybėje. *Apykaitinė migracija* – tai migracijos ciklas, kai migrantas išvyksta iš savo kilmės valstybės, apsigyvena tam tikram laikui kitoje valstybėje, grįžta į savo kilmės valstybę ir vėl pakartotinai vyksta į užsienio valstybę (žr. 1.1. pav.).

Viena opiausių problemų Lietuvoje – jau kuris laikas stebimas vadinamasis *protų nutekėjimas*, t. y. aukštos kvalifikacijos darbo jėgos praradimas. Dėl šios priežasties mažėja šalies ekonominis, inovacinis, konkurencinis potencialas. Kaip pabrėžia A. Sipavičienė (2006), kai kurios migracijos formos pvz. nelegali migracija, prekyba žmonėmis, turi net kriminalinį atspalvį ir gali būti įvardytos kaip grėsmė visuomenės saugumui, kaip terorizmo ir etninių konfliktų grėsmė. Tad tyrimų migracijos srityje aktualumas nekelia abejonių. Tačiau nors ši problema itin aktuali, mokslinių tyrimų ir tyrėjų šioje srityje Lietuvoje yra neadekvačiai mažai. Tam yra objektyvių ir subjektyvių priežasčių.

Šie įvairūs migracijos tipai gali sutapti. Konkretus migracijos atvejis gali būti priskirtas įvairiems tipams (pvz., trumpalaikė nedeklaruota darbo migracija – trumpalaikis išvykimas į užsienį nelegaliam darbui ir pan.) (A. Janušauskas ir kt. 2009).

Konkretus migracijos atvejis yra išstumiančių iš kilmės šalies ir pritraukiančių į užsienio šalį veiksnių derinys – jie anglų kalboje įvardijami kaip „*push and pull factors*“. Šie veiksniai apima visą žmonių gyvenimo spektrą ir gali būti įvairaus lygio: asmens (mikrolygis), šeimos, giminės (mezolygis) ar visuomenės (makrolygis). Tai įvairūs ekonominiai, socialiniai, politiniai, etniniai ar kultūriniai, klimatiniai ar gamtiniai veiksniai (R. Jančaitytė, N. Valevičienė ir kt. 2009). Šiame magistro darbe bus analizuojamas makrolygio aspektas.

Kitame poskyryje bus detaliau aiškinamasi, kokie veiksniai lemia darbo jėgos emigraciją, pateikiami konkretūs rodikliai, kurie apibrėžia kiekvieną atskirai pateiktą veiksnį.

1.2. Darbo jėgos emigraciją lemiantys veiksniai

Svarbus migracijos tyrimų aspektas yra emigracijos veiksnių vertinimas. Galima teigti, kad žmonės migruoja tikėdamiesi, jog jų gyvenimas naujoje vietoje bus geresnis. Neveikiant kokioms nors papildomoms jėgoms, asmens sprendimas migruoti remsis dviejų vietovių pranašumų ir trūkumų subjektyviu vertinimu, t. y. vietovės, kurioje asmuo gyvena, ir vietovės, į kurią jis ketina migruoti. Tai leidžia teigti, kad vienu metu migraciją lemia dvejopi veiksniai: išstumiantys iš vietovės, kurioje asmuo konkrečiu momentu gyvena (išstumiantys/stūmos veiksniai – *push factors*), ir pritraukiantys – į vietovę, kur asmuo ketina migruoti (pritraukiantys/traukos veiksniai – *pull factors*). Pagal prigimtį šie veiksniai gali būti įvairaus lygmens. Jie gali veikti visos šalies mastu, bendruomenės, giminės, šeimos lygmeniu ar individo lygmeniu. Paprastai emigraciją vienu metu lemia abiejų rūšių veiksniai: tiek stūmos, tiek traukos. Taigi yra dvi šalys, tarp kurių migruoja

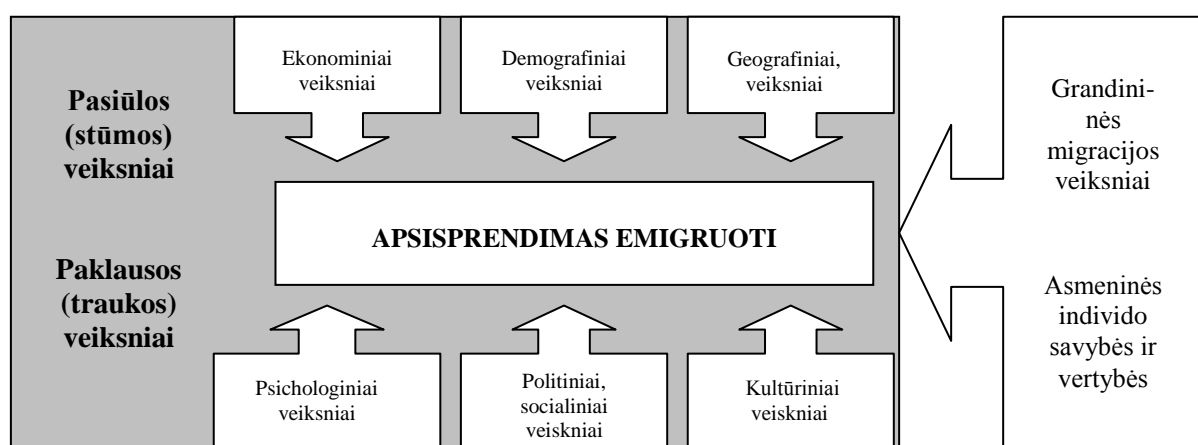
asmuo, nusprendęs išvykti. Kai veiksniai labai stiprūs, gali formuotis migracijos srautai (migracijos srautas - didelis skaičius žmonių, kurie per tam tikrą laiką išvyko iš vienos vietovės ir nuvyko į kitą tą pačią vietovę). Stūmos ir traukos veiksniai konkrečiu atveju reiškiasi kaip įvairūs ekonominiai, socialiniai, politiniai, etniniai arba kultūriniai, gamtiniai arba klimatiniai, populiacijos arba demografiniai veiksniai (A. Janušauskas ir kt. 2009).

V. Pukelienė ir kt. (2007) teigia, kad lietuviams svarbesni yra stūmimo, o ne traukos veiksniai. Tarp emigruojančiųjų daugiausia jaunimo. Tai veikia kitus demografinius procesus ir darbo išteklius. Emigrantus galima skirstyti į dvi grupes – jaunos asmenis, kurie nepakankamai vertinami kaip jauni specialistai, yra baigę aukštuosius mokslus užsienyje arba kuriems sunkiau susirasti jų poreikius atitinkantį darbą Lietuvoje, ir vidutinio amžiaus asmenis, kurie išvyksta praradę darbą.

Analizuotų literatūros šaltinių autoriai išskiria šiuos darbo jėgos emigraciją lemiančius veiksniai: demografinius, socialinius-kultūrinius (migracijos „mada“, tradicijos, tolerancija ar priešingai netolerancija), politiniai (politinė santvarka, rinkimų rezultatai), ekonominiai (atlyginimų dydis, ekonomikos augimas, arba atvirkščiai neaugimas, nedarbas), psichologiniai (gebėjimas priimti asmeninius sprendimus), saugumo (dėl karinių ar kitų konfliktų, politinių ar kitų represijų), geografiniai (klimato sąlygos) ir kiti veiksniai (žr. 1.2 pav.).

Emigracijos, kaip ir bet kurio sprendimo, priežastys, motyvai, jų tarpusavio ryšys bei sąlyginė kiekvieno motyvo vertė yra individuali.

Tokį ekonominį emigracijos sprendimo vertinimą palaiko ir įvairūs migracijos procesų tyrinėtojai. Migruoja ne visi panašias ekonomines, politines ar kultūrines sąlygas turintys gyventojai. Skiriasi individualūs pasirinkimai, kaip prisitaikyti prie įvairių veiksnių ir pokyčių – migruojant ar nekeičiant gyvenamosios vietos. Vien makroekonominių rodiklių analizė negali atskleisti, kodėl asmenys priima sprendimus emigruoti (Lietuvos laisvosios rinkos institutas 2006).



1.2. pav. Veiksniai, turintys įtaką apsisprendimui emigruoti

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus remiantis R. Čiarnienė, V. Kumpikaitė, A. Taraškevičius (2009), R. Rudzinskiene, L. Paulauskaitė (2014) nurodomais veiksniais, turinčiais įtaką apsisprendimui migruoti.

Anot R. Čiarnienės, V. Kumpikaitės ir kt. autorių (2009) tik dalis veiksnių, darančių įtaką migracijos sprendimams, yra valdžios kompetencijos ribose ar yra valdžios priemonėms paveikūs, kaip ekonominiai ir politiniai, daliniai socialiniai, demografiniai ir kultūriniai. Didžiausią įtaką darbo jėgos emigracijai daro ekonominiai veiksniai. Sekančiame poskyryje šie veiksniai bus analizuojami detaliau. Teoriškai asmuo emigruos, jei nauda iš to viršys kaštus. Investicijos į migraciją – tai persikėlimo kaštai, psichologiniai išsiskyrimo su artimaisiais ir gimtine kaštai, pensijos praradimas.

Didelę įtaką emigracijai daro darbo rinkos galimybės ir darbo užmokesčių skirtumai įvairiose šalyse. Aukštos kvalifikacijos ir išsilavinimo asmenys bus linkę migruoti į šalis, kurioms būdingi dideli darbo užmokesčio skirtumai, nes kvalifikuotų specialistų darbo užmokestis tose šalyse didesnis. Tuo tarpu žemos kvalifikacijos ar nekvalifikuoti asmenys bus linkę emigruoti į šalis, kuriose darbo užmokesčio skirtumai nedideli, nes šiose šalyse nekvalifikuoto darbo apmokėjimas didesnis. Paprastai darbo rinkos situacija yra geresnė didmiesčiuose nei periferijose, todėl emigruojama labiau į metropolijas.

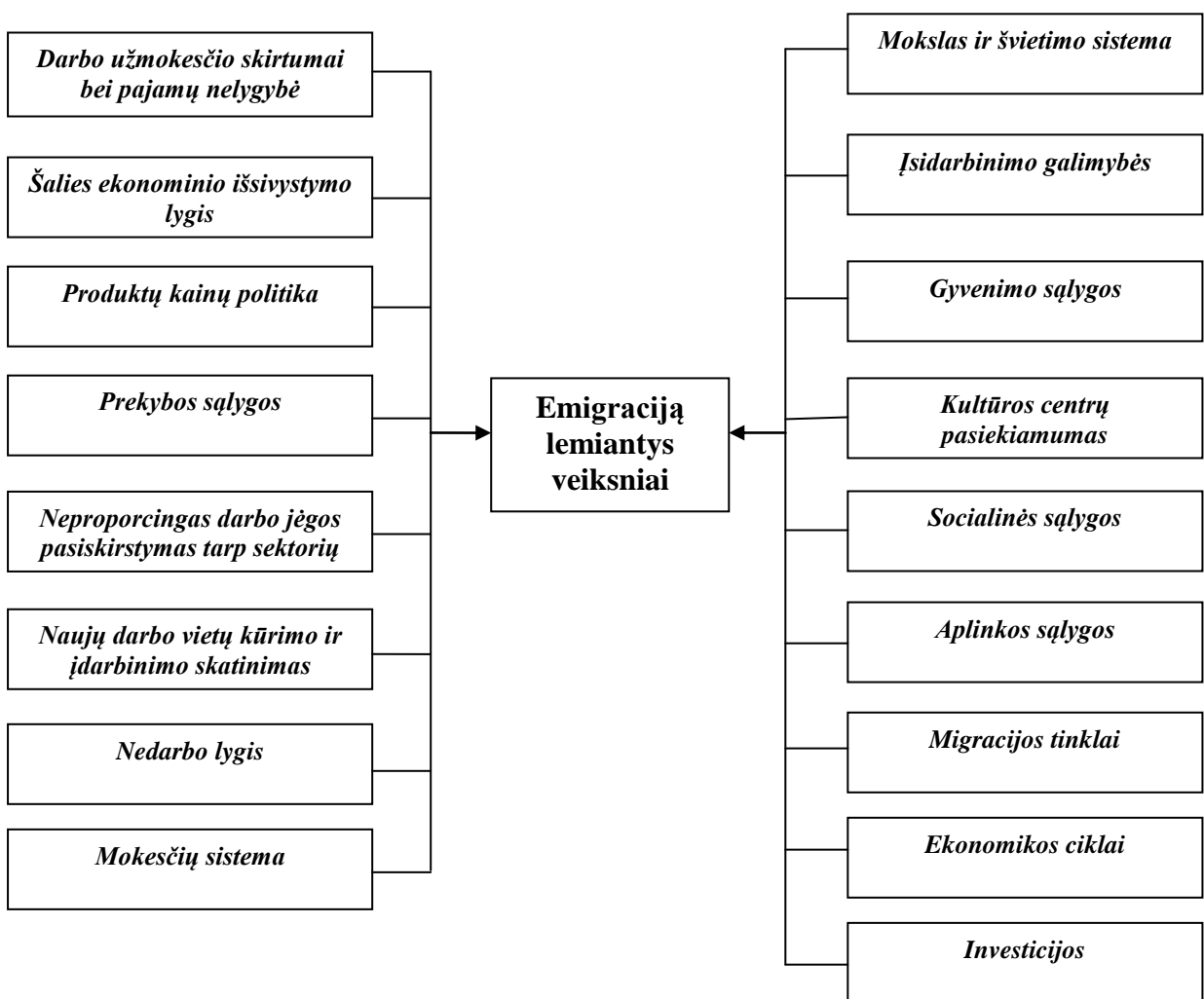
Pasak V. Kumpikaitės, I. Žičkutės (2012), pasitelkiant papildytu neoklasikinio „stūmos ir traukos“ modelio papildymu, emigracijos veiksniai klasifikuojami į „stūmos“ veiksniai, sprendimo priėmimo ir emigravimo kaštų bei užsienio „traukos“ veiksniai, kuriuos apima šešios kintamųjų grupės: ateities perspektyvų vertinimas, dabartinės situacijos vertinimas, informacijos apie emigravimo naudą ir kaštus prieinamumas, galimybė perkelti kompetencijas, ateities perspektyvų vertinimas ir dabartinės situacijos vertinimas.

Kaip aiškina Pilietinės visuomenės institutas (2005), stūmimo veiksniai yra demografiniai (darbingo amžiaus gyventojų mažėjimas, dėl to silpstanti socialinės rūpybos sistema) ir ekonominiai (atlyginimų skirtumai, užtrukęs pereinamasis ekonominės raidos laikotarpis, silpna socialinė sistema, nedarbo lygio augimas, mažos pajamos vienam gyventojui). Traukos veiksniai – sąmoninga ekonomiškai stipresnių valstybių demografinė politika (siekių pritraukti jauną darbo jėgą), geografinė padėtis, kultūrinis suderinamumas, santykiniai pranašumai, didesnės pajamos, geresnė gyvenimo aplinka ir infrastruktūra.

Gan dažnai autoriai emigraciją veikiančius veiksniai klasifikuoja tiesiog į ekonominius ir neekonominius (E. Barcevičius ir kt., 2009). Ekonominiai veiksniai dar yra skiriami į mikroekonominius ir makroekonominius. Veiksnių klasifikavimas palengvina tyrimą ir leidžia pateikti informaciją aiškiau. Visgi, tyrimui atlikti nepakanka įvardinti bendrųjų veiksnių. Apžvelgus bendruosius veiksniai ir jų galimas klasifikacijas, būtina išskirti konkretesnius veiksniai, kas ir bus daroma toliau.

Siekiant visapusiškai atlikti emigracijai įtaką darančių veiksnių analizę, būtina ne tik apsiriboti pagrindinių emigraciją skatinančių veiksnių analize, bet reikia tirti ir kitų konkretesnių veiksnių poveikį.

V. Kumpikaitė, I. Žičkutė (2012) remdamosios užsienio šalių mokslininkų tirtomis teorijomis kaip: Stūmos ir traukos teorija, Smith (1776) ir Ravenstein (1889) Ekonomikos pusiausvyros teorija, Heckscher (1949) ir Ohlin (1933) teorija, Todaro (1969) ir Harris-Todaro (1970) teorija, Sjaastad (1962) Žmogiškojo kapitalo teorija, Lee (1966) Ankstyvąją sprendimų teorija, Doeringer ir Piore (1971) Dviejų darbo rinkų teorija, Borjas Savi-atrankos teorija, Šeimos migracijos teorija, Runciman (1966) Santykinio skurdo teorija, Sell ir de Jong (1978) Motyvacinė sprendimų teorija, de Jong ir Gardner (1981) Racionalių lūkesčių teorija, Wallace (1997) Į vartojimą orientuota teorija, Tinklo teorija, Myrdal (1957) Kumuliacinio priešastingumo teorija, Mabogunje (1970) Sistemų teorija, Zelinsky (1971) ir Skeldon (1990, 1997) teorijomis bei Martin (1993) ir Martin su Taylor (1996) „Migration hump“ teorija, teigia, kad galima identifikuoti šiuos emigracijai įtaką darančius veiksniai (žr. 1.3. pav.):



1.3. pav. Emigraciją lemiantys veiksniai

Sudaryta darbo autorės, remiantis V. Kumpikaitė, I. Žičkutė. 2012. Emigracijai įtaką darančių veiksnių analizė, p.740-746.

Darbo užmokesčio skirtumai bei pajamų nelygybė. Šis veiksnys yra dažniausiai teorijose įvardijama emigracijos priežastis. Darbo užmokesčio įtaką sprendimui emigruoti būtų galima įvertinti tokiais rodikliais kaip minimalioji mėnesinė alga ar vidutinis bruto darbo užmokestis. Pasak autorių, didžiausią įtaką, sudarant normalaus funkcionavimo sąlygas dirbančiam asmeniui, turi valstybės nustatytas minimalus darbo užmokestis. Maceika ir kt. (2007) įvardija, jog atlyginimas – tai viskas, ką darbuotojas laiko vertinga sau. Galima drąsiai teigti, jog minimalusis darbo užmokestis ar kitas rodiklis, išreiškiantis darbo užmokesčio dydį, turi didelės įtakos emigracijos masto pokyčiams. Darbo užmokesčio didinimas gali būti viena iš priemonių, kuri mažintų migracijos mastus. Tikslinga paminėti pajamų nelygybės veiksnį. Tyrimai rodo, jog kuo didesnė pajamų nelygybė, tuo didesnė emigracija (Skučienė, 2008). Pajamų nelygybės vieną iš skaitinių reikšmių būtų galima įvardinti Džini (angl. Gini) koeficientą. Kuo šis koeficientas didesnis, tuo didesnė pajamų nelygybė.

Šalies ekonominio išsivystymo lygis. Bendrasis vidaus produktas (BVP) - vienas pagrindinių šalies ekonominio išsivystymo rodiklių. Siekiant palyginamumo tarp šalių, tikslinga analizuoti BVP, tenkantį vienam gyventojui. Vertinant šalies išsivystymo lygį, galima analizuoti ir ekonominės laisvės indeksą (angl. Index of Economic Freedom), nes tarp šio indekso ir šalies klestėjimo yra tiesioginė priklausomybė. Vadinasi, galima teigti, jog didėjanti ekonominė laisvė galėtų sumažinti migracijos mastus. Šis indeksas yra skaičiuojamas analizuojant dešimt svarbiausių ekonomikos augimą lemiančių veiksnių laisvę: verslo, prekybos, fiskalinę, valstybės valdžios dydžio, monetarinę, investicijų, finansinę, nuosavybės teisių, laisvę nuo korupcijos bei darbo santykių.

Produktų kainų politika. Jos įtakai išmatuoti galima pasinaudoti tokiu veiksniu kaip vartotojų kainų indeksas (VKI), kuris parodo tam tikro nustatyto prekių ir paslaugų rinkinio, kurį vidutiniškai perka kiekvienas dirbantis asmuo, kainų įvertinimą. VKI leidžia stebėti nustatyto prekių ir paslaugų rinkinio kainų pokyčius. Siekiant atlikti tarptautinį šalių palyginimą, naudojamas suderintas vartotojų kainų indeksas (SVKI). SVKI skaičiavimo metodika yra suderinta su visomis Europos Sąjungos šalimis (Europos komisija).

Prekybos sąlygos. Prekybos sąlygas šalyje galima išmatuoti tokiu rodikliu kaip prekybos laisvės indeksas. Šis indeksas parodo, kokio lygmens esama importo ir eksporto reguliavimų. Indeksas apskaičiuojamas iš dviejų dedamųjų – prekybos svertinės vidutinės tarifo normos ir netarifinių kliūčių.

Neproporcingas darbo jėgos pasiskirstymas tarp sektorių taip pat gali lemti migracijos srautų didėjimą. Būtina stebėti ir prognozuoti specialistų paklausos ir pasiūlos poreikį. Reiktų nepamiršti ir tai, jog svarbu ne tik paklausa, bet ir pasiūla dėl to, jog stebima tokių situacijų, kai didžioji procentinė dalis tam tikruose sektoriuose darbuotojų yra arti pensinio amžiaus. Darbo jėgos

pasiskirstymo tarp sektorių veiksnį būtų galima įvertinti tokiu rodikliu kaip darbo paklausa ir pasiūla pagal profesijas ir profesijų grupes. Tikslinga būtų nuolatos atlikti specialistų ir kompetencijų poreikio studijas.

Naujų darbo vietų kūrimo ir įdarbinimo skatinimas. Vienas iš naujų darbo vietų kūrimo ir įdarbinimo skatinimo vertinamų rodiklių galėtų būti skaičiuojamas darbo santykių laisvės indeksas. Svarbu užtikrinti kuo lankstesnius darbo santykius, nes tai didina naujų darbo vietų kūrimą bei patrauklumą investicijoms, o visai tai mažina nedarbo lygį, kas lemia emigracijos lygio mažėjimą. Ekonominė laisvė darbo santykiuose apima priėmimo į darbą ir atleidimo iš darbo galimybes, įdarbinimo ir atleidimo kaštus, darbo laiko reguliavimą bei minimalios mėnesinės algos reglamentavimą.

Nedarbo lygis turi stiprų ryšį su emigracijos procesais. Esant dideliame nedarbo lygiui, emigracija didėja ir atvirkščiai. Visgi reiktų nepamiršti sąsajos, jog emigracija mažina nedarbo lygį, nes žmonės, kurie neranda darbo, pasirenka emigraciją, kas sumažina bedarbių skaičių šalyje. Nedarbo lygį skaitine reikšme paprasta įvertinti procentiniu nedarbo lygiu ar bedarbių skaičiumi.

Mokesčių sistema. Dauguma autorių sutaria, jog mokesčių mažėjimas turi teigiamą įtaką šalies ūkio klestėjimui (Rakauskienė, 2006). Mokesčių našta galima vertinti įvairiais būdais. Tikslinga apžvelgti kiekvieno iš mokesčių dydžio poveikį migracijos mastams atskirai. Vaizdžiai mokesčių našta parodo laisvės nuo mokesčių diena – tai diena metuose, kai vidutinis mokesčių mokėtojas nustoja dirbti valdžiai ir pradeda dirbti savo paties ir savo šeimos gerovei. Taip pat galima būtų vertinti neapmokestinamąjį pajamų dydį, kuris rodo pajamų dalį, nuo kurios neišskaičiuojamas pajamų mokestis.

Mokslas ir švietimo sistema. Dar viena iš paskatų emigruoti įvardinama - mokslas. Pavyzdžiui, emigrantai, kurie turi vaikų, įvertina švietimo sistemos lygį tikslo vietovėje ir geresnė švietimo sistema gali būti vienas iš teigiamų veiksnių, skatinančių priimti sprendimą emigruoti. Skaitinėmis reikšmėmis būtų galima parinkti tokius rodiklius kaip mokymo įstaigų bibliotekos ar valstybės ir savivaldybių biudžetų išlaidos švietimui.

Įsidarbinimo galimybės. Pasak Okunevičiūtės-Neveauskienės ir Moskvinos (2010), sprendžiant užimtumo problemas, svarbų vaidmenį atlieka aktyvios darbo rinkos politikos priemonės. Šios priemonės ne tik palengvina įsidarbinimą, padeda senai nedirbusiems gyventojams sugrįžti į darbo rinką, bet ir didina darbo produktyvumą bei kokybę. Dėl to didėja ekonominis aktyvumas, kuris mažina nedarbo lygį, kas lemia ir emigracijos mastų mažėjimą. Skaitinėmis reikšmėmis būtų galima imti užimtumo rėmimui skirtas lėšas, o dėl duomenų tarpusavio palyginimų – vienam bedarbio užimtumo rėmimui skirtas lėšas. Taip pat įsidarbinimo galimybių buvimą galėtų atspindėti tokie rodikliai kaip nedarbo trukmė ar net bedarbių skaičius, kurie baigė mokytis dieniniame skyriuje, kas parodytų, ar rinkoje yra paklausa išsilavinusiai darbo jėgai. Tai itin svarbu analizuojant emigracijos

procesą, nes būtent išsilavinusio jaunimo emigracija yra skaudžiausių padarinių šalies ekonomikai turinti grupė.

Gyvenimo sąlygos. Gyvenimo sąlygoms įvertinti skaitine reikšme yra pačių įvairiausių rodiklių. Lietuvos Statistikos departamente prie LR Vyriausybės galima rasti tokius rodiklius kaip disponuojamos pajamos vienam namų ūkio nariui; išlaidų būstui išlaikyti našta namų ūkiams; pinigų suma, ketinama išleisti didesniems pirkiniams ar ketinimai pirkti ar statyti namą, butą, ir pan. per artimiausius 12 mėnesių; įprastas dirbtų valandų skaičius per savaitę ir kt.

Kultūros centrų pasiekiamumas. Taip pat nemažai pateikiama ir kultūros bei laisvalaikio paslaugų prieinamumo rodiklių kaip kultūros centrų, muziejų, valstybinių teatrų, kino metų pabaigoje skaičius ir kt. Tai gan neįprasti aspektai, vertinant migracijos mastus. Aukštos kvalifikacijos emigrantai reaguoja į tam tikrus specifinės vietovės teikiamus patogumus ir malonumus skirtingai nuo žemos kvalifikacijos emigrantų, pavyzdžiui, operos teatrai, teatrai ir muziejai.

Socialinės sąlygos. Dauguma autorių rašo, jog socialinės sąlygos turi didelę įtaką, priimant sprendimą emigruoti ar ne. Socialinių sąlygų įvertinimas skaitine reikšme galėtų apimti išlaidas sveikatos priežiūrai ir paramą ligos atveju; išmokas šeimoms, auginančioms vaikus; vidutinę nedarbo draudimo išmoką; vidutinę nedarbo draudimo išmokos mokėjimo trukmę bei kt. rodiklius. Svarbu yra įvertinti ir sveikatos priežiūros lygį, kurį būtų galima įvertinti tokiais rodikliais kaip sveikatos priežiūros personalas, tenantis 10000 gyventojų, sveikatos priežiūros išlaidos ir kt.

Aplinkos sąlygos. Aplinkos saugumo aspektai nėra labai paplitę migracijos procesų tyrimuose, bet tikslinga yra atsižvelgti ir į juos. Pasak Sipavičienės (2006), ne tik socialinis, bet ir fizinis nesaugumo jausmas turi išstumiantį poveikį, dėl kurio atsiranda noras išvykti. Vieni iš saugumo skaitinių rodiklių galėtų būti įvardijami užregistruotos nusikalstamos veikos ar išlaidos aplinkos apsaugai. Jei žmogus gyvena pavojingoje aplinkoje, jam daug lengviau priimti sprendimą emigruoti, kur aplinka būtų saugesnė. Svarbus ir klimato pobūdis, kurį būtų galima išmatuoti tokiais skaitiniais rodikliais kaip krituliai per metus, vidutinė metinė temperatūra, oro tarša ir pan.

Migracijos tinklai. Migrantų tinklai mažina migracijos kaštus, padidina užimtumo galimybes bei mažina nesėkmės tikimybę. Išvykusių migrantų skaičiui pasiekus tam tikrą ribą, gan ženkliai išsiplečia migracijos tinklai, dėl ko ženkliai sumažėja emigracijos kaštai ir rizika, o tai sudaro palankias sąlygas migracijos lygio didėjimui. Visa tai dar labiau plečia migracijos tinklą, kuris daro įtaką dar didesniai skaičiui gyventojų, kurie artimoje ateityje gali tapti potencialiais emigrantais. Skaitiniu rodikliu būtų galima įvardinti emigrantų skaičių.

Ekonomikos ciklai. Natūralu, jog ekonomikos nuosmukio metu, emigracijos procesas stiprėja. Solimano (2012) tvirtino, jog ekonominė ir finansinė krizė turi neigiamą įtaką, dėl kurios pasireiškia staigus migracijos srautų pokytis. Jei krizė nėra paplitusi daugumoje šalių, emigracijos

srautai šalyje išauga. Dėl nepalankios situacijos šalyje, įvairių įgūdžių ir išsilavinimo žmonės išvyksta ieškoti geresnių galimybių į kitas šalis. Taigi, ekonomikos ciklai turi įtakos emigracijos mastų pokyčiams. Viena iš skaitinių reikšmių, įvertinančių ekonomikos ciklą, galėtų būti šalies ekonominės padėties pasikeitimas per praėjusius 12 mėnesių.

Investicijos. De Haas (2008) teigia, jog produktyvumas bei technologiniai privalumai sustiprina šalies ekonomikos konkurencingumą. Taigi, investavimas į šalies ekonomiką prisideda prie šalies klestėjimo, kas leidžia ne tik sumažinti nedarbo lygį, bet ir emigracijos mastą. Investicijų kategorijos skaitiniais rodikliais galėtų būti įvardijamos tiesioginės užsienio investicijos, išlaidos moksliniams tyrimams ir technologijų plėtrai bei kt.

Sugrupavus išanalizuotą informaciją, 1.2 lentelėje pateikiamas bendrasis emigracijai įtaką darančių veiksnių išskaidymas. Jį atspindi įvardintos veiksnių grupės, kurių pagalba išskiriami jas apibūdinantys rodikliai, kurių analizei galima rasti reikiamą statistinę medžiagą duomenų bazėse ir išmatuoti juos kiekybiškai. Lentelėje pateikiami veiksniai ir konkretūs rodikliai, kurie ir apsprendžia žmogaus pasirinkimą migruoti.

1.2 lentelė

Emigracijai įtaką darančios veiksniai su juos apibūdinančiais rodikliais

Veiksniai	Rodikliai
Darbo užmokesčio skirtumai bei pajamų nelygė	Minimalioji mėnesinė alga Vidutinis bruto darbo užmokestis Džini (angl. Gini) koeficientas
Šalies ekonominio išsivystymo lygis	Bendrasis vidaus produktas (BVP) BVP, tenkantis vienam gyventojui Ekonominės laisvės indeksas (angl. Index of Economic Freedom) Skurdo rizikos lygis
Produktų kainų politika	Vartotojų kainų indeksas (VKI) Suderintas vartotojų kainų indeksas (SVKI)
Prekybos sąlygos	Prekybos laisvės indeksas
Neproporcingas darbo jėgos pasiskirstymas tarp sektorių	Darbo paklausa ir pasiūla pagal profesijas ir profesijų grupę
Naujų darbo vietų kūrimo ir įdarbinimo skatinimas	Darbo santykių laisvės indeksas
Nedarbo lygis	Nedarbo lygis Bedarbių skaičius
Mokesčių sistema	Mokesčių našta („Tax Misery“ indeksas) Pelno mokestis Gyventojų pajamų mokestis (GPM) Darbdavių ir darbuotojų socialinio draudimo įmokos Pridėtinės vertės mokestis (PVM) Laisvės nuo mokesčių diena Neapmokestinamasis pajamų dydis (NPD)
Mokslas ir švietimo sistema	Mokymo įstaigų bibliotekos Valstybės ir savivaldybių biudžetų išlaidos švietimui
Įsidarbinimo galimybės	Užimtumo rėmimui skirtos lėšos Vienam bedarbio užimtumo rėmimui skirtos lėšos Nedarbo trukmė Bedarbių skaičius, kurie baigė mokytis dieniniame skyriuje

Gyvenimo sąlygos	Disponuojamos pajamos vienam namų ūkio nariui Išlaidų būstui išlaikyti našta namų ūkiams Pinigų suma, ketinama išleisti didesniems pirkiniams Ketinimai pirkti ar statyti namą, butą, vasarnamį ir pan. per artimiausius 12 mėn. Įprastas dirbtų valandų skaičius per savaitę
Kultūros centrų pasiekiamumas	Kultūros centrai Muziejai Valstybiniai teatrai Kinas
Socialinės sąlygos	Išlaidos sveikatos priežiūrai ir parama ligos atveju Išmokos šeimoms, auginančioms vaikus Vidutinė nedarbo draudimo išmoka Vidutinė nedarbo draudimo išmokos mokėjimo trukmė
Sveikatos priežiūros lygis	Sveikatos priežiūros personalas, tenkantis 10 000 gyventojų Sveikatos priežiūros išlaidos
Aplinkos sąlygos	Užregistruotos nusikalstamos veikos Krituliai per metus Vidutinė metinė temperatūra Oro tarša
Migracijos tinklai	Emigrantų skaičius
Ekonomikos ciklai	Šalies ekonominės padėties pasikeitimas per praėjusius 12 mėnesių
Investicijos	Tiesioginės užsienio investicijos (TUI) Išlaidos moksliniams tyrimams ir technologijų plėtrai

Šaltinis: V. Kumpikaitė, I. Žičkutė. Emigracijai įtaką darančių veiksnių analizė. Economics and management. 2012.17 (2). P.740-746

Apibendrinant, galima teigti, kad siekiant visapusiškai atlikti emigracijai įtaką darančių veiksnių analizę, reikia neapsiriboti pagrindinių emigraciją skatinančių veiksnių analize, bet būtina tirti ir kitų veiksnių poveikį bei juos nusakančius rodiklius. Tai leidžia padaryti emigracijos teorijų analizę.

1.3. Emigracijos teorijų analizė

Emigracijos teorijas nagrinėjo Ravensteinas, Tedaro, Borjas, Lee ir kiti. Emigracijos teorijos aiškina kodėl, kur ir kaip žmonės migruoja, kokios priežastys skatina pakeisti nuolatinę gyvenimo vietą ar laikinai ieškoti kitos gyvenimo ar darbo vietos (A. Stulgienė, A. Daunorienė 2009).

A. Misiūno ir N. Bratčikovienės (2006) nuomone, nors emigracijos istorija sutampa su žmonijos istorija, tačiau kaip socialiai reikšmingas, nuolatinis, individualiai motyvuotas ir laisvas reiškinys atsirado tik industrializacijos ir urbanizacijos periodu. Tarptautinė darbo jėgos emigracija atsirado prieš keletą šimtmečių, ir vieni pirmųjų ją aiškino klasikai, teigdami, jog žmonės, kaip ir bet kurie darbo ištekliai, juda iš išteklių pertekliaus regionų į tuos regionus, kur jaučiamas darbo jėgos trūkumas. Tačiau platesnis teorinis problemos aiškinimas prasidėjo XX a. 6-ojo dešimtmečio pabaigoje. Teoriniai modeliai rėmėsi tuo, kad tarptautinis darbo jėgos judėjimas, kaip vienas iš gamybos veiksnių, daro įtaką ekonomikos augimo tempams. Pagrindine emigracijos priežastimi buvo laikomas darbo užmokesčio lygio skirtumas tarp šalių. Neoklasikinio požiūrio šalininkai teigė,

kad kiekvienas žmogus gauna ir sunaudoja ribinį savo darbo produktą, todėl jie manė, jog emigracija didina priimančios darbo jėgą šalies gerovę, tuo tarpu šalies, iš kurios darbo jėga išvyksta, ekonominis vystymasis bent jau nepablogėja.

Neokeinsistai pripažino, kad yra galimybė, jog eksportuojančios darbo jėgą šalies ekonominė padėtis gali pablogėti, ypač, jei emigruoja aukštos kvalifikacijos darbuotojai. Dėl to netgi plačiai buvo diskutuojama idėja apie “protų nutekėjimo” apmokestinimą. Tokias pajamas buvo siūloma perduoti Jungtinių Tautų Organizacijai (JTO), kuri būtų paskirsčiusi surinktas lėšas pagal atitinkamas reikmes. Paskutiniaisiais metais, analizuojant emigraciją, pagrindinis dėmesys kreipiamas į žmogiškojo kapitalo (kaip išorinio faktoriaus) įtaką ekonominiam šalių augimui. Iš to seka, kad sukauptas žmogiškasis potencialas yra pagrindinė ekonominio vystymosi prielaida, todėl tai yra vienas iš faktorių, paaiškinančių šalių ekonominio augimo tempų skirtumus.

Mikroekonominė teorija *emigraciją* laiko investicija, kurios pelnas yra skirtumas tarp pajamų, gaunamų šalyje, į kurią išvykstama, ir pajamų, gautų gimtojoje šalyje. Išvykstantieji turi įvertinti priimančios šalies nedarbo lygį, migracijos ir persikvalifikavimo kaštus, o nelegalūs migrantai turi neatmesti ir deportacijos tikimybės. Tačiau, kaip ir makroekonominė, mikroekonominė teorija neįtraukia socialinių ir politinių emigracijos veiksnių, ir nors darbo užmokesčio skirtumas yra svarbi, ji nėra vienintelė emigracijos priežastis. Makro rodikliai, kitaip dar vadinami struktūriniai rodikliai, jų analizė rodo tik emigracijos potencialą (P. Kaczmarczyk, M. Okolski 2008).

Kitos emigracijos teorijos atsižvelgia ir į migrantų lūkesčius – išvykstantieji tikisi ne tik daugiau užsidirbti, bet ir sumažinti pajamų praradimo ateityje riziką, todėl darbo rinkų išskirstymas namų ūkiams leidžia užsitikrinti didesnę ekonominę saugumą. Taip galima paaiškinti darbo jėgos emigraciją tarp panašaus išsivystymo valstybių, kuriose atlyginimas skiriasi nedaug. Nekvalifikuotos darbo jėgos judėjimas aiškinamas ir tuo, kad ekonomiškai stiprios valstybės susiduria su žemiausio lygio darbo vietų užpildymo problema, nes dauguma vietinių žmonių pirmenybę teikia prestižiniams ir socialinį statusą užtikrinantiems darbams, todėl šias darbo vietas skatinami užimti imigrantai, pirmenybę teikiantiems atlyginimui, o ne geresnę socialinę padėtį užtikrinantiems darbams. Spartėjanti globalizacija lėmė, kad tarptautinės korporacijos skatina žmonių migraciją dėl pigios darbo jėgos poreikio, o didėjantis gyventojų judėjimas kelia dar didesnę susidomėjimą kitose šalyse ieškoti geresnių darbo ir gyvenimo sąlygų. (S. Perkala Kerr, W. R. Kerr, 2011)

Sociologinės migracijos teorijos žmogų laiko socialiu individu, kuris sprendimus keisti darbo ir gyvenamąją vietą priima veikiamas aplinkinių įtakos – teigiama, jog emigraciją skatina įvairios formalios ir neformalios organizacijos, ypač giminių ir draugų tinklas svetimose valstybėse, ne tik padedantis surasti naują darbovietę ar gyvenamąją vietą, bet ir palengvinantis kultūrinę adaptaciją.

Taip pat į migraciją žvelgiama kaip į pelningą veiklą, kuri leidžia pagerinti esamas savo ir artimųjų gyvenimo sąlygas ar sutaupyta kapitalą investuoti į verslą (A. Misiūnas, N. Bratčikovienė 2006).

Lietuvos laisvosios rinkos institutas ir kiti autoriai analizavę migracijos teorijas išskiria pagrindines, kurias pirmasis suformulavo Ravenstein'as, teigdamas, kad svarbiausios emigracijos priežastys yra ekonominės (A. Stulgienė, A. Daunorienė 2009):

Neoklasikinė ekonomikos teorija. Pasak A. Janušausko ir kt. (2009), pagal neoklasikinę ekonomikos teoriją emigraciją veikia „stūmimo“ ir „traukos“ jėgos. Pagrindinis makroekonominis emigracijos veiksnys yra darbo jėgos paklausos ir pasiūlos skirtumai tarptautinėse rinkose, migracijos priežastis - skirtingas darbo užmokestis skirtingose valstybėse. Remiantis šia teorija pajamų skirtumui sumažėjus prarandamos paskatos emigracijai ir ji mažėja. Mikro lygyje ši teorija vertina, jog kiekvienas individas individualiai priima sprendimą, kaip prisitaikyti prie situacijos, ir veikia pagal individualią sąnaudų - naudos analizę. Jei gūna viršija sąnaudas - priimamas sprendimas emigruoti. Pabrėžiama, kad pagrindinę vietą užima atlyginimo naudos veiksnys.

Dviejų darbo rinkų teorija teigia, jog valstybėje egzistuoja dvi darbo rinkos: pirmoji - suteikianti aukštas pajamas, išsilavinusiems vietiniams gyventojams skirta darbų rinka; antroji - pavojingų, mažai apmokamų darbų, kurių nenori imtis vietiniai gyventojai, rinka. Todėl tokias darbo vietas užima emigrantai. Taigi, dvigubos darbo rinkos teorijos požiūriu, į aukščiausios kvalifikacijos specialistų darbo rinką importuojami tik patys geriausi – karjeros, savirealizacijos galimybės, taip pat darbo užmokestis ir kitos garantijos yra pagrindiniai svertai pritraukti tokių darbuotojų iš užsienio, ir yra nereikalaujančių kvalifikacijos darbų, kuriuos gali dirbti žmonės be specialių žinių, rinka, kurioje vietiniai gyventojai nenori dirbti, tad šią spragą užpildo imigrantai (R. Jančaitytė ir kt. 2009).

Migracijos tinklo teorija. Ji emigracijos srautus aiškina kaip save generuojantį veiksnių - emigrantai suteikia ne tik informacijos apie darbo rinkos situaciją, įsidarbinimo, atlyginimo, apgyvendinimo galimybes, pateikia savo patirtis, bet ir patys savanoriškai ar kaip komercinę paslaugą suteikia informaciją ar teikia kitas paslaugas. Augant emigrantų skaičiui mažėja ir migracijos sąnaudos - randasi ir pinga legalūs ar nelegalūs emigracijos keliai; komunikacija su išvykimo valstybe; pinigų persiuntimo procedūros ir kt. Aiškinant Lietuvos gyventojų emigraciją, ši teorija yra labai tinkama. Migraciniai tinklai susikūrė, kai paskui pirmuosius į Ispaniją, Airiją ar Didžiąją Britaniją išvykusius asmenis po tam tikro laikotarpio iškeliaudavo ne tik giminaičiai, bet neretai – ir daugelis kaimynų, mažesnių kaimo gyvenviečių narių. Pirmieji išvykdavo ieškoti, bandyti, surasti – darbo, kokybiškesnių gyvenimo sąlygų ir pan., o per pastaruosius kelerius metus jau išvykstama *pas* gimines, tautiečius, kurie padeda įsidarbinti ir įsikurti (R. Jančaitytė ir kt. 2009).

Migracijos sistemų teorija – emigracija - tai makro ir mikro struktūrų tarp dviejų teritorijų sąveikos rezultatas. Makro struktūromis laikomi - instituciniai veiksniai, mikro struktūros tai pačių

migrantų įsitikinimai, praktikos ir tinklai. Šie du lygmenys, jungiasi įvairiais tarpiniais mechanizmais. Ši šiuo metu populiari teorija pripažįsta, kad kartais sunku atskirti mikro ir makro lygmenis ir įvardyti jų sąveiką, ir kad dažnai sąveika persidengia.

Pasaulio sistemų teorija - migraciją lemia darbo jėgos judėjimas iš periferijos į centrą. Periferija laikomi besivystantys, ne rinkos ekonomikos regionai, centras - kapitalistinės, poindustrinės valstybės. Centras ir periferija susiję kultūriniais, prekybos, kalbiniais ir kitais saitais. Kaip aiškina R. Jančaitytė ir kt. (2009) analizavę šią teoriją, teigia, jog ši teorija paaiškina emigracinius srautus tarp buvusių šalių kolonizatorių ir jų kolonijų. Pavyzdžiui, šią pasaulio sistemų teoriją iliustruoti gali gausi indų kilmės asmenų imigracija į Jungtinę Karalystę. Indijoje, kuri ilgą laiką buvo britų kolonija, gyventojai moka ne tik vietinę, bet ir anglų kalbą, o tai palengvina indų integraciją anglakalbėje šalyje. Lietuva šios teorijos kontekste vertintina kaip tarpinė zona – pusiau periferija, iš kurios darbo jėga vyksta ne tik į išsivysčiusias Vakarų šalis, bet ir priešinga kryptimi – į Rusiją, Ukrainą.

1.3 lentelėje pateikta pagrindinių teorijų analizė.

1.3. lentelė

Emigracijos teorijų analizė

Teorija	Apibūdinimas
Neoklasikinė ekonomikos teorija	Emigraciją veikia „stūmimo“ ir „traukos“ jėgos. Pagrindinis makroekonominis migracijos veiksnys - darbo jėgos paklausos ir pasiūlos skirtumai tarptautinėse rinkose, migracijos priežastis - skirtingas darbo užmokestis skirtingose valstybėse.
Naujoji migracijos ekonomikos teorija	Emigraciją - tai šeimos (ar individo) strategija diversifikuoti pajamų šaltinius, minimizuoti riziką bei išvengti kreditavimo barjerų.
Dviejų darbo rinkų teorija	Valstybėje egzistuoja dvi darbo rinkos: vietiniams gyventojams skirta darbų rinka, suteikianti aukštas pajamas ir pavojingų, mažai apmokamų darbų, kuriuos paprastai užima imigrantai, rinka.
Migracijos tinklo teorija	Emigracija – save generuojantis veiksnys. Emigrantai suteikia informaciją apie darbo rinkos situaciją, įsidarbinimo, atlyginimo, apgyvendinimo galimybes kitiems.
Migracijos sistemų teorija	Emigraciją – makro ir mikro struktūrų dviejose teritorijose sąveikos rezultatas. Makro struktūromis laikomi instituciniai veiksniai, mikro struktūros – pačių emigrantų įsitikinimai, patirtys, tinklai.
Pasaulio sistemų teorija	Emigraciją lemia darbo jėgos judėjimas iš periferijos į centrą.

Šaltinis: R. Čiarnienė, V. Kumpikaitė, A. Taraškevičius. Makroekonominių veiksnių poveikis žmonių migracijos procesams: teoriniai ir praktiniai aspektai. *Ekonomika ir vadyba*. 2009.14. p.553-559.

Migracijos reiškinių aiškinimui būtina pasinaudoti ekonomikos teorijos, kuri aiškina žmogaus veikimo, žmogaus pasirinkimo, dėsnius. Ekonomikos teorijos, dar vadinamos prakseologija, požiūriu, kiekvienas žmogaus veiksmas ar neveikimas, t.y. sprendimas migruoti ar nemigruoti, yra sąmoningas tingslingas pasirinkimas. Veikimas – tai žmogaus proto atsakas į supančio pasaulio ar kitų žmonių sudaromas aplinkybes. Tai žmogaus valios rezultatas, o ne refleksinis fiziologinių

funkcijų atsakas į pasikeitusias aplinkybes. Žmogaus veikimas yra nukreiptas tikslams pasiekti. O pagrindinis tikslas – keisti mažiau patenkinamą būklę geresne.

Žmogus veikia, nes jaučia nepasitenkinimą dėl esamos padėties ir tiki galįs pagerinti padėtį darydamas įtaką įvykių eigai. Galutinis žmogaus veikimo tikslas yra patenkinti savo asmeninius troškimus (Lietuvos laisvosios rinkos institutas, 2006).

Išanalizavus pagrindines emigracijos teorijas, kurios aiškina kur ir kaip žmonės emigruoja, ir kokie veiksniai įtakoja žmones migruoti, galima teigti, kad Naujoji ekonominė migracijos teorija ir neoklasikinė migracijos teorija nagrinėja ekonomines migracijos priežastis, tik išskirdama atitinkamai šeimos ar bendruomenės ir individo naudos kaštus. Abi šios teorijos apskaičiuoja migracijos naudą – migruoti į labiau išsivysčiusias ekonomines rinkas, jei nauda viršija sąnaudas, tik tuomet priimant sprendimą migruoti. Tik vienintelis skirtumas tarp šių teorijų yra tas, kad naujoji ekonominė migracijos teorija apskaičiuoja visos šeimos ar bendruomenės, priežastis migruoti nesant darbo užmokesčio skirtumui tarp šalių, o neoklasikinė migracijos teorija telkia dėmesį į individą. Analizuojant neoklasikinę migracijos ir naująją ekonominę migracijos teorijas išryškėja ryšys su migracijos tinklo teorija, nes ji apibūdina santykius tarp migranto, jo šeimos, kurie liko kilmės šalyje.

Migrantas suteikia ne tik informaciją apie darbo rinkos situaciją bei galimybę įsidarbinti už mažiausius migracijos kaštus, bet ir savanoriškai ar kaip komercinę paslaugą suteikia informaciją, bei teikia kitas paslaugas. Augant migrantų skaičiui mažėja migracijos kaštai, taip individas naudojami tokiomis paslaugomis, siekdami išvengti klaidos pasirenkant migracijos vietą. Tarp neoklasikinės migracijos bei naujosios ekonominės migracijos teorijų ir migracijos tinklo teorijos vyrauja dvipusis ryšys, t. y. individas bendrauja su informacijos tiekėju ir informacijos tiekėjas ieško individų, kurie nori ir gali patenkinti kitos rinkos poreikius.

Naujoji ekonominė migracijos teorija ir neoklasikinė migracijos teorija apjungiant migracijos tinklo teoriją glaudžiai sąveikauja su dviguba darbo rinkos teorija, kurioje egzistuoja dvi darbo rinkos: $\frac{3}{4}$ vienoje aukštas pajamas gaunantys specialistai, kurių šiuo metu stinga visose darbo rinkose, todėl migracijos tinklo teorija sąveikaudama su naująja ekonomine migracijos teorija ir neoklasikine migracijos teorija verbuoja migrantus-specialistus didelėmis pajamomis ir perspektyvomis, kurių nebegali atlikti vietiniai gyventojai. Taip pat galima pastebėti, kad ši darbo rinka susijusi su pasaulio sistemų teorija, nes migrantams - specialistams dirbantiems išsivysčiusiose ekonominėse rinkose yra galimybė toliau migruoti, pagal pasaulio sistemų teoriją, keliant savo kvalifikaciją. Taip siekiant karjeros ir materialinės gerovės tiek savo šeimai, tiek pačiam individui. $\frac{3}{4}$ migracijos tinklo teorija, kitoje rinkoje, migrantais užpildo darbo rinkos poreikį atlikti pavojingus, mažai apmokamus darbus, kurių nenori imtis vietiniai gyventojai. Ši darbo rinka grįžtamu ryšiu sąveikauja su naująja ekonomine migracijos teorija ir neoklasikine migracijos

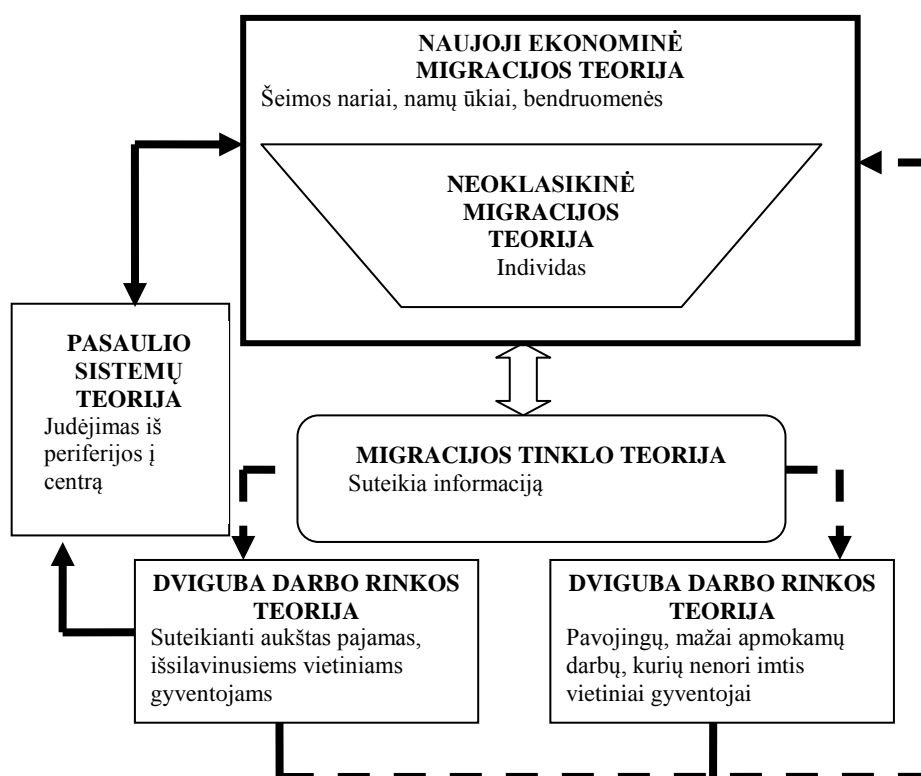
teorija. Pavojingus, mažai apmokamus darbus, darbo jėga atlieka ir grįžta atgal į kilmės šalį, dalinai patenkinę savo poreikius. Vėliau tie patys migrantai tampa naujais potencialiais emigrantais.

Naujoji ekonominė migracijos teorija ir neoklasikinė migracijos teorija pilnai sąveikauja su Pasaulio sistemų teorija, nes ekonomiškai išvystyti centrai šalies viduje, kaip ir ekonomiškai išsivysčiusios valstybės, yra migracijos traukos centrai ir sudaro žymiai didesnes darbo, socialinio statuso įgijimo perspektyvas.

Tačiau gali būti ir atvirkštinės tendencijos, t.y. iš periferijos su komfortinėmis gyvenimo sąlygomis, geru klimatu ir landšaftu tampa daugelio pasiturinčių, vyresnio amžiaus žmonių pasirinkimą lemiančiu veiksniumi.

Bet tai problema, kuri nėra sietina su darbo jėgos judėjimu, tai žmonių judėjimas. Socialinės ir ekonominės priežastys labai glaudžiai susijusios, jos turi įtakos ir centrinei, ir periferinei, tiek elitinei, ir masinei migracijai. Socialinės priežastys sietinos su aukštesniųjų poreikių realizavimu: šalies, darbo prestižu, galimu statuso augimu, valdžios realizavimo poreikiu.

Išanalizavus migracijos teorijas galima teigti, kad visos šios pagrindinės migracijos teorijos tarpusavyje susijusios, vienos jų susijusios ekonomine migracija, kitos žmonių judėjimu (žr.1.4 pav.).



1.4. pav. Darbo jėgos emigracija remiantis migracijos teorijomis

Šaltinis: A. Stulgienė, A. Daunorienė. Migracijos poveikis darbo jėgos rinkos pusiausvyrai. Ekonomika ir vadyba. 2009.

R. Čiarnienė ir kt. (2009) pabrėžia, kad vientisos tarptautinės migracijos teorijos iš tiesų nėra, emigracijos priežastingumas aiškinamas skirtingais lygmenimis (individo, šalies, globaliu), be to, veiksniai, sukeliantys migracijos procesus, ir veiksniai, palaikantys jau prasidėjusią emigraciją, dažnai yra skirtingi .

M. Dapkaus, K. Matuzevičiūtės (2008) teigimu, dauguma teorijų nėra sukurtos specialiai emigracijos fenomenui aiškinti; visų pirma jomis buvo siekiama išaiškinti tam tikrus žmogaus elgsenos aspektus ir tik vėliau jos buvo pritaikytos emigracijos procesui tirti. Daugelis teorijų yra skirtos jau įvykusiam faktui analizuoti. Pateikta migracijos teorijų analizė rodo, kad atskiri modeliai procesą analizuoja dalimis, akcentuodami vieną arba kitą aspektą. Teoriniuose modeliuose trūksta sisteminio požiūrio, todėl aptartąsias teorijas reikėtų vertinti ne kaip alternatyvas, bet kaip vienas kitą papildančius modelius. Viena iš dažniausiai Lietuvoje atliktuose tyrimuose taikomų teorijų, aiškinančių emigracijos priežastis, yra vadinamoji neoklasikinė „stūmos ir traukos“ veiksnių teorija. V. Pukelienė ir kt. (2007) teigia, kad lietuviams svarbesni yra stūmimo, o ne traukos veiksniai. Tarp emigruojančiųjų daugiausia jaunimo. Tai veikia kitus demografinius procesus ir darbo išteklius. Emigrantus galima skirstyti į dvi grupes – jaunos asmenis, kurie nepakankamai vertinami kaip jauni specialistai, yra baigę aukštuosius mokslus užsienyje arba kuriems sunkiau susirasti jų poreikius atitinkantį darbą Lietuvoje, ir vidutinio amžiaus asmenis, kurie išvyksta praradę darbą. Centre yra individas, vertinantis emigracijos naudą ir nuostolius. Juos sudaro atskirų šalių dabarties ir prognozuojamos ateities sąlygos: kilmės šalyje veikia stūmimo veiksniai, tikslo šalyse – traukos. Individas, įvertinęs šiuos veiksnius, sprendžia, ar emigracijos nauda viršija nuostolius.

Kaip teigia Hein de Haas (2008), teorinio pagrįstumo trūkumas ir didelis kiekis, aprašomojo pobūdžio empirinių darbų parodo, kad būtinas teorijų tobulinimas. Kaip esminis trūkumas tų bendro pobūdžio teorinių žingsnių, empirinių darbo rezultatų, ypač kalbant apie išorinę emigracijos ekonomiką, išlieka izoliuoti, padiriki skirtinguose dokumentuose, ir teoriškai neištudijuoti darbai. Reali pažanga, kad suprasti veiksnius, kurie apibrėžia esminį emigracijos heterogeniškumą ir vystymosi sąveiką, būtų galima tik tuo atveju, jei daugiau empirinių darbų iš skirtingų socialinių mokslų sričių turėtų tikslą, patvirtinti teoriškai gautas hipotezes, ir todėl, taip prisidėtų prie aiškesnio emigracijos tyrimų rezultato.

Apibendrinant galima, teigti, kad darbo jėgos emigracija daugiausia susijusi su ekonomiais motyvais. Tačiau, nepaisant jų svarbos, sprendimą emigruoti nemažą įtaką turi asmeninės žmogaus savybės ir iki šiol nėra universalios migracijos teorijos, kuri paaiškintų migracijos prigimtį, veiksnius, srautų formavimąsi. Taip pat skirtingos emigracijos teorijos aiškina priežastingumą skirtingais lygmenimis: individo, šeimos, šalies ir globaliu.

Toliau magistro baigiamajame darbe svarbu iš visų veiksnių išskirti ir aptarti ekonomines priežastis, nes dėl šių priežasčių išvykstantis asmenų skaičius reikšmingai veikia šalies ekonominę situaciją.

1.4. Darbo jėgos emigracijos ekonominės priežastys

Ekonomines emigracijos priežastis mūsų šalyje analizavo Lietuvos laisvosios rinkos instituto ekspertai (2006), taip pat Gruževskis (2006), Sipavičienė (2006), Adomėnas (2006), Čiamienė, Kumpikaitė, Taraškevičius (2009). Martinaitis ir Žvalionytė (2007) neoklasikinės ekonomikos modelį papildė darbo jėgos paklausos ir pasiūlos disbalanso aspektu. Urbonavičienė ir Tvaronavičienė (2008) be ekonominių emigracijos paskatų tyrė institucinius motyvus. Kazlauskienė (2006) analizavo protų nutekėjimo priežastis ir tendencijas (J. Karalevičienė, K. Matuzevičiūtė, 2009).

Nėra universalios migracijos teorijos, kuri paaiškintų emigracijos prigimtį, veiksnius, srautų formavimąsi. Įvairios teorijos aiškina migracijos proceso sudedamąsias dalis ir aspektus. Daugiau nei prieš šimtą metų Ravenstein'as, suformulavęs migracijos dėsnius, pareiškė, kad svarbiausios emigracijos priežastys yra ekonominės. Jo idėjos tapo vėlesnių migracijos teorijų pagrindu ir pasitvirtina šiuolaikiniame gyvenime. Tačiau pastaruoju metu vyraujant emigracijai, plečiasi ir migracijos procesus aiškinančių teorijų ribos. Emigraciją tiria keletas mokslo šakų. Šio proceso tyrimai yra sudėtingi ir negalima vadovautis vienareikšmiška išvada (P. Kaczmarczyk, M. Okolski 2008). Tai praplečia emigracijos supratimą, galimybes išsiaiškinti specifinių migracijos tipų prigimtį, procesą, pasekmes. Tačiau ir kitų mokslų migracijos teorijų prieigose ekonominio požiūrio akcentai lieka svarbūs (A. Janušauskas ir kiti 2009).

A. Stulgienės ir A. Daunorienės (2009) nuomone, Lietuvos gyventojų emigracija laikoma viena rimčiausių grėsmių šalies demografiniai raidai, ūkio augimui ir kultūrinio savitumo išsaugojimui. Sparčiai kintančių aplinkos sąlygų kontekste, tikslinga analizuoti darbo jėgos emigracijos poveikį ekonomikai, kadangi darbo jėgos emigracija siejama su darbo rinkos būkle - gyventojų užimtumo, nedarbo, pajamų lygiu, socialinėmis garantijomis, taip pat bendra šalies ūkio ir socialine būkle, žmonių gyvenimo lygiu ir kt. Išskirti šių veiksnių įtaką darbo jėgos emigracijai ir grįžtamąjį emigracijos poveikį šalies ekonomikos rodikliams galima tik iš dalies, kadangi atitinkami veiksniai ir procesai veikia kartu ir yra susiję. Analizuojant darbo jėgos emigraciją ir siekiant įvertinti jos įtaką darbo rinkos pusiausvyrai, būtina identifikuoti priežastis bei veiksnius, sąlygojančius šio darbo rinkos segmento mobilumą. Darbo jėgos emigraciją pirmiausia sukelia ekonominės priežastys, tarp kurių ryškiausias yra nedarbas ir pajamų bei gyvenimo lygio skirtumas. Didelis nedarbas, santykinai mažas darbo užmokestis, prastos darbo sąlygos šalyje verčia darbuotoją ieškoti darbo

kitur. Ilgą laiką viena opiausių problemų Lietuvoje buvęs aukštas nedarbo lygis. 2007 metais sumažėjus nedarbui iki žemiausio lygio per pastarąjį dešimtmetį, ekspertai konstatavo, kad šalies darbo jėgos ištekliai praktiškai išseko. Mažėjantis nedarbo rodiklis reiškė ne tik augantį užimtumą, bet ir intensyvią emigraciją, struktūrinį nedarbą, bedarbių nenorą dirbti ir Lietuvos valdininkų, ir profsąjungų nenorą įsileisti užsienio darbininkus (Lietuvos laisvosios rinkos institutas, 2006). Darbo jėgos emigracija verčia didinti darbo užmokestį Lietuvoje, o darbo jėgos paklausos didėjimas yra vienas iš esminių darbo užmokesčio kilimo veiksnių (Rakauskienė, 2006). Besitęsianti gyventojų emigracija bei iki 2007 metų Lietuvos pasiektas ekonomikos augimas sudarė sąlygas sparčiau didinti darbo užmokestį.

Galima daryti prielaidą, kad teigiamos darbo jėgos emigracijos pasekmės daro ne mažesnę poveikį Lietuvos ekonomikai: spartėja vidutinio darbo užmokesčio prieaugio tempai, ženkliai sumažėjo nedarbas, darbdaviai tapo aktyvesni, didėja investicijos į žmogiškąjį kapitalą. Ekonomikoje tam tikras darbo jėgos trūkumas yra vertintinas kaip teigiamas veiksnys, kadangi skatina darbdavius efektyviau naudoti darbo jėgą, didinti darbo našumą bei labiau plėtoti technologijas. Migracijos pasekmės patvirtina, kad emigracija yra tiek teigiamas, tiek neigiamas reiškinys. Užsienyje įgyjamas išsilavinimas ir žinios, grįžtančios pajamos, investicijos, tarpkultūrinė gyvenimo ir darbo patirtis, užsienio kalbų žinios skatina šalies plėtrą, gerina ekonomikos ir gyvenimo sąlygas. Antra vertus, galima manyti, jeigu ir toliau mažės gyventojų, didės emigracija tai menkės Lietuvos intelektualinis potencialas, bus prarandamos investicijos į žmones, lėtės technologinė pažanga, mokslo raida ir ekonomikos plėtra, didės darbo jėgos stygius. Be to, ims nykti Lietuvos kultūra ir lietuvių kalba, kils įvairių socialinių problemų, spartės socialinė poliarizacija (A. Stulgienė, A. Daunorienė 2009)

J. Karalevičienė, K. Matuzevičiūtė (2009) išskiria keturis svarbiausius ekonominius tarptautinės emigracijos veiksnius:

- nevienodi šalių ekonominio išsivystymo lygiai;
- šalių gyvenimo lygio skirtumai;
- darbo užmokesčio skirtumai;
- užimtumo ir nedarbo lygiai šalyse.

Atskirai išskirti šių veiksnių įtaką emigracijai labai sunku, jie tarpusavyje susiję ir sąveikauja. Nustatyta, kad ekonomiškai motyvuotas emigracijos potencialas kyla, kai šalių ekonominio išsivystymo lygiai skirtingi, kai vyrauja ryškūs skirtumai tarp grynujų pajamų lygio, ypač tarp darbo užmokesčio lygių kilmės ir tikslo šalyse.

R. Matiušaitytės teigimu, kuo didesni darbo užmokesčio skirtumai, tuo didesnė emigracijos tikimybė. Tie patys veiksniai turi poveikį ne tik emigracijai, bet ir reemigracijai. Jeigu šalyje, į kurią asmuo emigravo, situacija darbo rinkoje blogės (didės nedarbas, mažės darbo užmokestis), palyginti

su gimtine, bus grįžtama į gimtinę. Taip pat darbo jėgos emigracijai turi įtakos darbo užmokesčių skirtumai pačiose šalyse. Aukštos kvalifikacijos ir išsilavinimo asmenys bus linkę emigruoti į šalis, kurioms būdingi dideli darbo užmokesčio skirtumai, nes kvalifikuotų specialistų darbo užmokestis tose šalyse didesnis. Tuo tarpu žemos kvalifikacijos ar nekvalifikuoti asmenys bus linkę emigruoti į šalis, kuriose darbo užmokesčio skirtumai nedideli, nes šiose šalyse nekvalifikuoto darbo apmokėjimas aukštesnis. Paprastai darbo rinkos situacija yra geresnė didmiesčiuose nei periferijose, todėl emigruojama labiau į metropolijas.

Emigracija tiesiogiai priklauso nuo šalies bendros ekonominės situacijos ir tol, kol egzistuos pragyvenimo lygio bei pajamų skirtumai, tol išliks paskatos emigruoti. Svarbiu uždaviniu tampa gerinti bendrą ekonominę situaciją: mažinti pajamų mokestį (tuo pačiu atsiriboti nuo minimalaus atlyginimo didinimo); nustatyti ribą, iki kurios skaičiuojamos socialinio draudimo įmokos; paprastinti įmonių steigimo taisykles (vieno langelio principo diegimas); gerinti verslumo sąlygas, smulkaus verslo plėtra, mažinti jo reguliavimą; gerinti įsidarbinimo sistemą (konkurencijos sąlygų tarp darbo biržų ir privačių įsidarbinimo agentūrų sudarymas); tikslesnis paramos susiejimas su poreikiais; išplėtotos ir konkurencingos kvalifikacijos kėlimo ir perkvalifikavimo sistemos;

Kalbant apie ekonominę migraciją (E. Barcevičius, D. Žvalionytė 2012), dažnai pasitelkiamas ir protų nutekėjimo terminas. Siaurąja prasme protų nutekėjimu dažnai vadinama mokslininkų ir tyrėjų emigracija, tačiau dažnai šis terminas turi ir platesnį apibrėžimą – tai aukštą kvalifikaciją (išsilavinimą) turinčių darbuotojų išvykimas dirbti į užsienį. Kartais ekonominės emigracijos ir protų nutekėjimo terminai yra priešpastatomi vienas kitam darant prielaidą, kad ekonominius emigrantus išvykti skatina išimtinai ekonominės priežastys (pirmiausia nedarbas), o aukštos kvalifikacijos asmenų motyvai yra įvairesni: karjeros galimybės, darbas tarptautinėje aplinkoje, bendri tyrimai, prestižas ir kt. Pastaruoju atveju galima kalbėti ir apie protų apykaitą, kuri vykėtų, jei išvykusieji įgytų žinių, patirties, pasisemtų naujos kultūros ir sugrįžtų (nemažai valstybių netgi skatina tokią apykaitą). Vis dėlto Lietuvos kontekste apie protų nutekėjimą galima kalbėti kaip apie vieną iš ekonominės emigracijos tipų, kadangi išvykstama daugiausia dėl ekonominių priežasčių. Ypač tai būdinga aukštos kvalifikacijos asmenims, kurie dirbo valstybės finansuojamose srityse (mokslininkai, gydytojai, mokytojai). Dažnai tokie asmenys užsienyje dirba gerai apmokamus, tačiau žemesnės kvalifikacijos darbus (toku atveju kalbama apie protų švaistymą).

Šalies mokslinės ir ekonominės veiklų nukreipimas visuomenės poreikių tenkinimui ir būtų bendro pragyvenimo lygio kilimo laidas, užtikrinantis visuomenėje ir „protų nutekėjimo“ stabdymą ir skatintų grįžti emigrantus į Lietuvą. Mokslo ir studijų sistemą pritaikyti laikmečio iššūkiams: globalizacijos privalumų panaudojimui bei keliamų problemų sprendimui. Tada nebus reikalingos jokios specialios priemonės, kurios padėtų susigrąžinti „nutekėjusius protus“. Bet koks siūlymas sudaryti išskirtines sąlygas sugrįžtantiems, toks, kaip specialiųjų fondų steigimas, didesnių

atlyginimų tarifų ir kitokių lengvatų taikymas, tik dar labiau iškreiptų konkurencinę visuomenės aplinką ir supriešintų jų narius (M. Butkus, K. Matuzevičiūtė 2009).

Neigiami „protų nutekėjimo“ aspektai yra tie, kad išvykus didelei daliai aukštos kvalifikacijos darbuotojų ir jų darbo vietų neužpildžius kitais tokį pat išsilavinimą ir darbo patirtį turinčiais asmenimis, stabdomi vykstantys moksliniai projektai, tyrimai, atsiradus vakuumui tarp kartų sunku perduoti vyresnių mokslininkų patirtį, taip pat, žvelgiant iš ekonominės pusės, jauni talentai įgyja išsilavinimą gimtosios valstybės lėšomis, o atėjus laikui mokėti mokesčius, išvyksta svetur, taip įgyto išsilavinimo finansinę naštą uždėdami ant senstančios visuomenės pečių (A. Sipavičienė, V. Stankūnienė 2011).

Apibendrinat poskyryje išanalizuotas darbo jėgos emigracijos ekonomines priežastis, galima teigti, kad darbo jėgos emigraciją pirmiausia sukelia ekonominės priežastys, tarp kurių ryškiausias yra nedarbas ir pajamų bei gyvenimo lygio skirtumas. Svarbiausias veiksnys, didinantis emigraciją iš Lietuvos – didelis atlyginimų skirtumas tarp ES valstybių ir Lietuvos. Taip pat Lietuvoje darbuotojų emigraciją skatina darbo jėgos paklausą vakarų Europos valstybėse. Dėl darbo pasiūlos ir paklausos neatitikimo išryškėja struktūrinio nedarbo problema. Darbo pasiūlos ir paklausos neatitikimą rodo įregistruotų darbo vietų nuolatiniam darbui ir vidutinio metinio bedarbių skaičiaus santykis. Kuo didesnis šis santykis, tuo aukštesnis struktūrinis nedarbas. Emigracija tiesiogiai priklauso nuo šalies bendros ekonominės situacijos – kol egzistuos pragyvenimo lygio bei pajamų skirtumai, tol išliks paskatos emigruoti, todėl svarbu gerinti bendrą ekonominę situaciją. Emigracija turi įtakos darbo jėgos trūkumui, nes sumažina gamybos plėtros galimybes ir aktyvesnę investicijų panaudojimą, tačiau viena iš galimybių darbo jėgos trūkumui mažinti yra papildomos darbo jėgos pritraukimo į darbo rinką – imigracija.

2. DARBO JĖGOS EMIGRACIJOS ANALIZĖ 2004-2013 METAIS

Prieš atliekant tyrimą, būtina apžvelgti mokslinėje literatūroje pateiktus tyrimus. Galima teigti, kad Lietuvos ekonominis ir socialinis gyvenimas turi tiesioginę įtaką darbo jėgos migracijai. Darbo jėgos migracija – tai Lietuvos socialinės bei ekonominės politikos atspindys.

2.1. Darbo jėgos emigracijos ir prognozių pagrindimo tyrimo metodologija

Socialinių mokslų tyrimai gali būti kaip vienas iš būdų gauti patikimus atsakymus į mums svarbius klausimus. Pagrindinis dėmesys skiriamas tam, kad gauti atsakymai (duomenys) būtų svarūs ir susiję. Ekonomikos mokslo kūrėjai savo tyrimuose naudojo įvairius kiekybinius metodus.

2.1. lentelė

Tyrimo metodai taikomi migracijos temai analizuoti moksliniuose darbuose

Autorius, metai	Tyrimo objektas	Tyrimo metodas	Gauti tyrimo rezultatai
Damulienė A., 2013	Migracijos įtaka šalies ekonomikai	Koreliacinė analizė, mokslinės literatūros lyginamoji analizė, matematiniai statistikos, grafiniai ir apibendrinimo metodai	Statistiškai reikšminga teigiama koreliacija nustatyta tarp emigrantų skaičiaus ir šių ekonominių rodiklių: BVP vienam gyventojui, privačių asmenų piniginių perlaidų į Lietuvą, vidutinio mėnesinio bruto darbo užmokesčio, individualaus vartojimo išlaidų. Tarp likusių rodiklių (nedarbo lygio, užimtumo lygio, laisvų darbo vietų skaičiaus, socialinės pašalpos gavėjų skaičiaus, vartotojų kainų indekso) nustatyta statistiškai nereikšminga koreliacija. Tyrimas atskleidė, kad privačių asmenų pinigines perlaidas į Lietuvą padidina visuminę paklausą, vidaus vartojimą ir prisideda prie BVP augimo, tačiau kartu didina infliaciją. Taip pat didėjant emigrantų skaičiui, didėja ir vidutinis darbo užmokestis.
Šimanskienė L., Paužuolienė J., 2013	Tarptautinės emigracijos priežastys ir pasekmės	Mokslinės literatūros analizė, sintezė, anketinė apklausa, statistinių duomenų analizė naudojant SPSS programą	Emigracija neigiamai veikia šalies demografinę situaciją, mažina darbo išteklius, silpnina šalies darbo rinką ir stiprina Lietuvos visuomenės senėjimo tendenciją. Didžiausios emigracijos pasekmės-gimstamumo mažėjimas ir pablogėjusi demografinė situacija, pinigų į Lietuvos biudžetą nesurinkimas. Pagrindinė emigracijos priežastis įvardinta - uždarbis, darbo neradimas, mažos pajamos, nepasitenkinimas buitinėmis sąlygomis, noras susikurti geresnes gyvenimo sąlygas. Emigracija priklauso nuo bendros ekonominės situacijos šalyje. Taigi pagrindinės emigracijos iš Lietuvos priežastys susijusios su darbu ir materialine gerove.
Stulgienė A., Daunorienė A., 2009	Darbo rinkos pusiausvyra, siekiant pateikti rekomendacijas kaip sumažinti emigracijos srautus iš Lietuvos	Mokslinės literatūros sisteminė analizė, palyginamoji analizė, statistinių duomenų analizė	Darbo jėgos migraciją sukelia ekonominės priežastys, tarp kurių ryškiausias yra nedarbas ir pajamų bei gyvenimo lygio skirtumas. Svarbiausias veiksnys, didinantis migraciją iš Lietuvos-didelis atlyginimų skirtumas tarp ES šalių ir Lietuvos. Dėl darbo pasiūlos ir paklausos neatitikimo išryškėja struktūrinio nedarbo problema. Būtina užtikrinti, kad žmonės galėtų įgyti reikiamą kvalifikaciją, kuri suteiktų galimybę įsidarbinti greitai besikeičiančioje darbo rinkoje, siekti pristabdyti aukštos kvalifikacijos darbo jėgos nutekėjimą, bei išvengti negrįžtamo investicijų į žmogiškąjį kapitalą praradimo, skatinti kvalifikuotos darbo jėgos reemigraciją originaliais būdais ir sprendimais, tačiau tikslinga įvertinti bei pasinaudoti gerąja kitų šalių patirtimi, ją adaptuoti Lietuvos sąlygomis. Tai pagreitintų priemonių įgyvendinimą, padėtų išvengti klaidų.

2.1. lentelės tęsinys

Karalevičienė J., Matuzevičiūtė K., 2009	Ekonominės tarptautinės emigracijos priežastys	Mokslinės literatūros, grafiniai ir statistinių duomenų analizės metodai, dinaminių eilučių tyrimas, naudojant grandininius pokyčius, ir makorekonominių rodiklių vertinimas naudojant indeksus	Tarptautinės emigracijos priežastys-nevienodi šalių ekonominio išsivystimo lygiai, šalių gyvenimo lygio ir darbo užmokesčio skirtumai, užimtumo ir nedarbo lygiai šalyse. Išskirti makoekonominiai rodikliai-ekonominės priežastys, lemiantys nuolat didėjančią emigraciją iš Lietuvos: BVP tenkantis vienam gyventojui, nedarbo lygis, minimalus darbo užmokestis, vidutinis metinis gyventojų skaičius. Apibendrinant tarptautinės emigracijos ekonomines ir finansines priežastis mūsų šalyje, pastebima, kad reikšmingiausias intensyvios emigracijos veiksnys yra blogesnės nei išsivysčiusiose Vakarų šalyse socialinės ekonominės sąlygos, o svarbiausia priežastis-žemas darbo užmokesčio lygis.
Butkus M., Matuzevičiūtė K., 2010	Migracija ES šalyse	Mokslinės literatūros analizė, lyginamoji analizė, regresinė-koreliacinė duomenų analizė	Atlikta klasterinė analizė parodė, kad šalių pasiskirstymas pagal migracijos saldo ir BVP 1 gyv. yra panašus. Migracijos srautus lemia ekonominės priežastys: šalies ekonomikos išsivystimo lygis, pragyvenimo sąlygos. Atlikus koreliacinę analizę nustatyta vidutinio stiprumo teigiamas ryšys tarp migracijos mastų ir investicijų į gamybą. Tarp migracijos ir nedarbo lygio egzistuoja silpna atvirkštinė priklausomybė. Migraciją ir sukurtą bendrą pridėtinę vertę bei vartojimo išlaidas sieja silpnas teigiamas ryšys. Tikimasi, kad migracija ateityje turės ryškesnę poveikį darbo rinkai ES, nes šiuo metu darbo rinkos reakcija į migracijos srautus yra pakankamai silpna.
Beržinskienė D., Reizgevičienė R., Reizgevičius M., 2010	Tarptautinės migracijos įtaka Lietuvos darbo rinkai	Mokslinės literatūros analizė, remiantis parafravavimo, interpretavimo, abstrahavimo, indukcijos ir dedukcijos metodais, tiesinė koreliacinė-regresinė analizė, faktorinė analizė, statistinių duomenų analizė.	Ekonomikos augimo laikotarpiu darbo rinkos rodikliams didesnę poveikį darė ne vienerių metų emigrantų skaičiaus pokytis, o bendro emigrantų skaičiaus efektas, pasireiškiantis per pinigines privačių asmenų perlaidas iš užsienio. Didžiausią įtaką privačių asmenų perlaidų iš užsienio augimas analizuojamu laikotarpiu turėjo bedarbių skaičiaus, nedarbo lygio ir užimtumo lygio augimui.
Kasnauskienė G., Šiaudvytis T., 2010	Gyventojų emigracijos poveikis darbo rinkai	Mokslinės literatūros analizė, statistinė lyginamoji analizė	Su emigracijos poveikiu darbo užmokesčiui yra susiję gerovės ir pajamų persiskirstymo efektai. Emigracijos procesas sumažina po emigracijos likusių šalies gyventojų gerovę, nes iš šalies išvykę gyventojai nesukuria dalies produkto. Dėl išaugusio darbo užmokesčio padidėja darbo jėgos pajamos, tačiau tiek pat sumažėja kapitalo pajamos.
Stočkuvienė Ž. 2011	Lietuvos gyventojų migracijos priežastys ir poveikis darbo rinkai	mokslinės literatūros analizė, lyginimas, matematinės statistikos metodai, aprašomosios statistikos metodai	Atlikus Lietuvos ir pagrindinių emigracijos iš Lietuvos tikslo šalių (Airija, Didžioji Britanija, Ispanija, Vokietija, JAV) nedarbo lygio, darbo užmokesčio, BVP tenkančio vienam gyventojui palyginamąją analizę, bei ištyrus ryšį tarp emigracijos iš Lietuvos ir šių rodiklių tikslo šalyje pagrįsta teorinė prielaida, kad pagrindinėmis emigracijos priežastimis galima laikyti šių ekonominių rodiklių skirtumus kilmės ir tikslo šalyse. Gyventojų emigracija neturi stipraus reikšmingo poveikio šalies darbo rinkos rodikliams. Nors emigrantų iš Lietuvos skaičius didėja, tačiau reikšmingos įtakos darbo rinkos rodikliams trumpuoju laikotarpiu nepastebėta, išskyrus tai, jog emigravusių asmenų skaičius reikšmingai koreliuoja su jaunų asmenų skaičiumi. Apskaičiuotas neigiamas stiprus koreliacijos koeficientas leido pagrįsti teorinę prielaidą, jog tarp išvykstančiųjų iš šalies didelę dalį sudaro jaunimas. Tai būtų galima paaiškinti tuo, jog emigracijos proceso aktyvumas susijęs su bendra šalies ekonomine situacija.

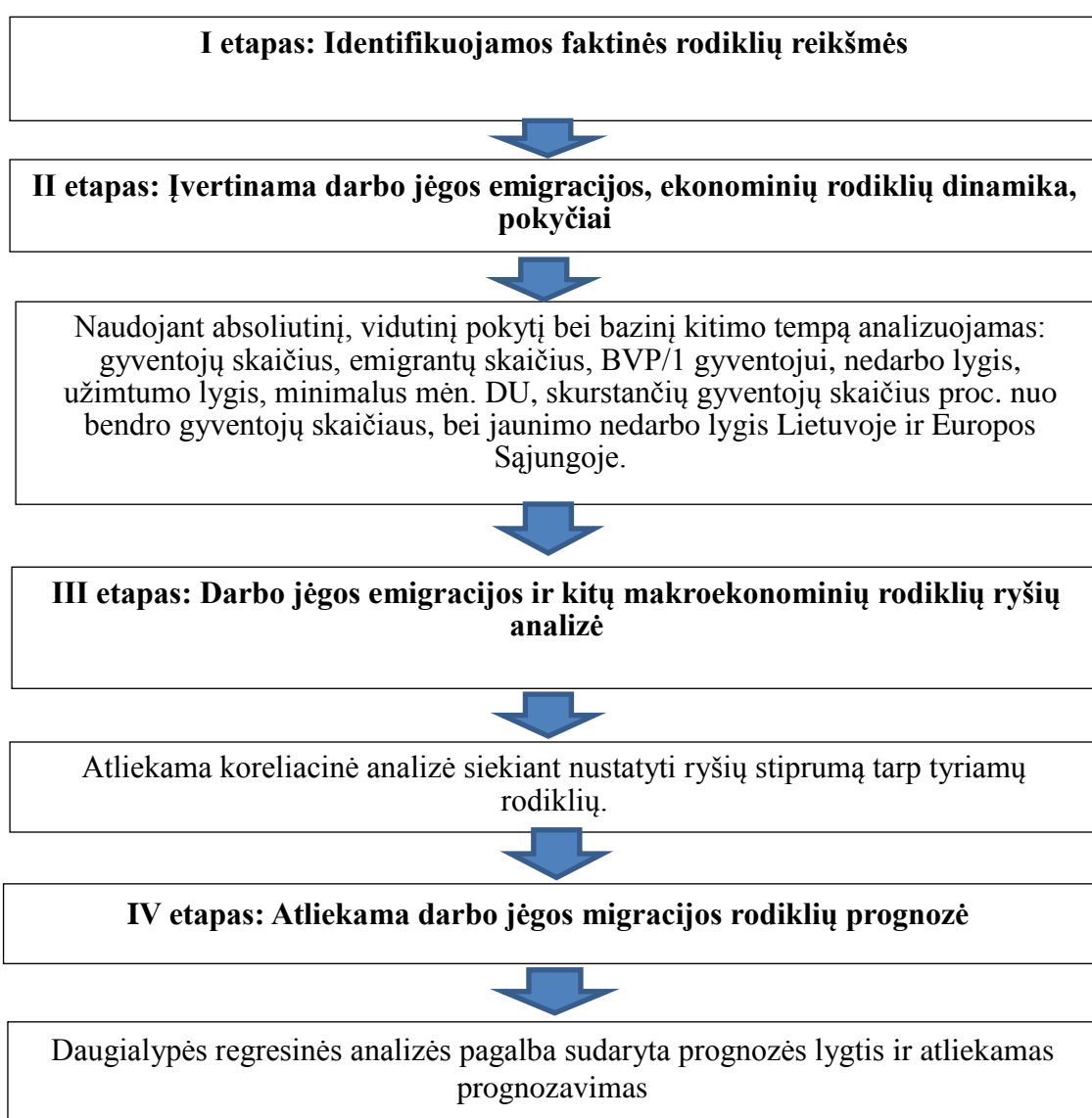
Šaltinis: sudaryta darbo autorės.

Atlikus emigracijos problemą nagrinėjančių mokslinių straipsnių teorinę analizę, nustatyta, kad moksliniuose darbuose taikomi metodai yra:

- statistinių duomenų analizė,
- lyginamoji,
- koreliacinė ir regresinė analizė.

Atsižvelgiant į tai šie metodai bus taikomi atliekant magistro darbo tiriamąją dalį.

Tiriamąjoje magistro darbo dalyje bus analizuojama darbo jėgos emigracija Lietuvoje 2004-2013 metai lyginant su Europos Sąjungos rodikliais, remiantis šiais darbo autorės sudarytais etapais (žr.2.1. pav.):



2.1. pav. Tyrimo etapai

Šaltinis: sudaryta darbo autorės

Tam, kad ištirti darbo jėgos emigracijos dinamiką retrospektyvos požiūriu, bus pasitelkiama dinaminių eilučių metodas. Dinamikos eilutėmis vadinamos statistinių dydžių eilutės, parodančios socialinių-ekonominių reiškinių kitimus laiko atžvilgiu.

Lygis, su kuriuo lyginama skaičiuojant analitinius dinamikos eilutės rodiklius, vadinama baziniu, o tas, kuris lyginamas su baziniu - ataskaitiniu. Bazinis lygis gali būti pradinis arba prieš jį esantis lygis. Jeigu lyginimo bazė keičiasi, turime grandininius dinamikos eilutės rodiklius. Jeigu lyginimo bazė pastovi, turime bazinius dinamikos eilutės rodiklius, kurie parodo reiškinio kitimą per visą analizuojamą periodą. (J. Bagdanavičius, V.Šiaudytis, A. Vaitelienė, 2007).

Kadangi, dinamikos santykiniai dydžiai parodo nagrinėjamo reiškinio kitimą tam tikru laiku palyginus rodiklio einamojo (ataskaitinio) laikotarpio duomenis su prieš tai buvusio laikotarpio duomenimis, retrospektyvinės statistinės dinaminės analizės metu bus nustatomi posūkio taškai, kuriuose nagrinėjamas reiškinys keitė savo vystymosi kryptį ir augimo tempus.

Šiame darbe bus skaičiuojami analitiniai rodikliai: absoliutus padidėjimas/sumažėjimas, didėjimo/mažėjimo tempai, padidėjimo/sumažėjimo, bei vidutinis absoliutus padidėjimo/sumažėjimo tempas.

Dinamikos eilutės dviejų lygių skirtumas vadinamas absoliučiuoju padidėjimu. Jis gali turėti teigiamas arba neigiamas reikšmes, kurios parodo dinamikos eilutės lygio padidėjimą arba sumažėjimą.

Absoliutus padidėjimas/sumažėjimas apskaičiuojamas pagal formulę:

$$\Delta y = y_n - y_1 \text{ - bazinis} \quad (1)$$

$$\Delta y = y_n - y_{n-1} \text{ - grandininis} \quad (2)$$

kur: y_n – paskutinio rodiklio reikšmė;
 y_1 – pirmoji rodiklio reikšmė;
 y_{n-1} - prieš tai buvusi reikšmė.

Dinamikos eilutės dviejų lygių santykis yra vadinamas didėjimo tempu. Kai didėjimo tempas skaičiuojamas duotą lygį lyginant su pradiniu lygiu turime bazinį didėjimo tempą. Tuo atveju, kai didėjimo tempas skaičiuojamas duotą lygį lyginant su prieš jį esančiu lygiu, turime grandininį didėjimo tempą.

Didėjimo/mažėjimo tempas apskaičiuojamas:

$$T_d = \frac{y_n}{y_{n-1}} \times 100\% \text{ - grandininis} \quad (3)$$

$$T_d = \frac{y_n}{y_1} \times 100\% \text{ - bazinis} \quad (4)$$

Kadangi praktinėje veikloje padidėjimo tempai dažniausiai reiškiami procentais, tai **padidėjimo/sumažėjimo tempas** bus apskaičiuojamas pagal formulę:

$$T_p = T_d - 100 \quad (5)$$

Nagrinėdami analizuojamo reiškinio kitimą per ilgesnį laikotarpį (10 metų laikotarpį), naudojames vidutiniu absoliučiu padidėjimo tempu.

Vidutinis absoliutus padidėjimas/sumažėjimas:

$$\Delta \bar{y} = \frac{Y_n - Y_1}{n-1} \quad (6)$$

Šis apskaičiuotas rodiklis parodo, kiek kartų padidėjo arba sumažėjo lygis šio laikotarpio atžvilgiu su praėjusiu laikotarpio arba kiek procentų siekia esamo laikotarpio reiškinio lygis lyginant su praėjusiu.

Magistro darbe tiriamojoje dalyje yra grupuojami statistiniai duomenys pagal įvairius požymius. Juos sugrupavus nustatomas egzistuojamas ryšys tarp gyventojų migracijos ir makroekonominių rodiklių. Šis ryšys nustatomas naudojant koreliacinę, regresinę analizę.

Ž. Stočkuvienė (2011), D. Beržinskienė, R. Reizgevičienė, M. Reizgevičius (2010), M. Butkus, K. Matuzevičiūtė (2010), J. Karalevičienė (2009), L. Šimanskienė, J. Paužuolienė (2013), A. Damulienė (2013) savo darbuose naudojo koreliacinę analizę, kuri kiekybiškai išmatuoja nagrinėjamų veiksnių stiprumą.

Pirmajame etape tam, kad įvertinti darbo jėgos migracijos poveikį šalies makroekonominiams rodikliams kaip nedarbo lygiui, BVP tenkančiam vienam gyventojui, vidutiniam darbo užmokečiui, vartotojų kainų indeksui, užimtumo lygiui, individualaus vartojimo išlaidoms, socialinių pašalpų gavėjų skaičiui, buvo pasirinkta atlikti darbo jėgos migracijos ir ekonominių rodiklių ryšio tyrimą. Visų pirma, buvo nusistatyta, kad priklausomasis kintamasis Y, yra darbo jėgos migracija, o nepriklausomi kintamieji, $X_1, X_2, X_3 \dots X_m$, yra makroekonominiai rodikliai. Tai buvo atliekama tam, kad išsiaiškinti, ar egzistuoja stochastinis ryšys tarp priklausomojo kintamojo ir nepriklausomų kintamųjų. Atlikus skaičiavimus buvo nustatyta ryšių stiprumas tarp priklausomo kintamojo ir labiausiai reikšmingų veiksnių.

Koreliacinė analizė atliekama su kiekvienu veiksniumi, Y ir $X_1, X_2, X_3 \dots X_m$. Norint nustatyti stochastinį ryšį tarp elementų, skaičiuojamas koreliacijos koeficientas – r, ir vertinamas jo reikšmingumas pagal statistiką – t. Koreliacijos koeficiento reikšmė parodo ryšio stiprumą. Tokia reikšmė, kuri artima vienetui parodo stiprų ryšį, artimi nuliui – silpną. Teigiamos koreliacijos koeficiento reikšmės parodo tiesioginę priklausomybę, neigiamos – atvirkštinę. Koreliacijos koeficientai reikšmingi, kai statistika yra didesnė už jos lentelinę reikšmę, t.y., kai $t > t^{lent}$:

$$t = \left| r \sqrt{\frac{n-2}{1-r^2}} \right| \quad (7)$$

čia t- statistika;

r – koreliacijos koeficientas;
n – narių skaičius.

Apskaičiuota t reikšmė lyginama su teorine reikšme prie $\alpha = 0,05$ ir $\alpha = 0,01$ reikšmingumo lygių. Esant n-2 laisvės laipsniui prie šių dviejų reikšmingumo lygių apskaičiuotoji t reikšmė viršija teorinę reikšmę, vadinasi, ryšys tarp dviejų pasirinktų rodiklių, t.y. darbo jėgos emigracijos ir vieno iš makroekonominio rodiklio, egzistuoja.

Koreliacijos koeficientas apskaičiuojamas pagal formulę:

$$r = \frac{\overline{xy} - \bar{x} \times \bar{y}}{\sigma_x \sigma_y} = \frac{\Sigma(x - \bar{x})(y - \bar{y})}{\sqrt{\Sigma(x - \bar{x})^2 \Sigma(y - \bar{y})^2}} \quad (8)$$

kur:

r = imties koreliacijos koeficientas
x = nepriklausomo kintamojo reikšmė
y = priklausomo kintamojo reikšmė

Koreliacijos koeficiento ryšio stiprumas nustatomas pagal 2.2. lentelėje pateikiamą interpretaciją:

2.2. lentelė

Koreliacijos koeficiento ryšio stiprumo nustatymas

Koreliacijos koeficiento reikšmė	Interpretacija
Nuo 0,91 iki 0,99	Labai stipri koreliacija
Nuo 0,71 iki 0,9	Stipri koreliacija
Nuo 0,51 iki 0,7	Pastebima koreliacija
Nuo 0,31 iki 0,5	Vidutinio ryšio koreliacija
Nuo 0,1 iki 0,3	Silpna koreliacija

Pagal pateiktą lentelę ryšio stiprumas interpretuojamas taip - kuo koeficientas artimesnis 1, tuo glaudesnis nagrinėjamų veiksnių ryšys (Bagdanavičius J. ir kiti, 2007).

Vertinant pasirinkto kintamųjų ryšio modelio tinkamumą, analizuojamos liekanos ir skaičiuojamas determinacijos koeficientas. Jis parodo, kuri vieno požymio bendro kitimo dalis gali būti paaiškinta kito požymio reikšmių kitimu. Determinacijos koeficientas apskaičiuojamas pagal formulę:

$$R = r_{xy}^2 \quad (9)$$

Čia: R - determinacijos koeficientas;
r - koreliacijos koeficientas.

Koreliacijos koeficientų reikšmingumui patikrinti, naudojame Stjudento kriterijų. Suformuluojama, nulinė hipotezė H_0 , kuri teigia, kad koreliacijos koeficientas lygus nuliui, o

alternatyvi hipotezė $H_1 \neq 0$. Hipotezės teisingumui patikrinti naudosime t kriterijų, kuris apskaičiuojamas pagal formulę:

$$t = r \sqrt{\frac{n-2}{1-r^2}} \quad (10)$$

Čia: t - statistika;
 r - koreliacijos koeficientas;
 n - stebėjimų skaičius.

Jei statistiniai dydžiai X ir Y yra nekoreliuoti, statistika t pasiskirsčiusi pagal Stjudento dėsnį su $k=n-2$ laisvės laipsniais. Apskaičiuotoji reikšmė t lyginama su kritine reikšme t^{kr} . (Pabedinskaitė A. 2005). Patikimumas $\alpha=0,05$. Jei $t > t^{kr}$, H_0 hipotezė atmetama ir priimama H_1 hipotezė.

Regresinė analizė aprašo būdą, kaip vienas dydis susijęs su kitu, šį metodą savo darbe naudojo M. Butkus, K. Matuzevičiūtė (2010), D. Beržinskienė, R. Reizgevičienė, M. Reizgevičius (2010). Regresinės analizės tikslai: nustatyti ar dydžiai tarpusavyje susiję, išmatuoti ryšį, numatyti reikšmes (Kasnauskienė, 2010).

Tiesinės regresijos lygtis sudaroma taikant formulę:

$$y = a + bx \quad (11)$$

Regresijos koeficientai a ir b apskaičiuojami pagal šias formules:

$$b = \frac{\overline{xy} - \bar{x} \times \bar{y}}{\overline{x^2} - \bar{x}^2} \quad (12)$$

$$a = \bar{y} - b\bar{x} \quad (13)$$

Remiantis regresijos lygtimi, apskaičiuojamas determinacijos koeficientas R^2 . Analizėje labai svarbu atkreipti į jį dėmesį, nes jis parodo, kokią dalį visos rezultativaus požymio variacijos nulemia faktorinis požymis. R^2 apskaičiuojamas remiantis daugiamaciū koreliacijos koeficientu r .

$$R^2 = r^2 \quad (14)$$

Taikant regresinę analizę, dažniausiai rekomenduojama, kad determinacijos koeficientas R^2 būtų daugiau už 0,25, jeigu R^2 mažiau už 0,25 tada kyla abejonės ar tiesinės regresijos modelis tinkamas (Čekanavičius, Murauskas, 2009).

Magistro baigiamajame darbe bus atliktas būsimos ekonominio objekto būsenos kitimo tendencijų nustatymas. Prognozavimas – tai sistemingas raidos numatymas. Tam, kad atlikti darbo jėgos migracijos skaičiaus prognozę ateičiai, bus remiamasi daugialypės regresinės analizės sudarytu modeliu, o darbo jėgos migracijos perspektyvų pagrindimas bus atliekamas ekspertų požiūriu, siekiant kuo tiksliau pagrįsti prognozes. Šiam tikslui pasiekti, bus remtasi Swedbank banko, Lietuvos darbo biržos analitikų numatomomis tendencijomis.

*Apibendrinant reikia pažymėti, kad darbo jėgos emigracijos analizė Lietuvoje 2004-2013 metais buvo vykdoma tokiais etapais: pirma, buvo surinkti ir **analizuojami Lietuvos ir Europos Sąjungos demografiniai, darbo jėgos, nedarbo, užimtumo rodikliai (atlikta retrospektyvinė analizė, rodiklių lyginimas)**, toliau buvo nustatinėjamas tarpusavio ryšių stiprumas tarp darbo jėgos emigracijos ir galimai veikiamų makroekonominių rodiklių, pasitelkiant koreliacinę analizę, ir galiausiai darbo jėgos emigracijos skaičiaus perspektyvoms nustatyti taikyta daugialypė regresinė analizė, kurios pagalba sudaryta lygtis.*

2.2. Darbo jėgos emigracijos rodiklių dinaminė analizė Lietuvoje 2004-2013 metais

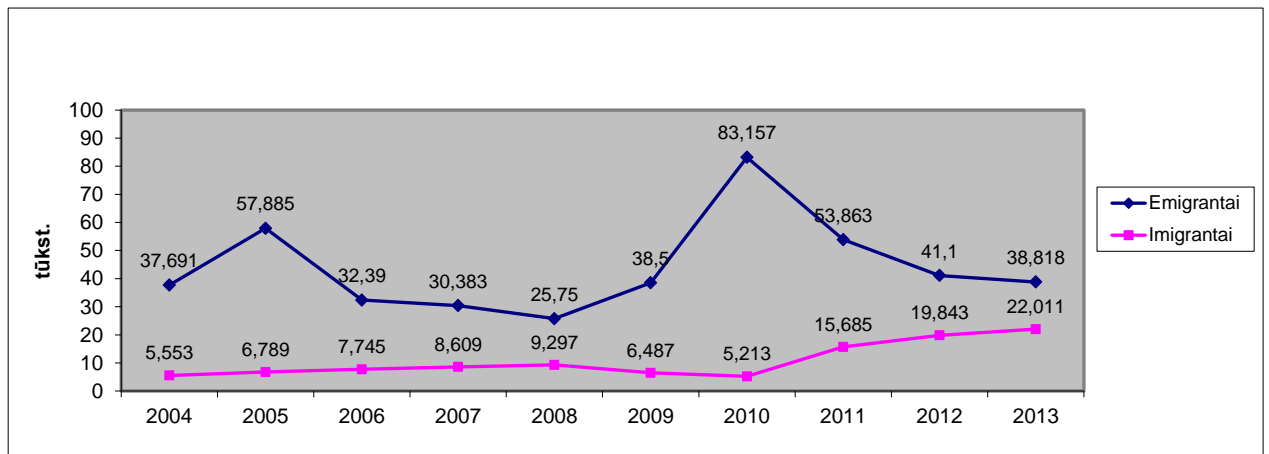
Analizuojant darbo jėgos emigracijos mastą šioje darbo dalyje bus analizuojami demografiniai, darbo jėgos, bedarbių, užimtumo ir nedarbo lygio rodiklių dinamikos ypatumai.

Galima teigti, kad Lietuva vadinama emigracijos valstybe, nes šalies emigracijos rodikliai tūkstančiui gyventojų yra vieni didžiausių Europos Sąjungoje. Nuo 1991 m. iš šalies išvyko apie 788 tūkst. asmenų arba apie ketvirtąją Lietuvos gyventojų. Nors emigracija pati savaime nėra neigiamas reiškinys, tačiau Lietuvos atveju dideli emigracijos mastai kelia šaliai nemažai iššūkių: kinta šalies demografinė struktūra, taip pat, visuomenė sensta, nuteka protai, bei ima trūkti darbo jėgos.

Per analizuojamą laikotarpį iš Lietuvos išvyko virš 440 tūkst. gyventojų. 2004-2013m. esminiai įvykiai nulėmę emigracijos masto didėjimą buvo: 2004 metais Lietuvai tapus Europos Sąjungos nare ir atsivėrusioms sienoms, leidžiančioms Lietuvos gyventojams laisvai migruoti, 2005 metais emigrantų skaičius pasiekė beveik 58 tūkst. 2008 metų pabaigoje prasidėjusios ekonominės krizės pradžia, 2010 m. emigrantų skaičius buvo didžiausias – virš 83 tūkst. Emigrantų skaičiaus padidėjimui 2010 metais turėjo įtakos Lietuvos Respublikos Sveikatos draudimo įstatyme nustatyta prievolė nuolatiniams šalies gyventojams mokėti privalomojo sveikatos draudimo įmokas.

Nuo 2004 m. imigracijos srautai ėmė didėti: 2004-2013 metais imigravo virš 107 tūkst. žmonių. Kasmet vidutiniškai per 10 tūkst. Tačiau didžiąją imigruojančių dalį (apie 2/3) sudaro į Lietuvą grįžtantys Lietuvos piliečiai, kurių grįžimas pirmiausia buvo suintensyvėjęs ekonominio pakilimo metais. Tikėtina, kad atsigaunant ekonomikai didės tiek grįžtančių lietuvių, tiek užsieniečių srautai.

2013 metais emigracijos mastai nežymiai sumažėjo, o imigracija šiek tiek išaugo: 2013 m. išvyko 39 tūkst. asmenų, t.y. 2 tūkst. mažiau nei 2012 metais, o atvyko 22 tūkst. asmenų, t.y. 2 tūkst. daugiau nei 2012 metais. Vis dėlto 2013 metais iš Lietuvos išvyko 1,8 karto daugiau žmonių nei atvyko.

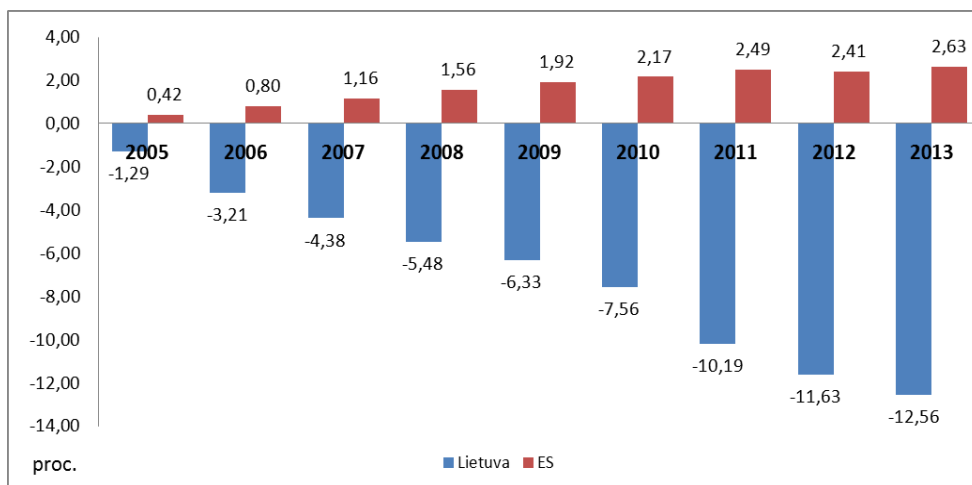


2.2.1. pav. Emigracijos ir imigracijos srautai 2004-2013m.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės

Apibendrinant galima daryti išvadas, kad migracijos procesai greitai reaguoja į kintančią politinę, ekonominę, socialinę, teisinę aplinką. Pastarųjų 10 metų spartūs ir esminiai Lietuvos ir tarptautinės aplinkos pokyčiai labai keitė ir darbo jėgos migracijos (emigracijos ir imigracijos) mastus, kryptis, srautus, tipus. Iš Lietuvos išvyko dideli emigracijos srautai. Kito ir imigracijos procesai.

R. Rudžinskienės ir L. Paulauskaitės (2014) teigimu, migraciją neigiamai veikia demografiją per gyventojų skaičiaus mažėjimą, gyventojų senėjimą, gimstamumo mažėjimą, o teigiamo poveikio nežvelgiama. Norint atskleisti migracijos poveikį ekonomikai bus atliekama makroekonominių rodiklių analizė. Reikalingi duomenys bus pateikiami iš Europos Statistikos departamento, kadangi bus lyginami įvairūs Lietuvos ir Europos Sąjungos ekonominiai rodikliai, tad jie turi būti apskaičiuoti viena bendra metodika. Analizuojant darbo jėgos migracijos mastą šioje darbo dalyje bus analizuojami demografiniai, darbo jėgos, bedarbių, užimtumo ir nedarbo lygio rodiklių dinamikos ypatumai. Pirmiausia bus atliekama gyventojų skaičiaus dinaminė analizė, nes manoma, kad didėjanti emigracija lemia mažėjantį gyventojų skaičių.



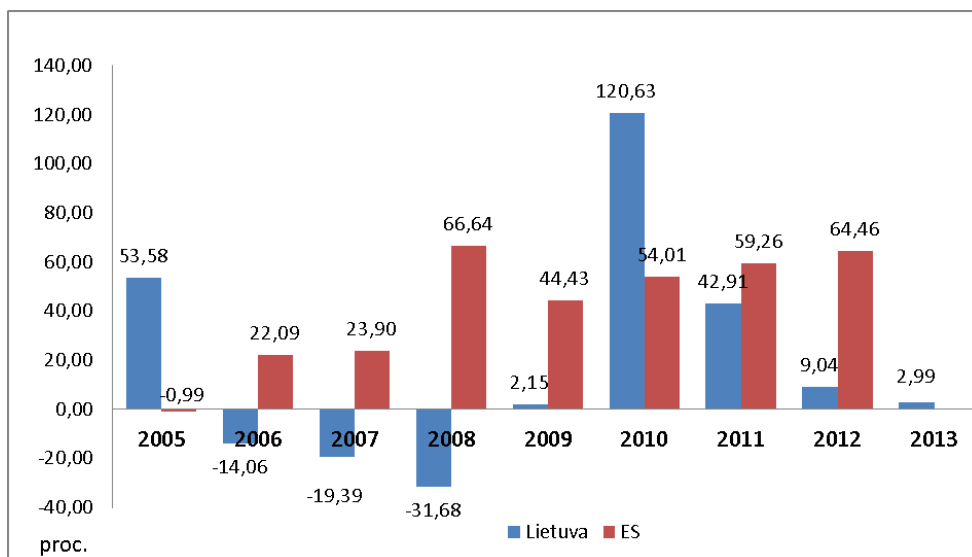
2.2.2. pav. Gyventojų skaičiaus Lietuvoje ir Europos Sąjungoje 2005-2013 metais pokytis, proc.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis Eurostat duomenimis, 2004m. baziniai metai, nes analizės pradžia pradedama šiais metais.

Apskaičiavus gyventojų skaičiaus Lietuvoje pokyčius (žr. 2.2.2. pav.), galima daryti išvadą, kad 2004-2013 m. Lietuvos gyventojų skaičius kiekvienais metais tendencingai mažėjo (nuo 3,4 mln. iki 2,97 (12,6 proc.)), Statistikos departamento duomenimis šalies gyventojų skaičius 2013 m. mažėjo dėl dviejų priežasčių: dėl neigiamos neto tarptautinės migracijos ir dėl neigiamos natūralios gyventojų kaitos. Didžiausias neigiamas gyventojų pokytis Lietuvoje pastebimas 2011 metais tam įtakos turėjo didelė emigracija, 2010 metais iš Lietuvos emigravo beveik 83,2 tūkst. gyventojų.

Europos Sąjungoje pastebima, kad gyventojų skaičius didėja, žmonių skaičius visą analizuojamą laikotarpį didėjo nuo 492,71 mln. iki 505,67 mln. arba 2,6 proc. Tik 2012 metais lyginant su 2011 metais pastebimas nežymus gyventojų skaičiaus sumažėjimas (380 tūkst. gyventojų mažiau). 2013 metais pastebimas vėl gyventojų skaičiaus didėjimas (0,2 proc. lyginant su 2012m.). Nors būtina pažymėti, kad Europoje visuomenė senėja, nes vidutinės gyvenimo trukmės ilgėja, o gimstamumas mažėja.

Atlikus gyventojų skaičiaus pokyčių analizę, toliau bus pateiktas emigrantų skaičiaus pokytis.



2.2.3. pav. Emigrantų skaičiaus pokytis Lietuvoje ir Europos Sąjungoje 2005-2013 metais, proc.

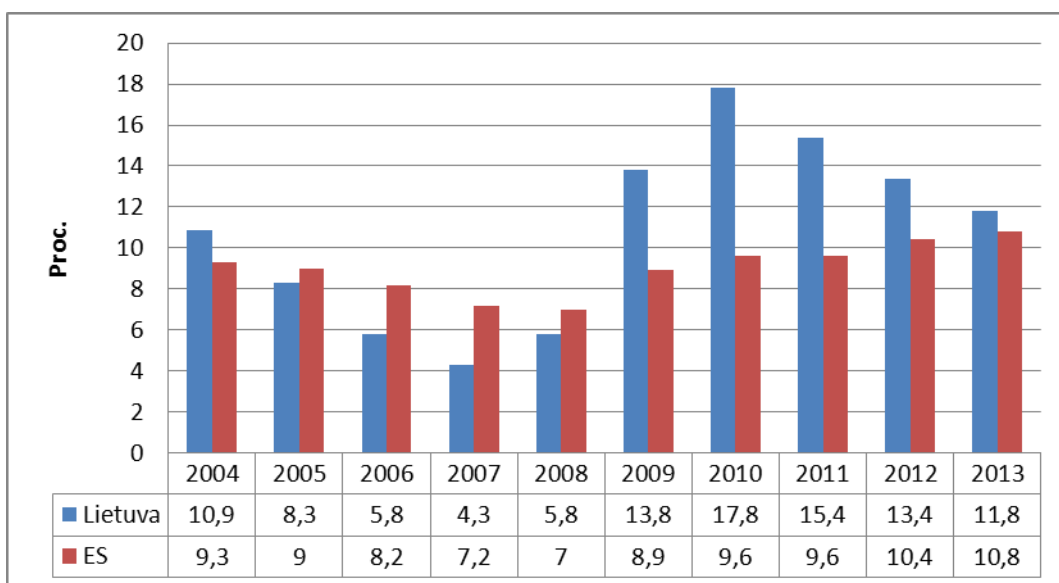
Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis Eurostat duomenimis, 2004m. baziniai metai, nes analizės pradžia pradedama šiais metais

Kaip matyti iš 2.2.3. paveikslo pateiktų duomenų, Lietuvoje emigrantų skaičius kito netolygiai. Galima būtų išskirti 2006-2008 metų laikotarpį, kai emigrantų skaičiaus neigiamas pokytis rodo, kad emigracijos mastas tik mažėjo. 2010 metais staigus emigrantų skaičiaus didėjimas. Lyginant su baziniais metais (2004 m.) emigrantų skaičius didėjo 2,2 karto. 2013 metais lyginant su 2004 metais Lietuvoje emigrantų skaičius sumažėjo 1,13 tūkst. (3 proc.). Pastebima, kad analizuojamo laikotario pabaigoje emigrantų skaičius prilysta analizuojamo laikotarpio pradžios duomenims. 2013 m. emigrantų skaičius prilysta 2004 m. buvusiam skaičiui. Galima teigti, kad ekonominė situacija Lietuvoje vėl tampa stabilesnė, kokia ir buvo 2004m.

Europos Sąjungoje emigrantų skaičius nuo 2006 metų vis didėjo. 2008 metais emigrantų skaičius lyginant su 2004 metais padidėjo 1,1 mln. arba 66,64 proc.

Kaip pateikia Statistikos departamentas, per analizuojamą laikotarpį daugiausia emigravusiųjų buvo 20-29m. amžiaus, todėl jaunimo nedarbo lygio sumažėjimas Lietuvoje sietinas su šiuo emigracijos mastu. Per paskutinius dvejus metus iš Lietuvos emigravo 38,1 tūkst. žmonių daugiau nei imigravo. Tai galima teigti, kad tokio darbo jėgos skaičiaus sumažėjimui įtakos turėjo emigracija. Viena vertus, tai padidino galimybę įsidarbinti tiems, kas neturėjo darbo, tačiau ilgalaikėje perspektyvoje toks žmonių emigracijos tempas gali būti katastrofiškas, todėl vyriausybė turėtų kuo greičiau imtis veiksmingų priemonių.

Atlikus emigrantų skaičiaus pokyčio analizę, toliau bus pateiktas nedarbo lygio rodiklis Lietuvoje ir ES (žr. 2.2.4. pav.).



2.2.4 pav. Nedarbo lygis Lietuvoje ir Europos Sąjungoje 2005-2013 metais, proc.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis Eurostat duomenimis.

Emigracija veikia darbo rinką mažindama nedarbo lygį šalyje, iš kurios gyventojai išvyksta. Pasak B. Gruževskio ir I. Blažienės (2011), nestabilus ekonominis vystymasis neigiamai įtakojo ir gyventojų užimtumo bei nedarbo rodiklių dinamiką – nedarbo lygis Lietuvoje per pastarąjį dešimtmetį nuolat svyravo ir pasižymėjo itin sunkiu atsigavimu pokriziniais laikotarpiais.

Nagrinėjant nedarbo lygį Lietuvoje ir Europos Sąjungoje, galima teigti, kad per analizuojamą 2004-2013 metų laikotarpį nedarbo lygis Lietuvoje ir ES iki 2007 metų tik mažėjo, Lietuvoje nuo 10,9 proc. iki 4,3 proc., ES nuo 9,3 proc. iki 7,2 proc., išskyrus krizės laikotarpį 2009-2011 metais, kai Lietuvoje šis rodiklis lyginant su Europos Sąjungos rodikliu viršijo 1,5 karto. 2004 -2007 metų nedarbo lygio rodiklio mažėjimui įtakos galėjo turėti: didelis užimtumas, įmonių veiklos plėtra, sustiprėjusi komercinis ir vartojiškasis sektoriaus paklausa, bei darbdavių noras patenkinti tuo metu esantį paklausos lygį, įdarbinat kuo daugiau darbuotojų.

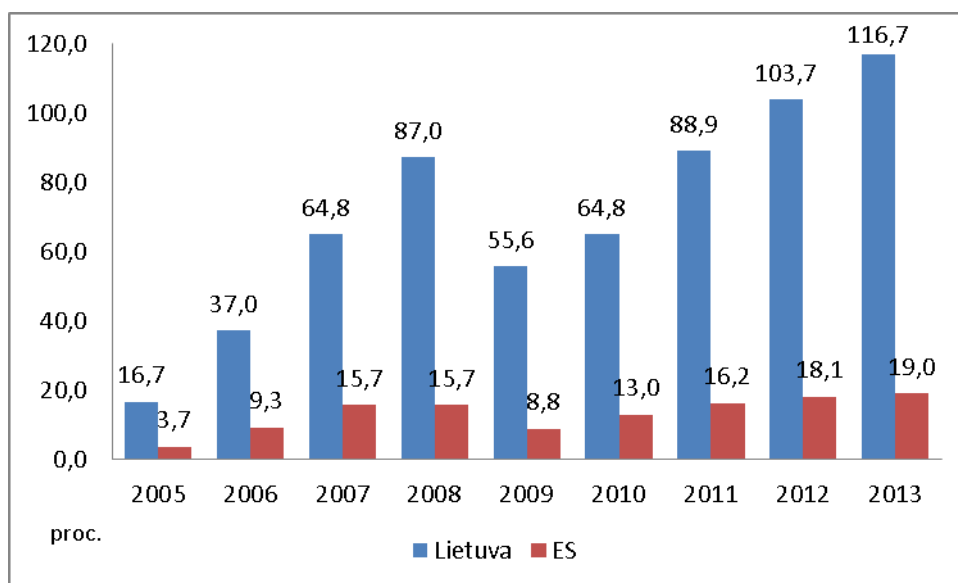
Tačiau pasikeitus ekonominei situacijai, 2009-2010 nedarbo lygis padidėjo iki 17,8 proc. arba 1,6 karto. didesnis nei 2004 metais Lietuvoje (didžiausias per analizuojamą laikotarpį), o Europos Sąjungoje nedarbo lygis krizės laikotarpiu didėjo gerokai mažesniu tempu vidutiniškai sudarė 9,3 proc.. Didžiausias šis rodiklis ES pastebimas būtent 2013 metais, kuris siekė 10,8 proc. Kaip teigia Europos Komisija, tai įvyko dėl penkerius metus trukusios ekonominės krizės ir sugrįžusios recesijos. Mažiausias nedarbo lygis Europos Sąjungoje buvo 2008 metais 7 proc. Vidutiniškai per visą analizuojamą laikotarpį ES nedarbo lygis siekė 9 proc.

Lietuvoje 2013 m. nedarbo lygis sudarė 11,8 procento ir buvo 1,6 procentinio punkto mažesnis nei 2012 metais, remdamasis gyventojų užimtumo statistinio tyrimo vertinimais, praneša Lietuvos statistikos departamentas. Didelį nedarbo lygį galėjo lemti spartus įmonių bankrutavimas.

Pastebima, kad nedarbo lygis Lietuvoje nuo 2011 metų mažėjo dėl iškilusių ekonominių problemų Europoje. Kaip teigia M. Agentas (2012), kol kas vyrauja neapibrėžtumas rinkose ir jei neįvyks didelių netikėtumų, kurie galėtų neigiamai paveikti ekonomiką, tikėtina, kad užimtumas didės, tačiau nežymiai.

Analizuojant darbo jėgos emigracijos poveikį makroekonominiams rodikliams, svarbu palyginti vieną iš esminių šalies ekonominių rodiklių kaip BVP tenkantis vienam gyventojui.

Ekonomikos augimas yra viena iš svarbiausių šalies makroekonominės raidos rodiklių. Ilgu laikotarpiu ekonomikos augimo skirtumai lemia nevienodą šalių pragyvenimo, taip pat ir gyventojų gerovės lygį. BVP tenkantis vienam gyventojui - geriausiai ekonomikos augimo lygį atspindintis rodiklis. 2.2.5 pav. pateiktas šio rodiklio pokytis per 2005-2013 m. Iš pateikto paveikslo yra stebimas BVP tenkančio vienam gyventojui rodiklio didėjimas Lietuvoje. Tai lėmė augantis gamybinių pajėgumų panaudojimas, mažėjantis nedarbas. 2009-2010 m. BVP/1 gyv. sumažėjo 14,4 proc. lyginant su 2008 m. Galima teigti, kad tam turėjo įtakos išaugęs nedarbo lygis, mažiau parduodama prekių ir paslaugų, mažiau investuojama, sumažėjo vartotojų pajamos.



2.2.5 pav. BVP tenkantis vienam gyventojui to meto kainomis pokytis Lietuvoje ir Europos Sąjungoje 2005-2013 metais, proc.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis Eurostat duomenimis, 2004m. baziniai metai, nes analizės pradžia pradedama šiais metais

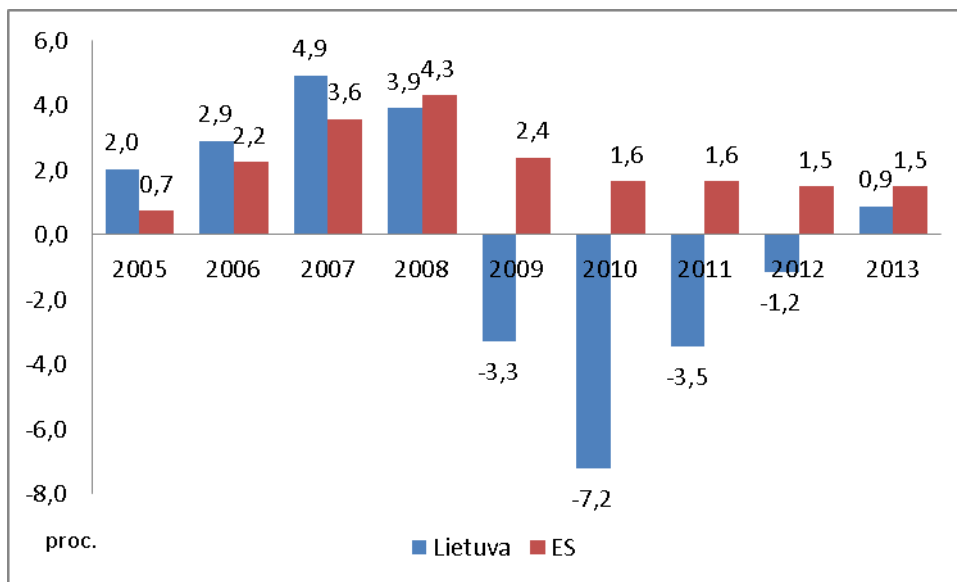
Anot B. Gruževskio ir I. Blažienės (2011) Lietuvos ekonomiką bei jos vystymąsi geriausiai apibūdina trys pagrindiniai bruožai, išskiriantys Lietuvą iš kitų ES šalių: Lietuvos bendrasis vidaus produktas yra vienas žemiausių Europos Sąjungoje; BVP dalis, tenkanti darbuotojams, Lietuvoje yra viena mažiausių ES šalių tarpe; Lietuvai būdingas didžiausias ekonominis nestabilumas – per pastarąjį dešimtmetį Lietuvos BVP ir krito, ir augo greičiausiai visoje ES.

2013 metais Lietuvos BVP tenkantis vienam gyventojui sudarė 11,7 tūkst. eurų, 2,2 karto didesnis lyginant su 2004 metų rodikliu. Analizuojant visą 2004-2013 metų laikotarpį akivaizdu, kad BVP tenkantis vienam gyventojui Lietuvoje didėja. Tačiau lyginant su ES rodikliu Lietuvos BVP tenkantis vienam gyventojui vis dar 2 kartus yra mažesnis.

Tokia situacija šalyje (visumoje žemas BVP lygis ir santykiškai maža darbuotojams tenkanti BVP dalis) leidžia numatyti tam tikras problemas darbo rinkoje: žemą vidutinį bei minimalų darbo užmokestį, menkas ekonomines paskatas/motyvaciją dirbti, emigraciją į aukštesnio pragyvenimo lygio šalis bei su tuo susijusį kvalifikuotų darbuotojų trūkumą, šešėlinės ekonomikos paplitimą.

Situaciją dar labiau apsunkina tai, jog Lietuvos ekonominis vystymasis yra itin nestabilus – per pastarąjį dešimtmetį Lietuvos BVP augo gerokai sparčiau, nei daugelyje ES šalių, o 2009 metų smukimas buvo vienas didžiausių. Nestabilus ekonominis vystymasis skatina mažiau efektyvų išteklių ir žmogiškųjų išteklių naudojimą bei didesnę turtinę visuomenės nelygybę, kas dar labiau sustiprina neigiamas socialines pasekmes šalyje.

Kaip pavaizduota 2.2.6 paveiksle, Lietuvoje užimtumo lygis labiausiai didėjo 2007 m. ir buvo 72,7 proc. ir 4,9 proc. didesnis lyginant su 2004 m. Neigiamas didžiausias šio rodiklio pokytis buvo 2010 m. ir siekė 64,3proc. ir 7,2 proc. žemesnis nei 2004 m. Europos Sąjungoje šis rodiklis išliko ganėtinai stabilus. Vidutiniškai per metus siekė 68,7 proc. Žymesnis nedarbo lygio pokytis fiksuojamas 2008m., kai siekė 70,3 proc. ir 4,3 proc. didesnis už 2004 metų lygį).



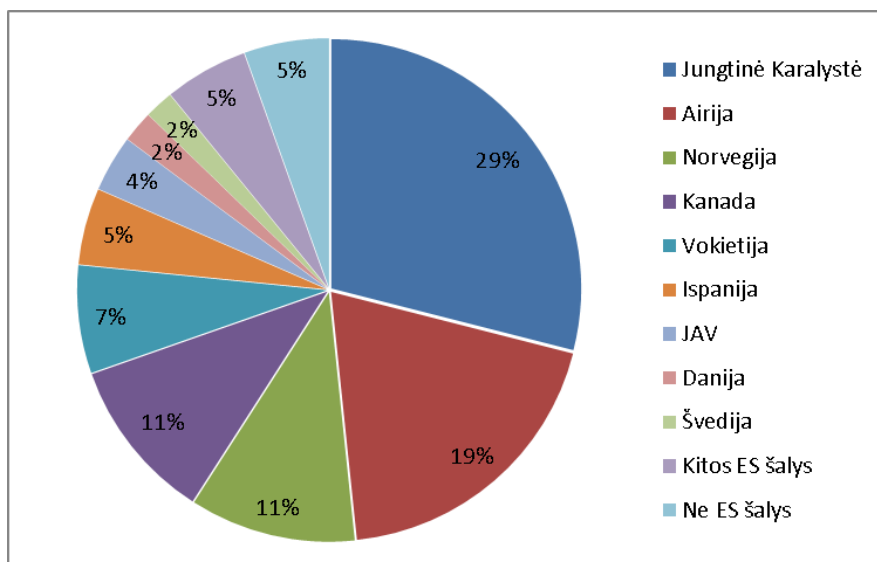
2.2.6 pav. Užimtumo lygio pokytis Lietuvoje ir Europos Sąjungoje 2005-2013 metais, proc.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis Eurostat duomenimis 2004m. baziniai metai, nes analizės pradžia pradedama šiais metais

Kalbant apie darbo ir gyvenimo sąlygas Lietuvoje, reikia kreipti dėmesį į mažas Lietuvos gyventojų pajamas bei, kas ypatingai svarbu – į itin menką jų perkamąją galią. Nors šie dydžiai, lyginant su kitomis ES šalimis, atrodo itin nedideli, jie dar labiau “sumažėja”, atsižvelgiant į

vidutinį kainų lygį šalyje, kuris yra artimas daugeliui aukštesnio ekonominio išsivystymo lygio ES šalių.

Atliekant tyrimą apie emigraciją svarbu išsiaiškinti, kokioje šalyje daugiausia gyvena LR piliečių. Pagal 2.2.7 pav. matyti, kad 2013 m. Jungtinė Karalystė išlieka patraukliausia šalimi emigruoti LR piliečiams. Šioje šalyje gyvena 135 tūkst. lietuvių. Taip pat, nemažas skaičius gyvena ir Airijoje (virš 90 tūkst.), Norvegijoje (50 tūkst.), bei Kanadoje (virš 49 tūkst.). JAV gyvena tik nežymiai virš 17 tūkst. Galima daryti išvadą, kad Jungtinė Karalystė ir Airija išlieka populiariausiomis šalimis emigruoti Lietuvos piliečiams. Emigravusiųjų į JAV skaičius turi tendenciją mažėti, galima teigti, kad šiam procesui galėjo turėti įtakos ir JAV dolerio kurso kritimas, bei Lietuvos įstojimas į Europos Sąjungą, ko pasekoje darbo jėgos migracija didėjo jau į Europos šalis.

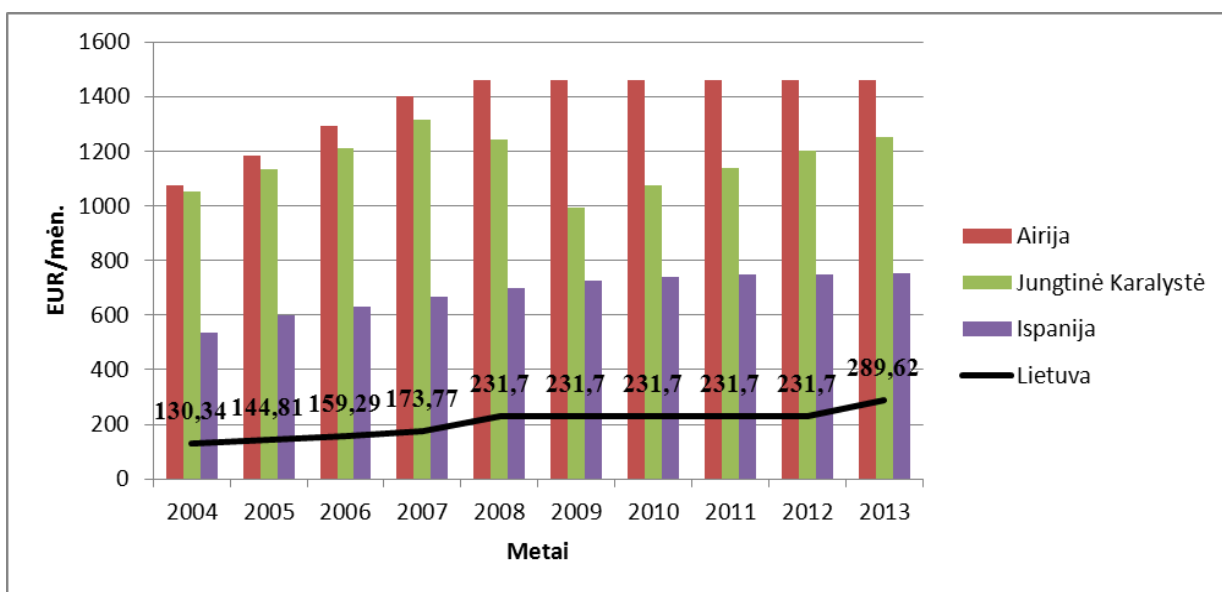


2.2.7 pav. Lietuvos Respublikos piliečių, gyvenančių užsienio valstybėse, skaičius 2013m. Šaltinis. sudaryta darbo autorės remiantis Migracijos metraščiu 2013m.

Išvykusių Lietuvos Respublikos piliečių grįžimą vis dar riboja gana didelis ekonominės gerovės skirtumas tarp Lietuvos ir emigracijos valstybių. Grįžtančių Lietuvos Respublikos piliečių integraciją Lietuvoje gali riboti ir tai, kad dalis jų užsienyje yra pradėję anksčiau turėtus įgūdžius, nemažai išvykusiųjų užsienyje dirba kvalifikacijos nereikalingus ar jos neatitinkančius darbus. Nesėkminga grįžusių Lietuvos Respublikos piliečių integracija Lietuvoje, vedanti prie pakartotinės emigracijos, silpnina išvykusių asmenų motyvą grįžti ir taip neigiamai veikia grįžtamosios migracijos tendencijas. Grįžtamosios migracijos potencialą mažina ir silpnėjantys ryšiai tarp išvykusių Lietuvos Respublikos piliečių ir Lietuvos, ypač jeigu užsienyje gyvenama ilgai.

Galima daryti prielaidą, kad tokią situaciją Lietuvoje lemia makroekonominiai rodikliai, kaip - darbo užmokestis bei BVP tenkančio vienam gyventojui, kurie yra žemiausi ES šalyse, o nedarbo lygis yra vienas iš aukščiausių ES šalyse.

2.2.8. paveiksle pateikti trijų pagrindinių ES tikslo šalių, kuriose daugiausia gyvena lietuvių ir Lietuvoje minimalaus darbo užmokesčio eurai, duomenys. Akivaizdu, kad Lietuvoje uždirbama mažiausiai. 2013 metais minimalus DU per mėnesį siekė 290 eurų, tuo tarpu Airijoje – 1462 eurai (5 kartus didesnis nei Lietuvoje), Jungtinėje Karalystėje – 1250 eurų (4 kartus didesnis nei Lietuvoje), ir Ispanijoje -753 eurai (2,5 karto didesnis nei Lietuvoje). Galime teigti, kad būtent mažas darbo užmokestis yra viena iš esminių emigracijos masto problemų Lietuvoje.



2.2.8 pav. Minimalus darbo užmokestis Lietuvoje ir Europos Sąjungoje 2004-2013 metais, eurai per mėn.

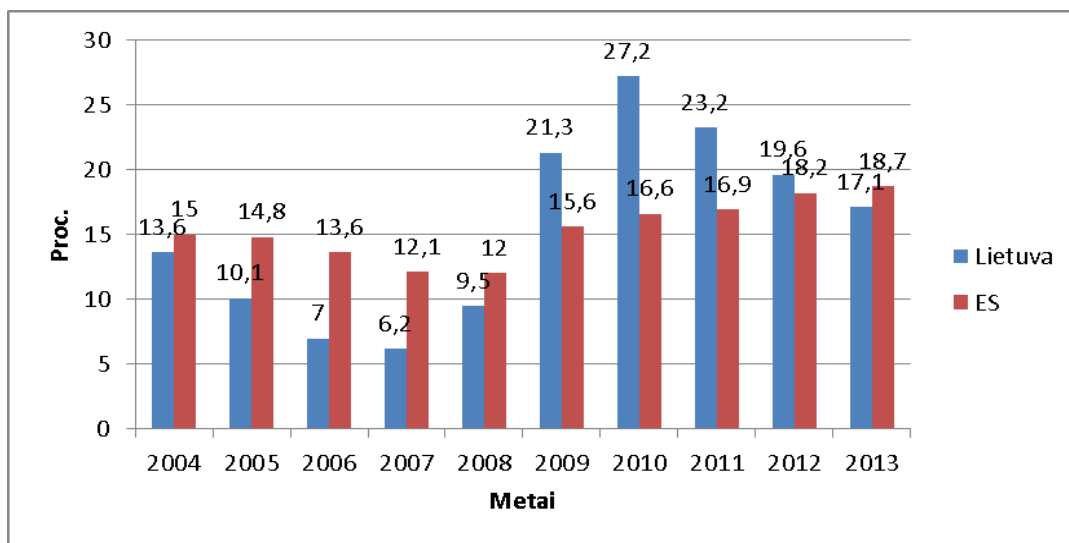
Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis Eurostat duomenimis.

Kaip teigia, Gruževskis B. ir Blažienė I. (2011), didžiulius emigracijos mastus, aukštą oficialaus nedarbo lygį bei pakankamai vangią bedarbių integraciją į darbo rinką Lietuvoje iš dalies sąlygoja ir visumoje žemas darbo užmokesčio (DU) lygis šalyje – pagal minimalų darbo užmokesčio lygį Lietuva viena iš žemiausių ši rodikli turinčių ES šalių. 2005-2008 metų laikotarpiu didėjęs sparčiais tempais, prasidėjęs pasaulinei finansų bei ekonomikos krizei minimalus DU Lietuvoje nustojo augti, darbo užmokestis nepakito ir 2012 metais.

Toks žemas darbo užmokestis Lietuvoje ne tik nesudaro prielaidų artimiausioje ateityje sumažinti atotrūkį tarp Lietuvos ir ES darbo užmokesčio lygio, bet dar labiau mažina Lietuvos darbo rinkos patrauklumą vietos gyventojams, kas ateityje, esant tradiciškai žemai imigracijai, vis labiau gali riboti ir verslo galimybes apsirūpinti reikiamos kvalifikacijos darbo jėga. Čia reikia

atkreipti dėmesį į tai, jog negalima teigti, kad Lietuvos gyventojai nenori dirbti Lietuvoje – jie nenori dirbti už mažą atlyginimą, kuris jiems yra siūlomas Lietuvoje.

Kaip matyti iš aukščiau pateiktų duomenų, nors minimalus darbo užmokestis Lietuvoje apytiksliai 2-5 kartus atsilieka nuo daugumos ES šalių, daugelio svarbiausių vartojimo prekių ir paslaugų kainos Lietuvoje skiriasi nuo ES vidurkio tik 10-30%. Bendrą kainų lygio indeksą Lietuvoje mažina tik būsto kainos ir švietimo bei sveikatos apsaugos paslaugų kainos, tačiau ir jos sudaro apie 40% ES šalių kainų vidurkio, tuo tarpu kai darbo užmokestis, pensijos, pašalpos yra keletą kartų mažesnės nei ES šalyse.

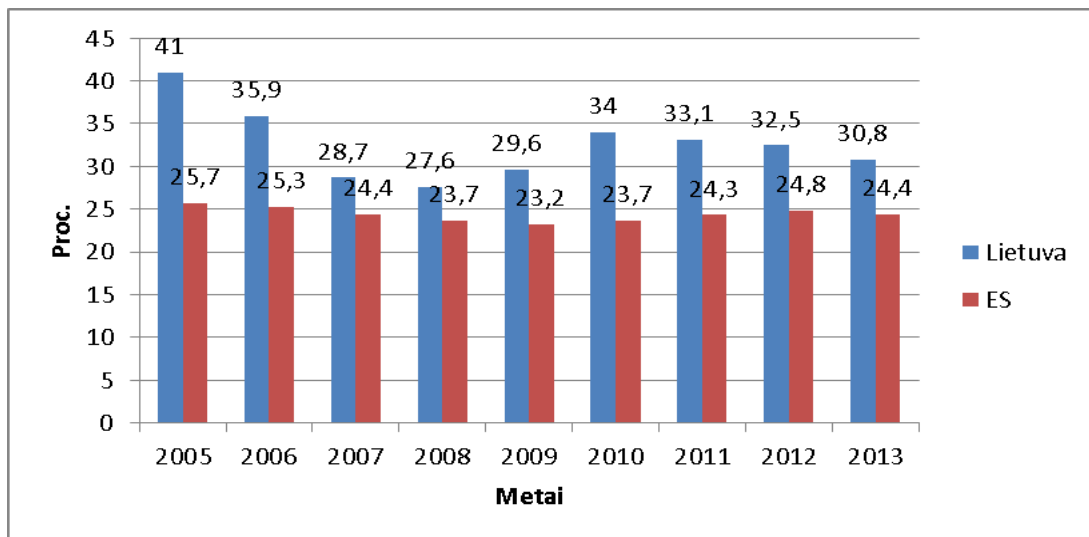


2.2.9 pav. Jaunimo nedarbo lygis proc. Lietuvoje ir Europos Sąjungoje 2004-2013 metais

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis Eurostat duomenimis.

Ekonominės krizės laikotarpiu ypač išaugo jaunimo nedarbas (žr. 2.2.9. pav.). 2008 m. buvo registruotas 9,5 proc. jaunimo (15–29 m. asmenų) nedarbo lygis Lietuvoje, o jau 2009 m. šis rodiklis padidėjo daugiau nei dvigubai – iki 21,3 proc. 2010 m. jaunimo nedarbo lygis padidėjo iki rekordinių 27,2 proc., toks jaunimo nedarbo lygis buvo 1,5 karto aukštesnis nei bendras nedarbo lygis šalyje tuo metu. Nuo 2011 m. Lietuvoje jaunimo nedarbas pradėjo nuosekliai mažėti ir šalyje 2012 metais siekė 19,6 proc. 2013 metais Eurostat duomenimis siekė 17,1 proc. Tačiau jaunimo nedarbas išlieka aukštas, nors lyginant 2013 metus su ES šalimis, Lietuvoje jaunimo nedarbo lygis buvo mažesnis 1,6 procentais.

Aukštas socialinės nelygybės lygis, bei žemas pragyvenimo lygis šalyje lemia ir didelį skurstančių bei socialinę atskirtį patiriančių gyventojų skaičių – Eurostat'o duomenimis skurstančių gyventojų skaičius Lietuvoje yra vienas aukščiausių ES (žr. 2.2.10. pav.).



2.2.10 pav. Skurstančių gyventojų skaičius proc. nuo bendro gyventojų skaičiaus Lietuvoje ir Europos Sąjungoje 2005-2013 metais

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis Eurostat duomenimis. 2004 metų duomenys nėra pateikiami.

Žemas darbo užmokestis, dideli jo skirtumai bei didelė visuomenės dalis, gyvenanti iš socialinės paramos suponuoja aukštą gyventojų ekonominės nelygybės lygį šalyje. Aukštas ekonominės gyventojų nelygybės lygis, esant žemam gyvenimo lygiui šalyje lemia ir didelį skurstančių bei socialinę atskirtį patiriančių gyventojų skaičių – Eurostat'o duomenimis skurstančių gyventojų skaičius proc. nuo bendro gyventojų skaičiaus Lietuvoje 2013 metais viršijo 30 proc. ir buvo vienas aukščiausių ES (žr. 2.2.10. pav.). Per analizuojamą laikotarpį Europos Sąjungoje skurstančių gyventojų skaičius proc. išliko ganėtinai stabilus. Vidutiniškai 24,4 proc. per metus.

Aukšta nelygybė bei didelė skurstančių ir socialinę atskirtį patiriančių gyventojų dalis ilgalaikėje perspektyvoje sukuria itin grėsmingą ir negrįžtamas pasekmes sukeliančią galimybių nelygybę (Gruževskis B., Blažienė I., 2011).

Esant žemam darbo apmokėjimui bei nepatrauklioms darbo sąlygoms (Europos fondo gyvenimo ir darbo sąlygoms gerinti atliekamo Europos darbo sąlygų tyrimo duomenimis, Lietuvos dirbantieji gerokai blogiau vertina savo darbo sąlygas, nei ES dirbantieji), didelė dalis šalies gyventojų, ypač – turinčių žemesnį išsilavinimą ar didesnę išlaikytinių skaičių ir todėl pretenduojantys tik į mažiausią darbo užmokestį, yra nesuinteresuoti dalyvauti darbo rinkoje ir dažniau renkasi gyvenimą iš socialinių išmokų (neretai derindami jį su tam tikra šešėline veikla). Prasidėjus 2008 metų krizei bei dar labiau sumažėjus užimtumo patrauklumui, išaugus nedarbui bei sumažėjus gyventojų pajamoms, socialinės paramos gavėjų skaičius Lietuvoje išaugo 5-6 kartus.

Apibendrinant, galima teigti, kad 2004–2007 m. trukęs ekonomikos augimas, kurį daugiausia lėmė vidaus paklausa, paskatino ir emigrantų skaičiaus mažėjimą šalyje. Nuo 2009 m. pradėjo didėti, kai Lietuvą pasiekė pasaulinės finansų krizės poveikis dėl sumažėjusios išorės paklausos ir

pablogėjusių skolinimosi galimybių. Antroje 2008 m. pusėje prasidėjęs ekonominis nuosmūkis lėmė tai, kad šalyje migracijos mastas 2010 metais pasiekė rekordinį skaičių virš 83 tūkst. emigravusių skaičius iš Lietuvos. Ko pasekoje, pradėjo mažėti darbuotojų skaičius, augo nedarbo lygis, o užimtumo lygis mažėjo, taip pat padidėjo jaunimo nedarbo lygis šalyje.

Nuo 2011 metų prasidėjo ekonomikos atsigavimas, gerėjo gyventojų lūkesčiai, didėjo paklausa, migracijos rodikliai gerėjo. 2013 metais emigrantų skaičius siekė prieškrizinį 2004 metų rodiklį. Šalies gyventojų skaičiaus mažėjimą 2013 metais lėmė: neigiama neto tarptautinė migracija ir neigiama natūrali gyventojų kaita. Taip pat 2013 metais nedarbo lygis Lietuvoje sudarė 11,8 procento ir buvo 1,6 procentinio punkto mažesnis nei 2012 metais. Tačiau analizuojamu laikotarpiu minimalus darbo užmokestis Lietuvoje yra žemas ir ne tik nesudaro prielaidų artimiausioje ateityje sumažinti atotrūkį tarp Lietuvos ir Europos Sąjungos darbo užmokesčio lygio, bet ir labiau mažina Lietuvos darbo rinkos patrauklumą vietos gyventojams, kas ateityje, esant tradiciškai žemai imigracijai, vis labiau gali riboti ir verslo galimybes apsirūpinti reikiamos kvalifikacijos darbo jėga. Tačiau teigiamu rodikliu galima laikyti jaunimo nedarbo Lietuvoje rodiklį 2013 metais, nes lyginant su ES šalimis, Lietuvoje jaunimo nedarbo lygis buvo mažesnis 1,6 procentais.

2.3. Darbo jėgos emigracijos ir makroekonominių rodiklių ryšių analizė

Šiame magistro darbo poskyryje bus statistiniais matematiniais skaičiavimai atlikta emigracijos bei makroekonominių rodiklių ryšių analizė. Remiantis koreliacine analize, bus nustatomi ir įvertinami ryšiai tarp emigracijos ir pagrindinių šalies ekonominių rodiklių: bendrojo vidaus produkto tenkančio vienam asmeniui, vartotojų kainų indekso, nedarbo ir užimtumo lygio, vidutinio darbo užmokesčio, individualaus vartojimo išlaidų, laisvų darbo vietų skaičiaus, privačių asmenų piniginių perlaidų ir socialinės pašalpos gavėjų skaičiaus.

Makroekonominiai rodikliai – statistiniai duomenys, pagal kuriuos galima spręsti apie esamą valstybės ekonomikos būklę atsižvelgiant į konkrečią ūkio sritį (pramonę, darbo rinką, prekybą ir kt.).

Pagal Statistikos departamento pateiktus duomenis 2004-2013 metų laikotarpiu pastebimas makroekonominių rodiklių kitimas. BVP tenkantis 1 gyventojui to meto kainomis tendencingai vis didėjo. Nedarbo lygio procentinė išraiška analizuojamu laikotarpiu buvo vidutiniškai 10,73 proc. per metus. Kalbant apie minimalų mėnesinį bruto DU, būtų galima, išskirti 2008-2011 metų laikotarpį. Ekonominės krizės laikotarpis Lietuvoje, kurio metu jaučiamas darbo užmokesčio sumažinimas. Analizuojamu laikotarpiu užimtumo lygio procentais pokytis ganėtinai nėra didelis. Vidutiniškai sudarė 69,26 proc. per metus. Vartotojų kainų indeksas yra pagrindinis infliacijos rodiklis. Šis rodiklis išliko ganėtinai pastovus ir 2008 metais siekė 108,5. Patebima, kad žmonės vis

daugiau išleidžia lėšų individualiam vartojimui. Akivaizdi didelio emigracijos masto neigiama pasekmė - socialinės pašalpos gavėjų skaičius, kuris per pastaruosius keturis metus ženkliai išaugo.

Išanalizavus ekonominius rodiklius, šioje darbo dalyje atliekama koreliacinė analizė, kurios pagalba bus nustatyti veiksnių tarpusavio stiprumo ryšiai. Darbo jėgos migracija sąveikauja su daugeliu kitų ekonominių indikatorių, yra atlikta nemažai tyrimų, siekiant nustatyti darbo jėgos migracijos ryšį su kitais ekonominiais, socialiniais rodikliais. Remiantis Lietuvos migracijos problemą nagrinėjusių tyrėjų (Damulienė A., (2013), Šimanskienė L., Paužuolienė J. (2013), Butkus M., Matuzevičiūtė K. (2010), Beržinskienė D., Reizgevičienė R., Reizgevičius M. (2010)) tyrimais bus nagrinėjami ryšiai tarp emigrantų skaičiaus ir BVP/1 gyv. to meto kainomis, vidutinio mėn. atlyginimo, laisvų darbo vietų skaičiaus, nedarbo lygio, užimtumo lygio, individualaus vartojimo išlaidų, privačių asmenų piniginių perlaidų, vartotojų kainų indekso ir laisvų darbo vietų skaičiaus.

Taigi, 2.3.1. lentelėje pateikti stipriausi koreliaciniai ryšiai tarp emigrantų skaičiaus ir ekonominių, socialinių rodiklių, o 3 priede visi kiti, kurių stiprumas nėra toks reikšmingas analizuojamu laikotarpiu. Laikotarpiai yra išskaidyti remiantis pakilimo, nuosmukio, bei bendru analizuojamu 2004-2013 metų laikotarpiu, kadangi pastebimi skirtingi ryšio stiprumai kiekvienu laikotarpiu.

2.3.1 lentelė

Emigrantų skaičiaus ir kitų ekonominių socialinių rodiklių Lietuvoje 2004-2013 m. koreliacinio ryšio įvertinimas

Koreliacijos koeficientas	Laikotarpis	Nedarbo lygis %	Užimtumo lygis, %	Individualaus vartojimo išlaidos mln. EUR	Laisvų darbo vietų skaičius tūkst.
r	2004-2007	0,456	-0,377	-0,523	-0,746
	2008-2013	0,848	-0,889	-0,653	-0,605
	2004-2013	0,712	-0,768	-0,115	-0,625

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal Europos ir Lietuvos statistikos departamento duomenis (2014)

Vertinant atliktų skaičiavimų rezultatus atskirais laikotarpiais, nustatyta, kad krizės laikotarpiu (2008-2013 m.) buvo stipriausi ryšiai tarp emigrantų skaičiaus ir kitų rodiklių, norint patvirtinti koreliacijos koeficientų reikšmingumą ir nustatyti ar egzistuoja stochastinis ryšys buvo apskaičiuota t reikšmė, kuri lyginama su t kritine reikšme. Visų rodiklių, kurie yra pateikti 2.3.1. lentelėje, t faktinės reikšmės didesnės už t kritinę reikšmę, kitų rodiklių koreliacijos ryšiai ir Studento skirstinio reikšmės pateiktos 2, 3 prieduose. Tokia reikšmių analizė parodo, kiek darbo

jėgos emigracijos skaičius turi įtakos kitų makroekonominių rodiklių dinaminiam pokyčiams per analizuojamą laikotarpį.

2.4. Darbo jėgos emigracijos mažinimo priemonių analizė

Šioje darbo dalyje bus pateikti įvairių darbo jėgos migracijos mažinimo politikos priemonių rezultatai, kaip įvairios programos paveikė darbo jėgos migracijos padėtį šalyje. LR Vyriausybė organizuoja ir finansuoja šias priemones.

Lietuvos migracijos politika – tai visuma valstybės veiksmų migracijos srityje, vykdomų atsižvelgiant į nacionalinius ypatumus, o kartu ir į bendros ES migracijos politikos aspektus. Nepalankios valstybei demografinės prognozės, rodančios senėjančią visuomenę, neigiamos Lietuvos gyventojų migracijos tendencijos, dėl kurių mažėja ekonomiškai aktyvių gyventojų ir kurios veikia valstybės ekonominę ir socialinę raidą ir viešuosius finansus, visa tai verčia ieškoti tokių mechanizmų ir priemonių, kurie Lietuvai leistų tapti atviresne ir konkurencingesne. Visų pirma reikėtų mažinti ekonominės emigracijos mastą, pritraukti papildomos darbo jėgos ir taip reguliuoti Lietuvos darbo rinkos poreikį, nustatyti valstybės interesus atitinkančias prioritetas (tikslines) užsieniečių kategorijas, užtikrinti prieglobsčio procedūrų ir priėmimo sąlygų atitikimą ES standartams, kurti ir plėtoti užsieniečių integracijos sistemą, stiprinti neteisėtos migracijos kontrolę ir prevenciją, imtis būtinų teisinių, organizacinių ir institucinės sandaros pokyčių, taip pat tobulinti migracijos procesų stebėseną (LR nutarimas dėl Lietuvos migracijos politikos gairių patvirtinimo).

Lietuvos migracijos politikos tikslai:

- siekti, kad palaiptiesniui mažėtų masinė emigracija ir didėtų grįžtamoji migracija;
- užtikrinti valstybės poreikius atitinkančią darbo jėgos pritraukimo politiką, kuri skatintų Lietuvos ūkio socialinę ir ekonominę plėtrą, inovacijų ir kapitalo pritraukimą, leistų lanksčiai reaguoti į darbo jėgos iš užsienio valstybių poreikį, nustatytą diferencijuotas šios darbo jėgos pritraukimo, atrankos ir naudojimo schemas;
- sudaryti užsieniečiams sąlygas integruotis, kad būtų pasinaudota imigracijos teikiama nauda, kai užsieniečiai veiksmingai prisideda prie valstybės stiprinimo dalyvaudami jos ekonominiame, socialiniame ir kultūriniame gyvenime;
- tobulinti migracijos procesų valdymą – vykdyti migracijos kontrolės priemones, kurios leistų užkirsti kelią neteisėtai migracijai, efektyviai užtikrinti viešąją tvarką, visuomenės sveikatą ir saugumą, nusikalstamumo prevenciją, drauge užtikrinti, kad būtų vykdomi Lietuvos tarptautiniai įsipareigojimai žmogaus teisių ir laisvių srityje;
- aktyviai ir kryptingai dalyvauti ES imigracijos politikos formavimo procese, sprendžiant klausimus, kuriems reikia bendrų ir koordinuotų veiksmų, kartu su kitomis ES valstybėmis

narėmis plėsti politinį dialogą ir praktinį bendradarbiavimą migracijos klausimais su trečiosiomis šalimis, ypač Rytų kaimynystės valstybėmis ir valstybėmis, turinčiomis europinę perspektyvą.

Žemiau 2.3.2. lentelėje pateikiama naujausios strategijos ir programos, kurias LR Vyriausybė, vykdo, norint įgyvendinti tikslus, kuriais bandoma mažinti emigraciją.

2.3.2 lentelė

Lietuvos ilgalaikės strategijos, programos emigracijai mažinti

Programa/strategija	Migracijos politikos tikslai, kryptys
<p><i>Lietuvos migracijos politikos gairės. Nutarimas dėl Lietuvos migracijos politikos gairių patvirtinimo Nr. 79, 2014 m. sausio 22 d.</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> - Skatinti grįžtamąją migraciją; - Priemonės turėtų būti skirtos emigraciją skatinantiems socialiniams, ekonominiams ir kitokiems veiksniams šalinti (ypač daug dėmesio reikėtų skirti jaunimo nedarbo mažinimui); - Bendradarbiavimo su pagrindinėmis emigrantų tikslo šalimis stiprinimas dėl emigracijos mažėjimo; - Aktyvinti investicijų pritraukimą iš šių valstybių į Lietuvą politiką; - Ieškojimas būdų, kaip pritraukti emigrantų socialinį, mokslinį, kultūrinį ir ekonominį potencialą ir juo pasinaudoti; - Aktyviai įgyvendinti užsienio lietuvių telkiančius ir jų ryšį su Lietuva išlaikančius projektus; - Siekiant didinti informacijos prieinamumą, būtina sudaryti sąlygas visą informaciją ir praktinę pagalbą visais su grįžimu į Lietuvą ir gyvenimu Lietuvoje susijusiais klausimais gauti vieno langelio principu; - Ieškojimas būdų, kaip LR piliečiams sudaryti palankias sąlygas sugrįžti. Grįžtantiems iš užsienio Lietuvos Respublikos piliečiams sudaryti galimybes integruotis į darbo rinką, numatyti kitas jų reintegracijos priemones ir drauge nediskriminuoti neemigravusių Lietuvos Respublikos piliečių.
<p><i>Ekonominės migracijos reguliavimo strategija. Tarptautinė migracijos organizacija 2007-2008</i></p>	<p>Ši strategija – tai pirmoji valstybės strategija ekonominės migracijos reguliavimo srityje. Pagrindinis strategijos tikslas – atsižvelgiant į esamą ekonominės migracijos būklę Lietuvoje, ES bei pasaulyje, nustatyti ilgalaikius ekonominės migracijos politikos tikslus ir prioritetus taip, kad spartaus ekonominio augimo sąlygomis Lietuvoje nepritrūktų darbo jėgos bei būtų išvengta kitų neigiamų šio proceso padarinių.</p> <p>Tikslai:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Mažinti Lietuvos gyventojų emigraciją (siekiama didinti ekonominės gerovės lygį šalyje per ekonominius, švietimo, socialinius ir kultūrinius veiksmus); - Didinti vietinės darbo jėgos įsitraukimą į darbo rinką (didinamas vietinės darbo jėgos įtraukimo lygis, skatinamas vidinis darbo jėgos mobilumas ir darbo jėgos lankstumas); - Skatinti ekonominius migrantus grįžti į tėvynę (didinant ekonominės gerovės lygį šalyje, taip pat įvairiomis priemonėmis siekiant, kad kuo daugiau išvykusių Lietuvos

	gyventojų grįžtų į tėvynę); - Pritraukti darbuotojų iš trečiųjų šalių (paprastinamos užsieniečių, turinčių profesiją, kurios darbuotojų trūksta Lietuvoje, įdarbinimo procedūros, keičiamos šeimos susijungimo procedūros, didinamas Lietuvos patrauklumas).
<i>Ilgalaikė valstybės santykių su užsienyje gyvenančiais lietuviais 2008 – 2020 m. strategija</i>	- sudaryti sąlygas tenkinti užsienyje gyvenančių lietuvių poreikius gerinant Lietuvos valstybinių institucijų darbą; - siekti vieningos lietuvių tautinės bendruomenės - lietuviijos – sukūrimo; - siekti išsaugoti užsienyje gyvenančių lietuvių tautinį tapatumą, puoselėjant lietuvių kalbą.
<i>Lietuvos pažangos strategija "Lietuva 2030"</i>	Šios strategijos pagrindinis tikslas - telkti pasaulyje išsibarsčiusią Lietuvos tautą, stiprinti pasaulio lietuvių ryšius su Lietuva. Vykdyti aktyvią pasaulio lietuvių įsitraukimo į Lietuvos gyvenimą programą, įtvirtinančią abipusį partnerystę ir pagarba grįstą bendradarbiavimą ir kuriančią paskatas pasaulio lietuviams išlaikyti ir puoselėti tautinį tapatumą. Kryptingai formuoti ir įgyvendinti viešąją politiką imigracijos srityje.
<i>„Globalios Lietuvos“ – užsienio lietuvių įsitraukimo į valstybės gyvenimą – kūrimo 2011–2019 metų programa</i>	– siekti, kad užsienio lietuviai globalizacijos sąlygomis išlaikytų lietuvių tautinį tapatumą, rūpintis asmenų, priklausančių lietuvių tautinei mažumai užsienyje, teisių apsauga; – skatinti užsienio lietuvius įsitraukti į Lietuvos politinį, ekonominį, mokslo, kultūros ir sporto gyvenimą; – stiprinti užsienio lietuvių ryšius su Lietuva ir taip skatinti juos grįžti į tėvynę, protų nutekėjimo procesą paversti protų apykaitos procesu; – naudojantis modernių technologijų ir informacinės sklaidos galimybėmis, sukurti lietuvius Lietuvoje ir užsienyje jungiančią komunikacijos erdvę, atitinkančią informacinius, socialinius, kultūrinius ir kitus jų poreikius.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės.

Išanalizavus esamas Lietuvos valstybės ilgalaikes strategijas, pastebėta, kad emigracija neįvardyta kaip viena pagrindinių šalies grėsmių, o emigracijos problemoms ir jų sprendimui skiriamas nepakankamas dėmesys. Strateginiuose dokumentuose emigracijos reiškiniai nėra traktuojami kaip atskira problema. Nemažos dalies ilgalaikių strategijų nuostatos emigracijos atžvilgiu neatitinka šiandieninių realijų, o tikslai ir uždaviniai emigracijos problemoms spręsti iš esmės neadekvatūs, retai pateikiamos konkrečios emigracijos valdymo priemonės. Neįžvelgiant emigracijos procesų kompleksinio pobūdžio, emigracijos priežastys dažnai nepagrįstai redukuojamos vien iki ekonominių veiksnių.

3. DARBO JĖGOS EMIGRACIJOS PERSPEKTYVOS 2014-2016 METAMS

Šioje darbp dalyje bus pateikiamos darbo jėgos perspektyvos 2014-2016 metams, remiantis daugialypės regresinės analizės sudarytu modeliu ir ekspertų nuomone.

Anot, A. Misiūno (2006), Lietuva šiuo metu susiduria su intensyvia gyventojų emigracija į Vakarų Europos valstybes, su „protų nutekėjimo“ problema. Prognozuojama, kad iki 2030-2040 m., kada migracijos saldo prilygs nuliui, iš Lietuvos išvyks 2-4% gyventojų. Laikinus sunkumus, sukeltus darbingo amžiaus gyventojų išvykimu į užsienį, turėtų pakeisti bendras ekonominio lygio kilimas ilguoju laikotarpiu.

I. Genytės-Pikčienės (2014), teigimu, vertinant Lietuvos ekonomikos ateities perspektyvas, raida priklausys nuo eksporto sėkmės. Lietuva yra maža atvira ekonomika, kurios augimo galimybės yra itin ribotos. Tai lemia kvalifikuotų darbuotojų trūkumas, vienas žemiausių ES vidutinių pajamų lygis, vis dar opi emigracijos problema, didelė santykinė nedarbingo amžiaus gyventojų dalis. Todėl ekonomikos augimo potencialą diktuos Lietuvos eksportuotojų sugebėjimas konkuruoti tarptautinėje arenoje ir atrasti naujas augančias rinkas.

Pagal Europos Komisijos prognozę numatoma, kad likusiais šių metų mėnesiais tiek ES, tiek euro zonoje ekonomika augs lėtai. 2013 metais prasidėjęs ekonomikos atsigavimas tebėra netvirtas ir daugelyje valstybių narių vis dar reikėtų didesnio ekonominio stabilumo. Nepaisant palankių finansinių sąlygų, manoma, kad 2015 m. ekonomika atsigaus lėtai. Tai lemia iki šiol jaučiamos krizės pasekmės: vis dar didelis nedarbas, didelė valstybės skola ir menkas pajėgumų naudojimas. Europos Centriniam Bankui pastaruoju metu atlikus išsamų vertinimą sumažėjo abejonės dėl bankų sektoriaus patikimumo, o gerėjant finansavimo sąlygoms ekonominė veikla turėtų aktyvėti. 2016 m. augimas turėtų dar labiau paspartėti dėl didesnės vidaus bei užsienio paklausos ir toliau vykdomos labai palankios pinigų politikos, susijusios su mažomis finansavimo išlaidomis. Darbo vietos kuriamos lėtai, o buvęs didelis nedarbas šiek tiek sumažėjo. Kadangi numatoma, kad ekonomikos augimas įsibėgės laipsniškai, padėtis darbo rinkoje pastebimiau pagerėti turėtų prognozės laikotarpio pabaigoje. 2016 m. nedarbas turėtų sumažėti iki 9,5 % ES ir 10,8 % euro zonoje.

Norint įvertinti darbo jėgos emigracijos perspektyvas, buvo nuspręsta naudoti veiksmių poveikį įvertinus daugialype regresine analize. 2.3. skyriuje apskaičiavus koreliacijos ryšius ir patvirtinus jų reikšmingumą pagal Stjudent kriterijų buvo nustatyti šie makroekonominiai rodikliai, kurie turi ryšį su emigrantų skaičiumi: nedarbo lygis, užimtumo lygis ir laisvų darbo vietų skaičius. Tad vadovaujantis šių rodiklių stipriu ryšiu buvo sudarytas modelis, kurio pagalba bus prognozuojama darbo jėgos emigracijos kitimo tendencija 2014-2016 metams. Prognozei atlikti pasitelkta SPSS (Statistical Package for the Social Science) 17 versijos programa.

Tam, kad būtų galima gautą daugialypės regresijos modelį taikyti prognozavimui, turime patikrinti jo reikšmingumą ir patikimumą. Šiam tikslui pasiekti, buvo apskaičiuotos ir tikrinamos išskirtys. Išskirtys skaičiuojamos pagal Kuko matą, stebėjimo įtakos indeksą, standartizuotą paklaidą. Remiantis standartizuotų paklaidų analize galima teigti, kad išskirčių nėra, nes standartizuotų liekanų reikšmės absoliučiu didumu neviršija 3. Tačiau pagal Kuko matą nustatyta, kad antras ir septintas stebėjimai gali būti laikomi išskirtimis, nes šių stebėjimų Kuko mato reikšmės viršija kritinę reikšmę $\approx 0,941$. Pagal stebėjimo įtakos indekso reikšmę išskirčių nėra, nes stebėjimų reikšmės neviršija kritinės reikšmės $h=0,8$. (žr. 4 priedą).

Heteroskedastiškumui patikrinti buvo taikoma diagnostika Goldfield-Quandt (GQ) testas su 95 proc. reikšmingumu. Apskaičiuotos reikšmės pateiktos 5 priede. Žemiau esančioje 3.1. lentelėje pateikti heteroskedistiškumo rezultatai.

3.1. lentelė

Heteroskedastiškumo diagnostikos rezultatai

	X1	X2	X3
F = RSS1/RSS2	0,24409	1,209925	0,023541
F krit.	161,4476	161,4476	161,4476
IŠVADA	Homosked.	Homosked.	Homosked.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės

Atlikus heteroskedastiškumo tikrinimą, nustatyta, kad modelis yra homoskedastiškas. Norint nustatyti ar modeliui nebūdinga autokoreliacija, atlikta autokoreliacijos diagnostika, remiantis Durbin-Watson testu. Šis testas atliktas su 95 proc. reikšmingumo lygmeniu (d_L , d_U reikšmės pateiktos 6 priede). Durbin-Watson reikšmių lentelėje randamos d_L ir d_U reikšmės, kai $k=3$; $n=10$; $\alpha=95\%$ $d_L=0,53$; $d_U=2,02$.

Apskaičiuojama $4-d_L$ ir $4-d_U$. Gauname: $4-d_U=1,98$ ir $4-d_L=3,47$. Naudojant SPSS programa iš pateiktos lentelės (žr. 6 priedą) gauname $d=2,796$. Kadangi $d_L > d > d_U$, Durbin-Watson reikšmė patenka į neapibrėžtumą, galima daryti prielaidą, kad autokoreliacija yra.

Siekiant išsiaiškinti ar nepriklausomi kintamieji tarpusavyje nekoreliuoja, apskaičiuojama porinės koreliacijos koeficientai ir VIF statistika. Kadangi porinės koreliacijos koeficientai tarp kai kurių nepriklausomų kintamųjų (x) yra didesni už 0,8, galima teigti, kad šie kintamieji yra multikolinearūs. Vadinasi, egzistuoja glaudus koreliacinis ryšys tarp analizei atrinktų veiksmių, darančių bendrą įtaką rezultatui. O pagal VIF statistiką apskaičiuota dispersijos mažėjimo daugiklio reikšmė tik prie X3 kintamojo neviršija 4, tačiau prie X1, X2 ši reikšmė yra viršyta. Tokiu atveju, bandysime pašalinti vieną iš stipriausiai koreliuotą veiksmių. Šiuo atveju X1 (nedarbo lygis proc.).

Eliminavus X1 porinės koreliacijos matricoje koeficientai nėra didesni už 0,8. Galima daryti prielaidą, kad kintamieji nėra multikolinearūs. O pagal VIF statistiką apskaičiuota dispersijos mažėjimo daugiklio reikšmė prie abiejų nepriklausomų kintamųjų neviršija 4, todėl galima teigti, kad pertvarkytam modeliui nėra būdingas multikolinearumas (žr. 8 priedą).

Nustačius, kad modelis tinkamas, sudaroma regresinė lygtis prognozavimui į kurią įstatomos reikšmės ir prognozuojamas darbo jėgos migracijos mastas. Sudaryta regresinė lygtis:

$$Y=367,394 - 4,642x_1 - 0,149x_2$$

Su 95% reikšmingumo lygmeniu, galima prognozuoti, jei užimtumo lygis padidėtų 1 proc. emigrantų skaičius sumažėtų 4,6 proc., jei laisvų darbo vietų padaugėtų 1 proc. emigrantų skaičius sumažėtų 0,2 proc.

Prognozės rezultatai pateikti 3.2. lentelėje, o skaičiavimai 9 priede.

3.2. lentelė

Prognozuojamas emigrantų skaičius 2014-2016

	2014	2015	2016
Emigrantų skaičius tūkst.	35,78	33,46	31,14

Šaltinis: sudaryta darbo autorės

Nustatyta, kad prognozės modelio determinacijos koeficientas yra 59 proc., kuris parodo kiek bendrosios variacijos galima paaiškinti faktorinių veiksnių kitimu (žr. 6 priedą). Tad prognozės atveju galima teigti, kad užimtumo lygis, laisvų darbo vietų skaičius emigrantų skaičių veikia 59 proc., o 41 proc. poveikį daro kiti neįvardinti veiksniai. 2014 metų prognozuojamas emigrantų skaičius – 35,78 tūkst., kadangi numatomas užimtumo lygio didėjimas nuo 69,9 proc. 2013 metais iki 70,7 proc. 2014 metais. Laisvų darbo vietų turėtų didėti nuo 10,7 tūkst. 2013 metais iki 23 tūkst. 2014 metais. Atsižvelgiant į prognozės gautus rezultatus (bei kiti neįvardinti veiksniai) gali būti labai reikšmingi ir pakeisti emigrantų skaičiaus pokytį Lietuvoje.

Apibendrinant daugialypės regresinės analizės koeficientų poveikio nustatymo duomenis, galima teigti, jog analizuojamu laikotarpiu užimtumo lygis, laisvų darbo vietų skaičius turėjo įtakos emigrantų skaičiaus mažėjimui. Prognozuojamas emigrantų skaičius 2014 metais - 35,78 tūkst., 2015 metais – 33,46 tūkst., o jau 2013 metais - 31,14 tūkst. Gauti rezultatai rodo, jog užimtumo lygio rodiklis turėtų didėti 2014-2016 metais, o emigracijos skaičiaus - mažėti 2014-2016 metais.

IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS

Atlikus mokslinės literatūros palyginamąją analizę darbo jėgos migracijos tematika, galima teigti, kad: darbo jėgos emigracija daro didelę įtaką visoms Lietuvos gyvenimo sritims. Analizuotų literatūros šaltinių autoriai išskiria emigracijos mastą lemiančius veiksnius: demografinius, socialinius-kultūrinius, politinius, ekonominius, saugumo ir kitus. Apibendrinat galima teigti, kad migracija tiesiogiai priklauso nuo šalies bendros ekonominės situacijos ir tol, kol egzistuos pragyvenimo lygio bei pajamų skirtumai, tol išliks paskatos emigruoti. Svarbiu uždaviniu tampa gerinti bendrą ekonominę situaciją – mažinti nedarbą, gerinti verslumo sąlygas, gerinti įsidarbinimo sistemą, spręsti pajamų nelygybės klausimą ir pan.

Ypač skaudi Lietuvai problema – protų nutekėjimas. Tai ilgalaikė pasekmė. Lietuva – nedidelė valstybė, jeigu joje ir toliau mažės gyventojų, didės emigracija, tai menkės Lietuvos intelektinis potencialas, bus prarandamos investicijos į žmones, lėtės technologinė pažanga, mokslo raida ir ekonomikos plėtra.

Nustatyta, kad 2004-2013 m. laikotarpiu iš Lietuvos išvyko 440 tūkst. gyventojų. Pagrindinėmis tikslo šalimis išlieka – Jungtinė Karalystė, Airija ir Norvegija.

Praktinėje tiriamojo darbo dalyje buvo tiriamas koreliacinis ryšys tarp darbo jėgos emigracijos ir BVP tenkančio vienam gyventojui, nedarbo lygio, vidutinio mėnesinio darbo užmokesčio, užimtumo lygio, vartotojų kainų indekso, individualaus vartojimo išlaidų, privačių asmenų piniginių perlaidų, laisvų darbo vietų skaičiaus, bei socialinės pašalpos gavėjų skaičiaus. Apibendrinus gautus darbo jėgos migracijos ir makroekonominių rodiklių ryšių rezultatus 2004-2013 m. laikotarpiu, gauta, kad stipriausias išreikštas koreliacinis ryšys buvo tarp emigracijos skaičiaus ir nedarbo lygio ($r = 0,712$). Galima daryti prielaidą, kad didėjant darbo jėgos emigracijai, nedarbo lygis mažėja. Atlikus skaičiavimus pastebėta ir atvirkštinė priklausomybė tarp emigracijos masto ir užimtumo lygio ($r = -0,768$). Taip pat pastebimas ir stipri atvirkštinė priklausomybė tarp emigrantų skaičiaus ir laisvų darbo vietų skaičiaus ($r = -0,625$). Įvertinus šiuos ryšius, galima daryti prielaidą, kad mažėjant emigrantų skaičiui, užimtumo lygis didėja, sukuriama ir daugiau laisvų darbo vietų. Nustatyta, kad tarp darbo jėgos emigracijos skaičiaus ir BVP tenkančio vienam gyventojui, vidutinio mėn. darbo užmokesčio, vartotojų kainų indekso, individualaus vartojimo išlaidų bei socialinės pašalpos gavėjų skaičiaus egzistuojantis ryšys nėra reikšmingas.

Iš atliktos analizės, galima daryti prielaidą, kad darbo jėgos emigracija, vis dėl to, turi ir teigiamų pasekmių – mažesnis nedarbas, didesnis užimtumas, augantis darbo vietų skaičius.

Atlikus Lietuvos ir Europos Sąjungos šalių gyventojų skaičiaus, užimtumo ir nedarbo lygio, darbo užmokesčio, BVP tenkančio vienam gyventojui palyginamąją analizę, pagrįsta teorinė

prielaida, kad pagrindinėmis emigracijos priežastimis galima laikyti šių ekonominių rodiklių skirtumus kilmės ir tikslo šalyse.

Apibendrinant atliktų skaičiavimų rezultatus galima teigti, jog gyventojų emigracija turi stiprų reikšmingą poveikį šalies darbo rinkos rodikliams. Nors emigrantų iš Lietuvos skaičius tendencingai mažėja, tačiau reikšmingos įtakos darbo rinkos rodikliams trumpuoju laikotarpiu nepastebėta, išskyrus tai, jog emigravusių asmenų skaičius reikšmingai koreliuoja su užimtumo ir nedarbo lygiu. Tai būtų galima paaiškinti tuo, jog emigracijos proceso aktyvumas susijęs su bendra šalies ekonomine situacija, t.y. ekonominės recesijos laikotarpiu emigracijos srautai didėja, o ekonominio augimo laikotarpiu išvykstančių asmenų skaičiaus augimas tampa lėtesnis. Esant perteklinei darbo rinkai kilmės šalyje išvykstančių iš šalies darbo vietas greitai užpildo ieškantys darbo asmenys, todėl emigracijos poveikis užimtų gyventojų skaičiui nėra ryškus.

2014-2016 metų laikotarpiu prognozuojamas tolesnis emigrantų skaičiaus mažėjimas. Emigracija turėtų sumažėti iki 20 proc. (31,14 tūkst. emigrantų) 2016 metais lyginant su 2014 metais, kai emigracijos masto skaičius prognozuojamas 35,78 tūkst. emigrantų. Tikimasi, kad padėtis darbo rinkoje ir toliau gerės, mažės nedarbo lygis.

Norint sumažinti darbo jėgos emigracijos neigiamą poveikį darbe analizuotiems makroekonominiams rodikliams, esminės rekomendacijos būtų: reikia gerinti šalies ekonominę būklę, leisti žmogui jaustis oriai, mažinti skirtumą tarp minimalaus atlyginimo ir pašalpos, kad žmonės norėtų dirbti, kelti pragyvenimo lygį, bei didinti konkurenciją rinkoje.

Remiantis atliktos matematinės prognozės rezultatais bei ekonomikos ekspertų vertinimais galima daryti prielaidą, jog emigrantų skaičius artimiausiu metu mažės, tačiau lėtu tempu. Įvertinus šias tendencijas, galima numatyti, jog emigracijos apimtys artimiausiais metais išliks didelės. Šią tendenciją galėtų pakoreguoti ekonominės situacijos pokyčiai pagrindinėse Lietuvos gyventojų emigracijos šalyse.

LITERATŪRA:

1. Agentas M., Vaičiulis L. (2012). Lietuvos ie Estijos makroekonominė apžvalga. VU Studentų investicinis fonas.
2. Bagdanavičius J., Šiaudytis V., Vaitelienė A. (2007). Statistikos metodai socialiniuose-ekonominiuose tyrimuose. Mokomoji knyga. Vilnius.
3. Bagdanavičius J., Stankevičius P., Lukoševičius L. (1999). Ekonomikos terminai ir sąvokos. Vilnius.
4. Barcevičius E. ir kiti. (2009). *Ekonominės migracijos reguliavimo strategijos vertinimas*. [žiūrėta 2013-03-03]. Prieiga per internetą: <http://www.academia.edu/1147647/VPVI_2009._Ekonomines_migracijos_reguliavimo_strategijo_s_vertinimas>
5. Barcevičius E., Žvalionytė D. (2012). *Užburtas ratas? Lietuvos gyventojų grįžtamoji ir pakartotinė migracija*. Vaga. Vilnius. [žiūrėta 2013-03-01]. Prieiga per internetą: <http://www.academia.edu/2083106/Barceviccius_and_Zvalionyte_2012._Uzburtas_ratas_Lietuvos_gyventoju_griztamoji_ir_pakartotine_migracija._IVADAS>
6. Beržinskienė D., Reizgevičienė R., Reizgevičius M. (2010). *Migracijos įtaka darbo rinkai*. *Ekonomika ir vadyba : aktualijos ir perspektyvos*, 2(18), p. 5-17. Straipsnis. [interaktyvus]. [žiūrėta 2013-02-27]. Prieiga per internetą: <<http://archive.minfolit.lt/arch/30001/30316.pdf>>
7. Butkus M., Matuzevičiūtė K. (2009). *Emigracijos ir reemigracijos situacija Lietuvoje / Vadyba*, Nr. 1 (14), p.27-32. [interaktyvus]. [žiūrėta 2013-02-27]. Prieiga per internetą: <[http://www.ltvk.lt/private/Vadybos%20turiniai/Vadyba_1\(14\)%20.pdf](http://www.ltvk.lt/private/Vadybos%20turiniai/Vadyba_1(14)%20.pdf)>
8. Butkus M., Matuzevičiūtė K. (2010). *Migracijos tendencijų Europos Sąjungoje vertinimas*. *Ekonomika ir vadyba : aktualijos ir perspektyvos*, 2(18), p.28-38. [interaktyvus]. [žiūrėta 2013-02-27]. Prieiga per internetą: <<http://archive.minfolit.lt/arch/30001/30318.pdf>>
9. Čiarnienė R., Kumpikaitė V., Taraškevičius A. (2009). *Makroekonominių veiksnių poveikis žmonių migracijos procesams: teoriniai ir praktiniai aspektai*. *Ekonomika ir vadyba*, 14. p.553-559. [interaktyvus]. [žiūrėta 2013-02-27]. Prieiga per internetą: <<http://archive.minfolit.lt/arch/22001/22284.pdf>>
10. Damulienė A. (2013). *Migracijos problema Lietuvoje ir jos įtaka šalies ekonomikai*. *Business systems and Economics*. Vol.3(1).
11. Dapkus M., Matuzevičiūtė K. (2008). *Lūkesčių įtaka emigracijai: Lietuvos atvejis*. *Ekonomika ir vadyba*. Nr. 13, p.343-349. [interaktyvus]. [žiūrėta 2013-03-15]. Prieiga per internetą <<http://archive.minfolit.lt/arch/14501/14710.pdf>>
12. Europos Komisijos - pranešimas spaudai. *2014 m. rudens ekonominė prognozė. Lėtas atsigavimas esant labai mažai infliacijai*. [interaktyvus]. [žiūrėta 2014-11-15]. Prieiga per internetą <http://europa.eu/rapid/press-release_IP-14-1362_lt.htm>

13. Glinskienė R., Petuškienė E. (2009). *Pasaulinės ekonominės krizės poveikis lietuvių reemigracijos ir protų nutekėjimo procesams*. *Ekonomika ir vadyba*, 14. p. 763-771. [interaktyvus]. [žiūrėta 2013-02-27]. Prieiga per internetą: <<http://archive.minfolit.lt/arch/22001/22313.pdf>>
14. Gruževskis B. Blažienė I. (2011). *Ekonominė ir socialinė padėtis Baltijos šalyse: Lietuva*. Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetas. [interaktyvus]. [žiūrėta 2014-11-18]. Prieiga per internetą: <http://www.eesc.europa.eu/resources/docs/lithuania_etude_fin_lt.pdf>
15. Hein de Haas. (2008). *Migration and development a theoretical perspective*. Working papers. University of Oxford. [žiūrėta 2013-12-21]. Prieiga per internetą: <<http://www.imi.ox.ac.uk/pdfs/imi-working-papers/WP9%20Migration%20and%20development%20theory%20HdH.pdf>>
16. Jančaitytė R., Valevičienė N., Augutienė R., Prakapas R. (2009). *Tarpkultūrinės kompetencijos didinimas bei įvairovės valdymo gebėjimų stiprinimas*. Vilnius. [interaktyvus]. [žiūrėta 2014-04-27]. Prieiga per internetą: <http://www.iom.lt/documents/tarpkulturines_kompetencijos.pdf>
17. Janušauskas A., Nedzinskas E., Uleckas A., Vepša P. (2009). *Šiuolaikiniai migracijos procesai ir jų įtaka Lietuvos darbo rinkai*. *Vadyba. Journal of Management*, 14(2). p.19-25. [žiūrėta 2013-02-27]. Prieiga per internetą: <[http://www.vlvk.lt/private/Vadybos%20turiniai/Vadyba_2\(14\).pdf#page=19](http://www.vlvk.lt/private/Vadybos%20turiniai/Vadyba_2(14).pdf#page=19)>
18. Kaczmarczyk P., Okolski M. (2008). *Economic impacts of migration on Poland and the Baltic states*. [interaktyvus]. [žiūrėta 2013-04-22]. Prieiga per internetą: <<http://www.fafo.no/pub/rapp/10045/10045.pdf>>
19. Kangasniemi M., Mas M., Robinson C., Serrano L. The economic impact of migration – productivity analysis for Spain and the UK. [interaktyvus]. [žiūrėta 2013-05-20]. Prieiga per internetą: <<http://www.euklems.net/pub/no30.pdf>>
20. Karalevičienė J., Matuzevičiūtė K. (2009). *Tarptautinės emigracijos ekonominių priežasčių analizė Lietuvos pavyzdžiu*. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, 1(14). p.143-151. [interaktyvus]. [žiūrėta 2013-02-27]. Prieiga per internetą: <<http://archive.minfolit.lt/arch/21501/21657.pdf>>
21. Karpavičius S. (2006). *Emigracijos poveikis Lietuvos ekonomikai*. Pinigų studijos. Nr. 2, p.21-41. [žiūrėta 2013-02-27]. Prieiga per internetą: <<http://www.lb.lt/karpavicius>>
22. Kasnauskienė G., Šiaudvytis T. (2010). *Gyventojų emigracijos poveikio darbo rinkai vertinimas*. *Lietuvos statistikos darbai*, 49, p.12-19.
23. Kazlauskaitė A. (2010). *Naujas žvilgsnis į migracijos tyrimus* : [recenzija] .Oikos: lietuvių migracijos ir diasporos studijos, 9, p.157-160. [interaktyvus]. [žiūrėta 2013-02-27]. Prieiga per internetą: <<http://archive.minfolit.lt/arch/34501/34629.pdf>>
24. Kilijonienė A., Bruneckienė J. (2011). *Regionų ekonomikos konvergencija ir divergencija ekonominės krizės kontekste*. *Ekonomika ir vadyba*. 16 p.189-196.

25. Kumpikaitė V., Žitkutė I. (2012). *Emigracijai įtaką darančių veiksnių analizė*. Economics and management, 17(2), p.740-746. [žiūrėta 2013-02-27]. Prieiga per internetą: <<http://www.ecoman.ktu.lt/index.php/Ekv/article/view/2207/1717>>
26. Kvedaraitė N., Repečkienė A. ir kt. (2011). *Akademiniio jaunimo migracijos patirties tyrimas*. Profesins studijos: teorija ir praktika. 2011 / 8, p.220-226.
27. Leveckytė E., Junevičius A. (2014). *Lietuvos migracijos politika trečiųjų šalių piliečių atžvilgiu: patirtis ir tendencijos*. Viešoji politika ir administravimas. Nr.1/13.
28. Lietuvos bankas. Lietuvos ekonomikos apžvalga. (2014). [žiūrėta 2014-11-17]. Prieiga per internetą: <https://www.lb.lt/lietuvos_ekonomikos_apzvalga_2014_m_geguzes_men>
29. Lietuvos bankas. *Makroekonominės prognozės*. [žiūrėta 2014-03-27]. Prieiga per internetą: <http://www.lb.lt/makroekonominės_prognozės_2013_m_vasaris>
30. Lietuvos darbo biržos 2014 metų darbo rinkos prognozė. [žiūrėta 2014-08-21]. Prieiga per internetą: <http://www.ldb.lt/Informacija/DarboRinka/Documents/prognoze_2014.pdf>
31. Lietuvos gyventojų tarptautinė migracija (2012). [žiūrėta 2013-02-25]. Prieiga per internetą:<http://web.stat.gov.lt/lt/catalog/pages_list/?id=1567&PHPSESSID=29b18403d254757979df77cf9cb6bcc>
32. Lietuvos laisvosios rinkos institutas. (2006). *Migracija: pagrindinės priežastys ir gairės pokyčiams*. [žiūrėta 2014-03-18]. Prieiga per internetą: <http://www.lrinka.lt/index.php/analitiniai_darbai/tyrimas_migracija_pagrindines_priežastys_ir_gaires_pokyciams/3324>
33. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas dėl Lietuvos migracijos politikos gairių patvirtinimo. Nr.79, 2014-01-22.
34. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas dėl „Globalios Lietuvos“–užsienio lietuvių įsitraukimo į valstybės gyvenimą –kūrimo 2011-2019 metų programos patvirtinimo. Nr. 389, 2011-03-30.
35. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas dėl ekonominės migracijos reguliavimo strategijos ir jos įgyvendinimo priemonių 2007-2008 metų plano patvirtinimo. Nr.416, 2007-04-25.
36. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas dėl Ilgalaikė valstybės santykių su užsienio lietuviais 2008-2020 metų strategijos patvirtinimo ir ilgalaikės valstybės santykių su užsienio lietuviais 2008-2020 metų strategijos koordinavimo ir priežiūros komisijos sudarymo. Nr.783, 2008-07-23.
37. Lietuvos statistikos departamento tinklalapis. <<http://www.stat.gov.lt/>>
38. Lydienė A., Karalevičienė J. (2013). *Ciklinio ekonomikos svyravimo poveikio Šiaulių darbo rinkos rodikliams vertinimas*. Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos. 2013.1(29). p.62-70.

39. Matiušaitytė R. (2003). *Darbo jėgos migracija Europos Sąjungoje ir Lietuvoje*. *Ekonomika*, 63, p.41-48. [interaktyvus]. [žiūrėta 2013-02-27]. Prieiga per internetą: <<http://archive.minfolit.lt/arch/34001/34242.pdf>>
40. Matonytė I., Klementjevienė A. (2011). *Ne Europos Sąjungos šalių mokslininkų integracija Lietuvos universitetuose*. *Viešoji politika ir administravimas*, Nr. 1, p.79-90. [interaktyvus]. [žiūrėta 2013-02-27]. Prieiga per internetą: <[http://www.ktu.edu/lt/mokslas/zurnalai/vpa/vpa10\(1\)/VPA10\(1\)_79-90.pdf](http://www.ktu.edu/lt/mokslas/zurnalai/vpa/vpa10(1)/VPA10(1)_79-90.pdf)>
41. Migracijos departamentas prie LR vidaus reikalų ministerijos: [žiūrėta 2013-05-20]. Prieiga per internetą: <<http://www.migracija.lt/>>
42. Misiūnas A., Bratčikovienė N. (2006). *Migracijos tendencijos*. *Lietuvos statistikos darbai*, (45), p.16 – 22. [interaktyvus]. [žiūrėta 2014-02-27]. Prieiga per internetą: <<http://algmisiunas.home.mruni.eu/wp-content/uploads/2009/03/migracijos-tendencijos.doc>>
43. Okunevičiūtė-Neveauskienė L. , Moskvina J. (2010). *Aktyvios darbo rinkos politikos priemonių socialinė nauda*. *Filosofija. Sociologija* 2, 101-111.
44. Oxford Dictionaries. [žiūrėta 2014-09-25]. Prieiga internete: <http://europa.eu/rapid/press-release_IP-08-948_lt.htm>
45. Pabedinskaitė, A. (2009). *Kiekybiniai sprendimų metodai (I dalis)*. Vilnius: VGT.
46. Perkala Kerr S., Kerr. W.R. (2011). *Economic impacts of immigration: A Survey*. Working Paper 09-013. Harvard business school.
47. Pukelienė V., Andriūnaitė E., Didžgalvytė M. (2011). *Darbo kainos pokyčių Lietuvoje analizė*. *Taikomoji ekonomika: sisteminiai tyrimai*, 5/2, p.81-93. [interaktyvus]. [žiūrėta 2013-02-27]. Prieiga per internetą: <<http://archive.minfolit.lt/arch/31501/31918.pdf>>
48. Pukelienė V., Glinskienė R., Beržinskienė D. (2007). *Darbo jėgos migracija: globalinis aspektas / Taikomoji ekonomika: sisteminiai tyrimai*. 2, p.49-64. [interaktyvus]. [žiūrėta 2013-02-27]. Prieiga per internetą: <<http://archive.minfolit.lt/arch/16501/16632.pdf>>
49. Raškinis D. (2008). *Lietuvos darbo rinka: problemos ir galimi sprendimo būdai*. *Taikomoji ekonomika: sisteminiai tyrimai*, 1, p.56-71. [interaktyvus]. [žiūrėta 2013-02-27]. Prieiga per internetą: <<http://archive.minfolit.lt/arch/14501/14932.pdf>>
50. Rudžinskienė R., Paulauskaitė L. (2014). *Lietuvos gyventojų emigracijos priežastys ir padariniai šalies ekonomikai*. *Socialinė teorija, empirija, politika ir praktika*. VU leidybos direkcija. Nr.8, p.62-78.
51. Sipavičienė A. (2006). *Tarptautinė gyventojų migracija Lietuvoje: modelio kaita ir situacijos analizė*. Vilnius. [interaktyvus]. [žiūrėta 2013-02-27]. Prieiga per internetą: <<http://www.iom.lt/documents/A.Sipaviciene-migrac..pdf>>
52. Sipavičienė A., Gaidys V., Dobrynina M. (2009). *Grižtamoji migracija: teorinės išvalgos ir situacija Lietuvoje*. Vilnius. [interaktyvus]. [žiūrėta 2014-03-10]. Prieiga per internetą: <http://www.academia.edu/2437312/Griztamoji_miGracija_teorines_izvalGos_ir_situacija_lietuvoj_e>

53. Sipavičienė A., Jeršovas M. (2010). *Darbo jėgos migracija: poreikis ir politika Lietuvoje*. Vilnius. [interaktyvus]. [žiūrėta 2013-04-18]. Prieiga per internetą: <<http://www.emn.lt/uploads/documents/Darbo%20jegos%20migracija.pdf>>
54. Sipavičienė A., Stankūnienė V. (2011). *Lietuvos gyventojų (e)migracijos dvidešimtmetis: tarp laisvės rinktis ir išgyvenimo strategijos*. Filosofija. Sociologija, 4, p.323-333. [interaktyvus]. [žiūrėta 2013-02-27]. Prieiga per internetą: <<http://www.lmaleidykla.lt/publ/0235-7186/2011/4/323-333.pdf>>
55. Solimano A. (2012). Economic crises in advanced capitalism and developing countries. [interaktyvus]. [žiūrėta 2013-04-22]. Prieiga per internetą: <http://www.andressolimano.com/andressolimano/wp-content/uploads/2012/06/structural-adjustment-policies-and-international-migration-march-1-2012.pdf>
56. Stankūnienė V. (2011). *Ką žinote apie Lietuvos gyventojų emigracijos mastus?* Demografija ir mes. Informacinis biuletenis, Nr.1. [interaktyvus]. [žiūrėta 2013-02-27]. Prieiga per internetą: <<http://www.demografija.lt/users/www/uploaded/Policy%20brief/Migr2.pdf#page=6>>
57. Stočkuvienė Ž. (2011). *Lietuvos gyventojų migracijos priežastys ir poveikis darbo rinkai*. Ekonomikos ir vadybos aktualijos 2011, p. 523-535.
58. Stulgienė A., Daunorienė A. (2009). *Migracijos poveikis darbo jėgos rinkos pusiausvyrai*. Ekonomika ir vadyba, 14, p.984-992. [interaktyvus]. [žiūrėta 2013-02-27]. Prieiga per internetą: <<http://www.ktu.edu/lt/mokslas/zurnalai/ekovad/14/1822-6515-2009-984.pdf>>
59. Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo suvestinė redakcija. (2010). Nr. C83/198, [žiūrėta 2013-12-21]. Prieiga per internetą: <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:083:0047:0200:lt:PDF>>
60. Šimanskienė L., Paužuolienė J. (2013). *Emigracija Lietuvoje: priežastys ir padariniai*. Regional formation and development studies. Journal of Social Sciences. Klaipėdos universitetas. No1(9). P. 146-156.
61. Valavičienė N. (2013). Tarptautinė migracija struktūrinimo teorijos požiūriu. Socialinis darbas Mykolo Riomerio universitetas. No.12(2), p.253-260.
62. VŠĮ „Pilielinės visuomenės institutas“. (2005). *Lietuvių emigracija: problemos ir galimi sprendimo būdai*. Vilnius. [interaktyvus]. [žiūrėta 2013-09-25]. Prieiga per internetą: <http://www.civitas.lt/files/Tyrimas_Lietuviu_emigracija_Studija.pdf>
63. Žibas K. (2007). *Darbo imigracija į Lietuvą : situacijos analizė*. Oikos: lietuvių migracijos ir diasporos studijos, 4, p.16-30. [interaktyvus]. [žiūrėta 2013-03-27]. Prieiga per internetą <<http://archive.minfolit.lt/arch/13501/13739.pdf>>
64. Žibas K. (2010). *Imigracijos suvokimai Lietuvos visuomenėje*. Oikos: lietuvių migracijos ir diasporos studijos, 10, p. 9-30. [interaktyvus]. [žiūrėta 2013-07-18]. Prieiga per internetą <<http://archive.minfolit.lt/arch/35001/35285.pdf>>

SAVOKŲ ŽODYNĖLIS

Sąvokos pateikiamos remiantis šiais literatūros šaltiniais: Bagdanavičius J., Šiaudytis V., Vaitelienė A. (2007). Statistikos metodai socialiniuose-ekonominiuose tyrimuose. Mokomoji knyga. Vilnius. Statistikos departamentas.

D

Darbo jėga - fiziniai ir protiniai žmonių gebėjimai, kuriuos galima panaudoti ekonominėje ar kitoje visuomeniškai naudingoje veikloje. Darbo jėgos pagrindą sudaro žmogaus darbingumas, t.y. sveikatos būklė, žinios ir įgūdžiai, kuriuos naudojant galima atlikti tam tikro sudėtingumo ir apimties darbą.

K

Koreliacija – dviejų ar daugiau dydžių, reiškinių ar procesų tarpusavio priklausomybės statistinis įvertinimas. Koreliacijos koeficientas – statistikos duomenų, jų grupių arba funkcijų ryšių stiprumo rodiklis.

N

Nedarbo lygis – rodiklis, išreiškiamas bedarbių ir darbo jėgos santykiu.

U

Užimtumo lygis – rodiklis, išreiškiamas pasirinktos amžiaus grupės užimtų gyventojų ir to paties amžiaus visų gyventojų santykiu.

V

Vartotojų kainų indeksas (VKI) - rodiklis, rodantis vartojimo prekių ir paslaugų krepšelio, kurį įsigyja, už kurį sumoka ir kurį namų ūkiai panaudoja tiesiogiai patenkindami vartojimo poreikius, vidutinį kainų lygio pokytį per tam tikrą laikotarpį. Vartotojų kainų indeksas neapima prekių ir paslaugų, skirtų gamybai. VKI yra pagrindinis infliacijos rodiklis. Būtent šis rodiklis taikomas įvairiems kitiems dydžiams perskaičiuoti lyginamosiomis kainoms, taip pat analitiniais ir prognozių tikslais.

PRIEDAI

	Imigrantai, asmenys	Emigrantai, asmenys	Neto tarptautinė migracija, asmenys	Bendrasis imigracijos rodiklis, 1000 gyventojų	Bendrasis emigracijos rodiklis, 1000 gyventojų	Bendrasis neto tarptautinės migracijos rodiklis, 1000 gyventojų
2004	5553	37691	-32138	1,7	11,2	-9,5
2005	6789	57885	-51096	2	17,4	-15,4
2006	7745	32390	-24645	2,4	9,9	-7,5
2007	8609	30383	-21774	2,7	9,4	-6,7
2008	9297	25750	-16453	2,9	8,1	-5,2
2009	6487	38500	-32013	2,1	12,2	-10,1
2010	5213	83157	-77944	1,7	26,9	-25,2
2011	15685	53863	-38178	5,2	17,8	-12,6
2012	19843	41100	-21257	6,6	13,7	-7,1
2013	22011	38818	-16807	7,4	13,1	-5,7

Studento koeficientai						
Laisvės laipsniai n-1	Laisvės Tikimybė p procentais					
	68.27	90	95	95.45	99	99.73
1	1.84	6.31	12.71	13.97	63.66	235.80
2	1.32	2.92	4.30	4.53	9.92	19.21
3	1.20	2.35	3.18	3.31	5.84	9.22
4	1.14	2.13	2.78	2.87	4.60	6.62
5	1.11	2.02	2.57	2.65	4.03	5.51
6	1.09	1.94	2.45	2.52	3.71	4.90
7	1.08	1.89	2.36	2.43	3.50	4.53
8	1.07	1.86	2.31	2.37	3.36	4.28
9	1.06	1.83	2.26	2.32	3.25	4.09
10	1.05	1.81	2.23	2.28	3.17	3.96
11	1.05	1.80	2.20	2.25	3.11	3.85
12	1.04	1.78	2.18	2.23	3.05	3.76
13	1.04	1.77	2.16	2.21	3.01	3.69
14	1.04	1.76	2.14	2.20	2.98	3.64
15	1.03	1.75	2.13	2.18	2.95	3.59
16	1.03	1.75	2.12	2.17	2.92	3.54
17	1.03	1.74	2.11	2.16	2.90	3.51
18	1.03	1.73	2.10	2.15	2.88	3.48
19	1.03	1.73	2.09	2.14	2.86	3.45
20	1.03	1.72	2.09	2.13	2.85	3.42
25	1.02	1.71	2.06	2.11	2.79	3.33
30	1.02	1.70	2.04	2.09	2.75	3.27
35	1.01	1.70	2.03	2.07	2.72	3.23
40	1.01	1.68	2.02	2.06	2.70	3.20
45	1.01	1.68	2.01	2.06	2.69	3.18
50	1.01	1.68	2.01	2.05	2.68	3.16
100	1.005	1.660	1.984	2.025	2.025	3.077
∞	1.000	1.645	1.960	2.000	2.576	3.000

Emigrantų skaičius bei kiti socialiniai ekonominiai rodikliai 2004-2013 metais

Nr.	Metai	Emigrantų skaičius, tūkst. (Y)	BVP tenkantis vienam gyventojui to meto kainomis, tūkst. EUR (X1)	Nedarbo lygis % (X2)	Užimtumo lygis, % (X3)	Vidut. mėnesinis DU, EUR (X4)	Vartotojų kainų indeksas (X5)	Individualaus vartojimo išlaidos mln. EUR (X6)	Socialinės pašalpos gavėjų skaičius tūkst. (X7)	Privačių asmenų piniginės perlaidos mln. EUR (X8)	Laisvų darbo vietų skaičius tūkst. (X9)
1	2004	37,691	5,4	10,9	69,3	332,86	102,9	12063,83	83,46	464,03	8,4
2	2005	57,885	6,3	8,3	70,7	369,61	103	13735,52	54,15	602,12	7,948
3	2006	32,39	7,4	5,8	71,3	433,18	104,5	15708,41	37,85	787,68	19,533
4	2007	30,383	8,9	4,3	72,7	522,01	108,1	18264,60	36,62	1040,05	26,749
5	2008	25,75	10,1	5,8	72	623,17	108,5	20845,69	37,29	1071,13	22,118
6	2009	38,5	8,4	13,8	67	595,46	101,3	17986,27	73,51	880,79	5,833
7	2010	83,157	8,9	17,8	64,3	575,79	103,8	17758,92	181,29	1266,16	6,666
8	2011	53,863	10,2	15,4	66,9	592,53	103,4	19560,36	221,06	1402,25	9,788
9	2012	41,1	11	13,4	68,5	615,10	102,8	20932,29	221,92	1174,84	10,472
10	2013	38,818	11,7	11,8	69,9	646,35	100,4	*	190,01	1548,19	10,696

*trūksta duomenų

Darbo jėgos emigracijos skaičiaus ir ekonominių rodiklių koreliacijos ryšiai ir determinacijos koeficientas R^2

Emigrantų skaičius	BVP tenkantis vienam gyventojui to meto kainomis, tūkst. EUR (X1)	Nedarbo lygis % (X2)	Užimtumo lygis, % (X3)	Minimalus mėnesinis DU, EUR (X4)	Vartotojų kainų indeksas (X5)	Individualaus vartojimo išlaidos mln. EUR (X6)	Socialinės pašalpos gavėjų skaičius tūkst. (X7)	Privačių asmenų pinigines perlaidos mln. EUR (X8)	Laisvų darbo vietų skaičius tūkst.(X9)
r, 2004-2007	-0,530	0,456	-0,377	-0,573	-0,628	-0,523	0,271	-0,543	-0,746
r, 2008-2013	-0,378	0,848	-0,889	-0,734	-0,171	-0,653	0,498	0,277	-0,605
r, 2004-2013	-0,076	0,712	-0,768	-0,015	-0,320	-0,115	0,486	0,194	-0,625

Determinacijos koeficientas	Laikotarpis	X1	X2	X3	X4	X5	X6	X7	X8	X9
R2	2004-2007	0,280	0,208	0,142	0,328	0,394	0,274	0,073	0,294	0,557
R2	2008-2013	0,143	0,720	0,790	0,538	0,029	0,426	0,248	0,077	0,366
R2	2004-2013	0,006	0,507	0,590	0,125	0,103	0,013	0,236	0,038	0,390

Emigrantų skaičiaus ryšio su socialiniais, ekonominiais rodikliais Stjudento kriterijaus faktinės reikšmės

	X1	X2	X3	X4	X5	X6	X7	X8	X9
Faktinė reikšmė 2004-2007	-0,883	0,724	-0,576	-0,788	-1,14	-0,869	-0,398	-0,913	-1,586
Faktinė reikšmė 2008-2013	-0,817	3,206	-3,875	-0,404	-0,347	-1,491	1,148	0,577	-1,519
Faktinė reikšmė 2004-2013	-0,217	2,869	-3,394	0,277	-0,956	-0,307	1,572	0,559	-2,263

Išskirčių tikrinimas modelio tinkamumui

Kuko matas	Palyginimas	Stebėjimo įtakos indeksas	Palyginimas	Standartizuota liekana	Palyginimas
0,0297	Nėra išskirties	0,11754	Nėra išskirties	-0,57825	Nėra išskirties
1,40782	Išskirtis	0,46725	Nėra išskirties	1,36351	Nėra išskirties
0,02421	Nėra išskirties	0,25915	Nėra išskirties	-0,33279	Nėra išskirties
0,07303	Nėra išskirties	0,41892	Nėra išskirties	0,36096	Nėra išskirties
0,01329	Nėra išskirties	0,18287	Nėra išskirties	-0,31088	Nėra išskirties
0,35016	Nėra išskirties	0,20074	Nėra išskirties	-1,50908	Nėra išskirties
1,60796	Išskirtis	0,56393	Nėra išskirties	1,04599	Nėra išskirties
0,00084	Nėra išskirties	0,20798	Nėra išskirties	0,07226	Nėra išskirties
0,01012	Nėra išskirties	0,19259	Nėra išskirties	-0,26310	Nėra išskirties
0,01073	Nėra išskirties	0,38904	Nėra išskirties	0,15139	Nėra išskirties
D = 0,941		h = 0,8		e = 3	

Heteroskedastiškumo tikrinimas

Pagal X1:

ANOVA^b

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	1219,514	1	1219,514	65,259	,015 ^a
	Residual	37,375	2	18,687		
	Total	1256,889	3			

ANOVA^b

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	474,281	1	474,281	6,195	,131 ^a
	Residual	153,118	2	76,559		
	Total	627,399	3			

$$F = \text{RSS1} / \text{RSS2} = 0,24409$$

Pagal X2:

ANOVA^b

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	376,280	1	376,280	2,997	,226 ^a
	Residual	251,119	2	125,559		
	Total	627,399	3			

ANOVA^b

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	1049,340	1	1049,340	10,112	,086 ^a
	Residual	207,549	2	103,774		
	Total	1256,889	3			

$$F = \text{RSS1} / \text{RSS2} = 1,20925$$

Pagal X3:**ANOVA^b**

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	56,632	1	56,632	3,583	,199 ^a
	Residual	31,611	2	15,805		
	Total	88,243	3			

ANOVA^b

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	28,509	1	28,509	,042	,856 ^a
	Residual	1342,811	2	671,405		
	Total	1371,319	3			

$$F = \text{RSS1} / \text{RSS2} = 0,023541$$

$$F_{\text{krit.}} = F_{1-\alpha; ((n-c)/2)-k; ((n-c)/2)-k} = F_{0,05(1;1)} = 161,4476$$

Heteroskedastiškumo diagnostikos rezultatai

	X1	X2	X3
F = RSS1/RSS2	0,24409	1,209925	0,023541
F krit.	161,4476	161,4476	161,4476
IŠVADA	Homosked.	Homosked.	Homosked.

Durbin-Watson reikšmių lentelė su 95 proc. reikšmingumo lygmeniu

Critical Values for the Durbin-Watson Statistic (d)										
Level of Significance $\alpha = .05$										
n	k = 1		k = 2		k = 3		k = 4		k = 5	
	d _L	d _U	d _L	d _U	d _L	d _U	d _L	d _U	d _L	d _U
6	0.61	1.40								
7	0.70	1.36	0.47	1.90						
8	0.76	1.33	0.56	1.78	0.37	2.29				
9	0.82	1.32	0.63	1.70	0.46	2.13	0.30	2.59		
10	0.88	1.32	0.70	1.64	0.53	2.02	0.38	2.41	0.24	2.82
11	0.93	1.32	0.66	1.60	0.60	1.93	0.44	2.28	0.32	2.65
12	0.97	1.33	0.81	1.58	0.66	1.86	0.51	2.18	0.38	2.51
13	1.01	1.34	0.86	1.56	0.72	1.82	0.57	2.09	0.45	2.39
14	1.05	1.35	0.91	1.55	0.77	1.78	0.63	2.03	0.51	2.30
15	1.08	1.36	0.95	1.54	0.82	1.75	0.69	1.97	0.56	2.21
16	1.10	1.37	0.98	1.54	0.86	1.73	0.74	1.93	0.62	2.15
17	1.13	1.38	1.02	1.54	0.90	1.71	0.78	1.90	0.67	2.10
18	1.16	1.39	1.05	1.53	0.93	1.69	0.92	1.87	0.71	2.06
19	1.18	1.4	1.08	1.53	0.97	1.68	0.86	1.85	0.75	2.02
20	1.20	1.41	1.10	1.54	1.00	1.68	0.90	1.83	0.79	1.99
21	1.22	1.42	1.13	1.54	1.03	1.67	0.93	1.81	0.83	1.96
22	1.24	1.43	1.15	1.54	1.05	1.66	0.96	1.80	0.96	1.94
23	1.26	1.44	1.17	1.54	1.08	1.66	0.99	1.79	0.90	1.92
24	1.27	1.45	1.19	1.55	1.10	1.66	1.01	1.78	0.93	1.90
25	1.29	1.45	1.21	1.55	1.12	1.66	1.04	1.77	0.95	1.89
26	1.30	1.46	1.22	1.55	1.14	1.65	1.06	1.76	0.98	1.88
27	1.32	1.47	1.24	1.56	1.16	1.65	1.08	1.76	1.01	1.86
28	1.33	1.48	1.26	1.56	1.18	1.65	1.10	1.75	1.03	1.85
29	1.34	1.48	1.27	1.56	1.20	1.65	1.12	1.74	1.05	1.84
30	1.35	1.49	1.28	1.57	1.21	1.65	1.14	1.74	1.07	1.83

Model Summary^b

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	Durbin-Watson
1	,785 ^a	,616	,424	12,86120	2,796

a. Predictors: (Constant), X3, X2, X1

b. Dependent Variable: Y

VIF reikšmė ir porinės koreliacijos rezultatai

Coefficients^a

Model	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.	Correlations			Collinearity Statistics		
	B	Std. Error	Beta			Zero-order	Partial	Part	Tolerance	VIF	
	1	(Constant)	649,596			492,012		1,320	,235		
	X1	-2,539	4,148	-,680	-,612	,563	,712	-,242	-,155	,052	19,282
	X2	-8,270	6,478	-1,280	-1,277	,249	-,768	-,462	-,323	,064	15,689
	X3	-,437	1,056	-,187	-,414	,693	-,625	-,167	-,105	,313	3,199

a. Dependent Variable: Y

Correlations

		X1	X2	X3
X1	Pearson Correlation	1	-,967**	-,826**
	Sig. (2-tailed)		,000	,003
	N	10	10	10
X2	Pearson Correlation	-,967**	1	,781**
	Sig. (2-tailed)	,000		,008
	N	10	10	10
X3	Pearson Correlation	-,826**	,781**	1
	Sig. (2-tailed)	,003	,008	
	N	10	10	10

**. Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Porinių koreliacijų matrica, eliminavus nedarbo lygį

Correlations

		X1	X2
X1	Pearson Correlation	1	,781**
	Sig. (2-tailed)		,008
	N	10	10
X2	Pearson Correlation	,781**	1
	Sig. (2-tailed)	,008	
	N	10	10

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Model Summary^b

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	Durbin-Watson
1	,769 ^a	,592	,475	12,27317	2,643

a. Predictors: (Constant), X2, X1

b. Dependent Variable: Y

Coefficients^a

Model	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.	Correlations			Collinearity Statistics		
	B	Std. Error	Beta			Zero-order	Partial	Part	Tolerance	VIF	
	1	(Constant)	367,394			164,190		2,238	,060		
	X1	-4,642	2,498	-,718	-1,858	,105	-,768	-,575	-,449	,390	2,562
	X2	-,149	,902	-,064	-,165	,874	-,625	-,062	-,040	,390	2,562

a. Dependent Variable: Y

Emigrantų skaičiaus prognozė 2014-2016 metams

$$Y=367,394 - 4,642x_1 - 0,149x_2$$

Nr.	Metai	Emigrantų skaičius tūkst. (Y)	Užimtumo lygis % (X1)	Laisvų darbo vietų skaičius tūkst. (X2)
1	2004	37,691	69,3	8,4
2	2005	57,885	70,7	7,948
3	2006	32,39	71,3	19,533
4	2007	30,383	72,7	26,749
5	2008	25,75	72	22,118
6	2009	38,5	67	5,833
7	2010	83,157	64,3	6,666
8	2011	53,863	66,9	9,788
9	2012	41,1	68,5	10,472
10	2013	38,818	69,9	10,696
11	2014	35,78	70,7*	23,0**
12	2015	33,46	71,2*	23,0***
13	2016	31,14	71,7*	23,0***

* Swedbank banko duomenys

** Lietuvos darbo biržos duomenys

*** taikomi 2014m. Lietuvos darbo biržos prognozės duomenys, nes 2015-2016 m. duomenys nėra pateikti

2014 metų prognozė $Y=367,394 - 4,642*70,7 - 0,149*23=367,4-328,19-3,427=35,78$

2015 metų prognozė $Y=367,394 - 4,642*71,2 - 0,149*23=367,4-330,51-3,427=33,46$

2016 metų prognozė $Y=367,394 - 4,642*71,7 - 0,149*23=367,4-332,83-3,427=31,14$